

1-Mavzu: Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar" fanining predmeti, maqsadi va vazifalari.

REJA:

1. Milliy istiqlol g'oyasi fanining predmeti.
2. Ushbu fanning maqsadi va vazifalari.
3. Milliy istiqlol g'oyasini o'rganishning asosiy usullari va maqsadi.

Hurmatli talaba, har qanday fanning muayyan bilimlar tizimi sifatidagi o'ziga xos mavzulari, tushunchalari, qonun va kategoriyalari bo'ladi. Biz o'rganishga kirishayotgan «Milliy istiqlol g'oyasi» fani ham bundan mustasno emas. Uning ham o'z predmeti, qonun va kategoriyalari, maqsad va vazifalari bor.

Bu fan avvalo ushbu ta'limotning tarixiy manbalari, ilmiy, falsafiy, dunyoviy, diniy ildizlari, asosiy tamoyillari, nazariya sifatida namoyon bo'lishi, o'ziga xos shakllanish qonuniyatlari va xususiyatlarini bosqichma-bosqich o'rganishni nazarda tutadi. Bu o'z navbatida, ushbu tushunchalarning mazmunini, ularning bunyodkorlik va vayronkorlik xususiyatlari, insoniyat taraqqiyoti uchun ijobiy va salbiy ahamiyat kasb etishi, istiqlol g'oyasining bunyodkorlik mohiyati, mustaqillikning eng muqaddas qadriyat ekani, uni asrab-avaylash har birimizning olijanob burchimiz ekanini anglashga yordam beradi.

Milliy istiqlol g'oyasining asosiy tushuncha va tamoyillarini talabalar ongiga eng ta'sirchan yo'llar va samarali usullar bilan singdirish muhim vazifa hisoblanadi.



Yurtboshimiz Islom Karimov milliy istiqlol g'oyasi va mafkurasining maqsadi haqida fikr yuritib, uni shunday ta'riflagan: «Xalqni buyuk kelajak va ulug'vor maqsadlar sari birlashtirish, mamlakatimizda yashaydigan, millati, tili va dinidan qat'iy nazar, har bir fuqaroning yagona Vatan baxt-saodati uchun doimo ma'suliyat sezib yashashga chorlash, ajdodlarimizning bebaho merosi, milliy qadriyat va an'analarimizga munosib bo'lishga erishish, yuksak fazilatli va komil insonlarni tarbiyalash, ularni yaratuvchilik ishlariga da'vat qilish, shu muqaddas zamin uchun fidoiylilikni hayot mezoniga aylantirish milliy istiqlol mafkurasining bosh maqsadidir». «Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillari» T. «O'zbekiston», 2000 yil. 7 bet.

Yurtboshimiz Islom Karimov milliy istiqlol g'oyasi va mafkurasining maqsadi haqida fikr yuritib, uni shunday ta'riflagan: «Xalqni buyuk kelajak va ulug'vor maqsadlar sari birlashtirish, mamlakatimizda yashaydigan, millati, tili va dinidan qat'iy nazar, har bir fuqaroning yagona Vatan baxt-saodati uchun doimo ma'suliyat sezib yashashga chorlash, ajdodlarimizning bebaho merosi, milliy qadriyat va an'analarimizga munosib bo'lishga erishish, yuksak fazilatli va komil insonlarni tarbiyalash, ularni yaratuvchilik ishlariga da'vat qilish, shu muqaddas zamin uchun fidoiylilikni hayot mezoniga aylantirish milliy istiqlol mafkurasining bosh maqsadidir.». «Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillari» T. «O'zbekiston», 2000 yil. 7 bet.

«Milliy istiqlol g'oyasi» fanining asosiy vazifasi esa o'z tizimidagi bilim va tushunchalarning barchasini pedagogik tamoyillar asosida, ma'rifiy yo'llar bilan talabalar ongiga singdirish. Shu asosda ularda yangicha dunyoqarash va mafkuraviy immunitet asoslarini, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish, yosh avlod ongida g'oviy bo'shliq vujudga kelishiga yo'l qo'ymaslikdan iboratdir.

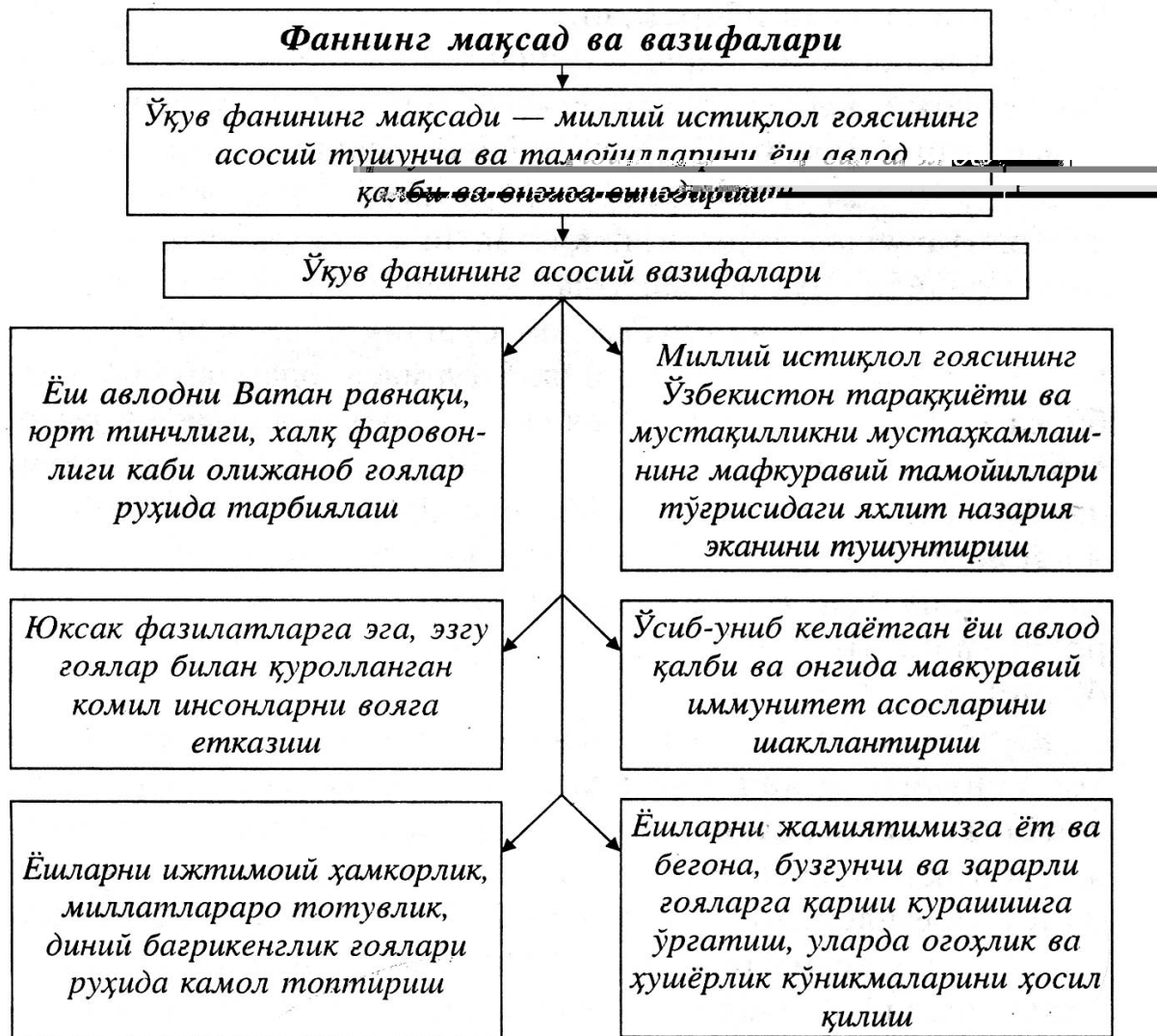
Mustaqillik yillarida to'plangan tajriba va ijtimoiy hayot rivoji aslida inson, jamiyat g'oya va mafkurasiz yashay olmasligini ko'rsatdi. Zotan, odamzot o'zining ruhi va shuuridagi ko'pdan-ko'p savollarga javob bo'ladigan, uni doimiy faoliyatiga undab turadigan hayotbaxsh g'oyaga hamisha ehtiyoj sezib yashaydi. Chunki tabiatda, jamiyatda bo'shliq bo'lmagani kabi inson qalbi va ongida ham bo'shliq bo'lmaydi. Jamiyat hayotida sog'lom g'oya ustivor bo'lib turmasa, odamlarning qalbi va ongini yot, zararli g'oyalar egallab, halqning turmush tarzini izdan chiqaradi. Xuddi dunyoning boyligi turli kuchlar o'rtasida talash bo'lganidek, insonlarning qalbi va ongini egallab, ularni o'z qo'lidagi qurolga aylantirish maqsadi ham jahonda har xil tajovuzkor oqim va ta'limotlarni o'zaro kurashga undashi, ayniqsa, bugungi kunda yaqqol namoyon bo'lmoqda. Prezidentimiz milliy istiqlol g'oyasining vazifasi haqida to'xtalib shunday degan edi: «Men milliy istiqlol g'oyasi bugun tez sur'atlar bilan o'zgarayotgan dunyoda o'zligimizni anglash, bizning kimligimizni, qanday buyuk ajdodlarning merosiga, necha ming yillik tarix, betakror madaniyat va qadriyatlarga ega ekanimizni his etib yashashga bu boylikni asrab-avaylab, demokratik qadriyatlar butun jahon taraqqiyoti yutuqlari bilan oziqlantirib, yangi o'sib kelayotgan avlodga etkazishga xizmat qilmog'i zarur, deb bilaman» (o'sha kitob, o'sha bet)

Bu orzu-umidlar va intilishlarni amalga oshirish ushbu fanni o'qitishda bir qator talablarga ahamiyat berishni zaruratga aylantiradi.

Mazkur tavsiyalarga amal qilish ushbu fanning mohiyati, tushunchalari, tamoyil va xususiyatlarini atroflicha ochib berishga xizmat qiladi. Bu fan o`qituvchisi amaliy mashg`ulotlar olib borishda o`ta ma`suliyat, alohida kuyinchaklik bilan yondoshib, har bir mashg`ulotni yuqori saviyada olib boradilar degan umiddamiz.



Prezidentimiz bugungi taraqqiyotning mana shunday o`ziga xos qonuniyatlarini teran his etib, buyuk maqsadlar bilan yashayotgan halqimizning intilishlariga mos keladigan milliy istiqlol g`oyasi to`g`risidagi ta`limotni yaratdi. 2001 yil 18 yanvarda «Milliy istiqlol g`oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar» ni mamlakatimiz ta`lim tizimiga yangi fan sifatida jory etish to`g`risida farmoyish chiqardi. Bugungi kunda ta`lim muassasalarida keng o`rganilayotgan fan shu tariqa yuzaga keldi.



Prezidentimiz milliy istiqlol g'oyasining vazifasi haqida to'xtalib shunday degan edi: «Men milliy istiqlol g'oyasi bugun tez sur'atlar bilan o'zgarayotgan dunyoda o'zligimizni anglash, bizning kimligimizni, qanday buyuk ajdodlarning merosiga, necha ming yillik tarix, betakror madaniyat va qadriyatlarga ega ekanimizni his etib yashashga bu boylikni asrab-avaylab, demokratik qadriyatlar butun jahon taraqqiyoti yutuqlari bilan oziqlantirib, yangi o'sib kelayotgan avlodga etkazishga xizmat qilmog'i zarur, deb bilaman» (o'sha kitob, o'sha bet).

Bu orzu-umidlar va intilishlarni amalga oshirish ushbu fanni o'qitishda bir qator talablarga ahamiyat berishni zaruratga aylantiradi.

Mazkur tavsiyalarga amal qilish ushbu fanning mohiyati, tushunchalari, tamoyil va xususiyatlarini atroflicha ochib berishga xizmat qiladi. Bu fan o'qituvchisi amaliy mashg'ulotlar olib borishda o'ta ma'suliyat, alohida kuyinchaklik bilan yondoshib, har bir mashg'ulotni yuqori saviyada olib boradilar degan umiddamiz.

Milliy istiqlol g'oyasi fanini mazmun-mohiyatini bilib olishda «Siyosatshunoslik» (Politologiya), Tadqiqotshunoslik (Sotsiologiya) kabi fanlar orqali beriladigan bilimlar qo'l keladi. Komil insonni tarbiyalashda «Milliy istiqlol g'oyasi» fani oliy ta'lim muassasalarida o'qitiladigan falsafiy bilimlar: «Ma'naviyat asoslari», «Madaniyatshunoslik», «Axloqshunoslik», «Estetika»,

fanlari bilan ham uzviy aloqada. Shuningdek, dinshunoslik mavzularini chuqur o'rganish ham «Milliy istiqlol g'oyasi» fanining vazifalarini bajarishga yordam beradi. Dinning mohiyati, uning ijtimoiy hodisa sifatidagi o'rni va ahamiyati, milliy, jahon va boshqa dinlarning qanday ekani, undan qaysidan yoki konfessiyaning tutadigan o'rni kabi masalalarni o'rganish nihoyatda muhimdir.

Diniy aqidaparastlik, islom xalifalagini tiklash, din niqobi ostidagi zararli va buzg'unchi g'oyalarning mazmun-mohiyatini chuqur anglash, ularga qarshi murosasizlik tuyg'usini shakllantiradi.

Milliy istiqlol g'oyasining huquqiy, konstituttsiyaviy asoslarini o'rganishda huquqshunoslik fanining ahamiyati katta. Mamlakatimizda inson xuquqlari va erkinliklarini, hokimiyatining konstituttsiyaviy asosda bo'lishi tamoyili, siyosiy plyuralizm va jamiyat hayotini erkinlashtirish, kuchli davlatdan kuchli jamiyat sari borish, bu boradagi amalga oshirilayotgan ishlarning mohiyati kabi masalalar milliy istiqlol g'oyasini xalqimiz avvalo yoshlarimiz qalbi va ongiga singdirish bilan uzviy bog'liqdir.

Xulosa qilib shuni aytish joizki, milliy istiqlol g'oyasi, uning asosiy tushuncha va tamoyillarini talabalar ongiga singdirish sermashaqqat, serqirra va sharaflil vazifadir. Vazifani bajarishda har bir olim, mutaxassis va o'qituvchidan yuksak ma'suliyat, faol va omilkor bo'lishni talab qiladi.

Tayanch so'z va iboralar:

«Milliy istiqlol g'oyasi» fanining predmeti;

Fanning asosiy maqsadlari;

- Fanning asosiy vazifalari;
- Fanning ijtimoiy fanlar tizimidagi o'rni va uni o'rganishning ahamiyati.

Munozara uchun savollar:

Milliy istiqlol g'oyasi fanini o'rganishda qanday qonuniyatlarni bilasiz?
tufayli vujudga keldi?

Mazkur fanning maqsadi nima?

Ushbu fanning vazifasi nimalardan iborat?

Ushbu fanning ijtimoiy fanlar bilan aloqasi qanday?

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstituttsiyasi-T. «O'zbekiston», 2003 yil
2. Karimov I. A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.6.-T.: «O'zbekiston», 1997 yil, 31-40 bet.
3. Karimov I. A. Barkamol avlod-O'zbekiston taraqqiyotning poyodevori. T.6. - T.: «O'zbekiston». 1997 yil.
4. Karimov I. A. Jamiyat mafkurasi halqni-xalq, Millatni-millat qilishga xizmat etsin. T.7.-T.: «O'zbekiston», 1999 yil. 84-102 bet
5. Karimov I. A. Milliy istiqlol mafkurasi xalq e'tiqodi va buyuk kelajakka ishonchdir. T.8.-T.: «O'zbekiston», 2000 yil, 489-508 bet
6. Karimov I. A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda.-T.: «O'zbekiston», 2000, 6-12 bet
7. Karimov I. A. Ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot pirovard maqsadimiz. T.8.-T. : «O'zbekiston», 2000 yil. 462-467 bet
8. Karimov I. A. «Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar» risolasiga so'z boshi. T.9.-T.: «O'zbekiston», 2001 yil, 220-224 bet
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar» fani bo'yicha ta'lim dasturlarini yaratish va respublika ta'lim tizimiga joriy etish to'g'risida Farmoyishi. 2001 yil 18 yanvar.

10. Karimov I. A. Biz tanlagan yo`l-demokratik taraqqiyot va ma`rifiy dunyo bilan hamkorlik yo`li. T. - T. «O`zbekiston» 2003 yil. 214-247 bet.
11. Karimov I. A. Vatanimizning tinchligi va xavfsizligi o`z kuch-qudratimizga, xalqimizning hamjihatlik va bukilmaz irodasiga bog`liq. – T: «O`zbekiston». 2004 yil
12. Karimov I. A. El-yurtga halol, vijdonan xizmat qilish-har bir rahbarning muqaddas burchi. Andijon viloyat xalq deputatlari Kengashining navbatdan tashqari sessiyasida so`zlagan nutqi. «Ishonch», 2004 yil 26 may.
13. Karimov I. A. Qonun va adolat ustivorligi faoliyatimiz mezonini bo`lsin. Surxondaryo viloyat Xalq deputatlari Kengashining navbatdan tashqari sessiyasida so`zlagan nutqi. «Xalq so`zi», 2004 yil 2 iyun`
14. Imom Buxoriy «Hadis», 4 jildlik-T.; 1992 yil
15. Abdulla Avloniy. «Turkiy guliston yoxud axloq». T: «Sharq», 1994 yil
16. Azizxo`jaev A. A. Mustaqillik: kurashlar, iztiroblar, quvonchlar. - T: «Sharq», «Akademiya», 2001 yil
17. Azizxo`jaev A. A. Chin o`zbek ishi-T: Akademiya, 2003 yil
18. Milliy istiqlol g`oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar.-T: «Yangi asr avlodi», 2001 yil
19. Milliy istiqlol g`oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar va atamalar. (qisqa izohli tajribaviy lug`at), T: «Yangi asr avlodi». 2002 yil

2-Mavzu: “Milliy g`oya: asosiy tushuncha va tamoyillar” fanining tarixiy ildizlari, shakllanish bosqichlari.

Reja:

- 1. G`oyalarni turkumlashtirish.**
- 2. Milliy mafkuramizning tarixiy ildizlari.**

Mafkuralar insoniyat ibtidosida mifologik-diniy qarashlar sifatida shakllana boshlagan. Kishilarning bir-birlariga munosabatlarining asoslarini belgilovchi muayyan qarashlar, g`oyalar, aqidalar, qoidalar va talablar zahirida muayyan qo`rsatmalar va tavsiyalar ishlab chiqilgan, ularga rioya qilish qat`iy nazorat qilingan. Mehnat sohalarining kengayishi ijtimoiy mehnat taqsimotining rivojlanishi natijasida jamiyatda tabaqalanish sodir bo`lgan, bu jarayon bilan uzviy bog`liq tarzda turli-tuman diniy, dunyoviy, etnik, huquqiy va boshqa g`oya va mafkura shakllari yuzaga kela boshlagan. Shu bois g`oya va mafkuralar g`oyat ko`p va turli-tumandir.

Insoniyat ibtidosidan to hozirgi kunga qadar son-sanoqsiz g`oya va mafkuralar shakllangan, tarqalgan, ularning ayrimlari bugungi kunda ham yashab kelmoqda, ayrimlari esa kishilarning xotiralaridan o`chib ketgan. Bu jarayon hozirgi davrda ham davom etmoqda va insoniyat mavjud ekan, davom etaveradi. G`oya va mafkuralar turli tarixiy davrlarda turli nuqtai nazariyalardan turkumlashtirib kelingan. Xususan, ilk davrlarda g`oya va mafkuralar ezgu va yovuz, ilohiy va dunyoviy turkumlarga ajratilgan.

G`oya va mafkura xususidagi keyingi yillarda chop etilgan adabiyotlarda g`oyalarning mazmun va namoyon bo`lish shakllari tamoyili asosida ilmiy, falsafiy, diniy, badiiy, ijtimoiy-siyosiy, milliy va umuminsoniy g`oyalarga turkumlashtirilgan. Darhaqiqat, g`oyalarni shakliy, mazmuniy, sotsial-etnik, ko`lamiy va boshqa tamoyillar asosida quyidagicha turkumlashtirish mumkin:

- fan g`oyalari (tabiiy-ilmiy yoki ijtimoiy-gumanitar, asoslangan yoki gipotetik, haqiqiy yoki yanglish, nisbiy yoki mutlaq va hokazo);
- diniy g`oyalari (vahiy yoki vahiy bo`lmagan, politeistik yoki monoteistik kabi);

- falsafiy g'oyalar (idealistik yoki materialistik, teistik yoki ateistik, monistik yoki dualistik, plyuralistik kabi);
- badiiy-nafosat g'oyalari (go'zallik yoki xunuklik, ulug'vorlik yoki tubanlik, fojiaiviylik yoki kulgililik kabi);
- axloqiy g'oyalar (ezgulik yoki yovuzlik, yaxshilik yoki yomonlik kabi);
- huquqiy g'oyalar (haqlik yoki nohaqlik, tenglik yoki tengsizlik kabi);
- sotsial-siyosiy g'oyalar (guruhiy, tabaqaviy, sinfiy, partiyaviy, milliy, umuminsoniy kabi);
- mahalliy, mintaqaviy, umumbashariy va boshqa g'oyalar.

Adabiyotlarda g'oyalarni ularning inson va jamiyatga ta'sir qilish xususiyatlari tamoyiliga ko'ra, ularning namoyon bo'lish shakllari ikki turkumga - bunyodkor va vayronkor g'oyalarga ajratiladi. Xususan, taraqqiyotga xizmat qiluvchi, jamiyat va insonni ezgulikka undovchi g'oyalar sifatida ozodlik va mustaqillik, tinchlik va adolat, tenglik va hamkorlik, do'stlik va birdamlik, hurfikrlilik va ma'rifatparvarlik, bag'rikenglik va xalqparvarlik, vatanparvarlik va insonparvarlik g'oyalari qayd etiladi. Jamiyat, xalq va davlatlarning tanazzuliga sabab bo'luvchi, g'ayriinsoniy maqsadlarga xizmat qiluvchi vayronkor g'oyalar sifatida esa - mustabidlik va bosqinchilik, terrorchilik va aqidaparastlik, jaholatparastlik va irqchilik, millatchilik va mahalliychilik, vatansizlik va yovuzlik g'oyalari sanab o'tiladi. Milliy g'oya deganda, ajdodlardan avlodlarga o'tib, asrlar davomida e'zozlab kelinayotgan, shu yurtda yashayotgan har bir inson va butun xalqning qalbida chuqur ildiz otib, uning ma'naviy ehtiyoji va hayot talabiga aylanib ketgan, ta'bir joiz bo'lsa, har qaysi millatning eng ezgu orzu-intilish va umid-maqsadlarini o'zimizga tasavvur qiladigan bo'lsak, o'ylaymanki, bunday keng ma'noli tushunchaning mazmun-mohiyatini ifoda qilgan bo'lamiz".¹

Ayrim hollarda g'oya va milliy g'oya, mafkura va milliy mafkura tushunchalarining farqlariga etarli darajada e'tibor berilmaydi. Xususan, g'oya milliy g'oya ma'nosida, mafkura esa - milliy mafkura sifatida talqin etiladi. Agar g'oya tushunchasi asosan aqliy faoliyat bilan bog'liq bo'lsa, milliy g'oya tushunchasi milliy his-tuyg'u, millat mentaliteti bilan uzviy bog'liqdir. Milliy g'oya - halqning qalbidan chiquvchi, uning orzu-umidlarini o'zida ifoda etuvchi, xalqning haq-huquqini himoya qiluvchi, uning qadr-qiymatini yuksaltirishga undovchi haqqoniy fikrdir. Milliy g'oya xalqning o'zligini anglatuvchi, milliy tuyg'ularini uyg'otuvchi, milliy g'urur va oriyatini qo'zg'atuvchi fikrdir. Milliy g'oya xalqni uyushtiruvchi, uning qadr-qiymatini tiklovchi, o'zligini anglatuvchi, ijodkorlik va yaratuvchanligini ro'yobga chiqaruvchi, jamiyat taraqqiyotini insonparvarlik yo'nalishiga etaklovchi kuch sifatida namoyon bo'ladi. Milliy g'oya vatanparvarlikka, xalqning tarixiy xotirasiga, o'zligini anglashiga asoslanadi. Bizning milliy g'oyamiz millatning, davlatning, yurtning qadr-qiymatini yuksaltiradi, iqtisodiy, sotsial, siyosiy va ma'naviy salohiyatini yuzaga chiqaradi, oriyat va g'ururini asraydi, istiqbolini belgilaydi, kelgusi taraqqiyot uchun yo'l-yo'riqlar ko'rsatadi. Milliy g'oya o'zbek millatining o'ziga xosligi nimada ekanligini asoslab beruvchi ilmiy-nazariy va falsafiy qarashlar sistemasidir.²

Darhaqiqat, Prezidentimiz I.Karimov ta'kidlab o'tganidek, tarix - millatning tarbiyachisidir, o'zlikni anglash - tarixni bilishdan boshlanadi, - isbot talab qilmaydigan bu haqiqat davlat siyosati darajasiga ko'tarilishi lozim. Alohida inson xotirasida o'zining hayotida nimalar qilganligi, uning

¹ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. –Т.: Маънавият, 2008. –Б.71.

² Қаранг: То'раев Б., Раматов Ж. Миллий истиқлол г'ояси: асосий хусусиятлари, фалсафий ва тарихий илдиэлари. -Т.: Ижод дунёси, 2002.

aql-zakovati va irodasi nimalarga sarflanganligi qay darajada o`rnashib qolsa, millat uchun ham u tomondan amalga oshirilgan narsalar shu darajada yaqin va qimmatlidir. Tarix - bu insoniyatning, millatning ijtimoiy xotirasi, uning o`z-o`zini bilishi va anglashidir: voqelikda yo`qolgan narsalar ongda, xotirada yashaydi. O`tmishni bilish hozirgini yaratish uchun beqiyos ahamiyatga molik. Ijtimoiy hayotni tushunishdagi birinchi qadam hozirning o`tmish tomonidan yaratilganligini tasavvur qilish bilan bog`liqdir. Milliy g`oya xalqimiz tarixiga, uning tarixiy xotirasiga tayanadi. Tarixiy xotirasidan judo bo`lgan xalq o`zini millat sifatida anglay olmaydi, millatning manfaat va ehtiyojlarini qalban xis qila olmaydi. Binobarin milliy g`oya ham ratsional, ham irratsional mohiyatga ega bo`lib, u milliy ruhiyat, kayfiyat, ichki uyushtiruvchi, yo`naltiruvchi, harakatga keltiruvchi, etaklovchi milliy xis-tuyg`u hisoblanadi.

Istiqbolning yaratuvchisi hisoblangan milliy mafkura - muayyan jamiyatning tarkibidagi millatlarning o`z mustaqilligini, mustaqillik manfaatlarini himoya qilish, rivojlantirish yo`nalishidagi ichki intilishlari natijasida vujudga keluvchi tuyg`ulari, maqsadlari, hoxish-irodalarini ifodalovchi g`oyalar majmuasidir. Milliy mafkuraning o`zagini milliy g`oya tashkil etadi, u jamiyatda barqarorlik, tinchlik, millatlararo va fuqarolararo totuvlikni ta`minlaydi. Milliy g`oyaning asosiy tayanchi nuqtasi ham, harakatga keltiruvchi, uyg`otuvchi kuchi ham milliy o`zlikni anglashdir. Millat o`zini xalq sifatida, millat sifatida, el sifatida anglamaguncha uning obro`yi, qadr-qimmat, or-nomusi haqida qayg`urishi, milliy faxr va g`ururi uchun kurashishi mumkin emas. O`zlikni anglash xalqni g`aflatdan uyg`otuvchi, faol harakatga keltiruvchi, ijtimoiy uyushtiruvchi kuchdir.

Darhaqiqat biz kimmiz va jahon tsivilizatsiyasi tarixidagi o`rnimiz va rolimiz qanday kechgan? Biz jahon tsivilizatsiyasiga katta hissa qo`shgan va qo`shib kelgan ma`rifatli millat ekanligimizni unutganmiz, aniqrog`i, unuttirishgan. Milliy g`urur tiklanishi shart. O`zbek tarixini umumturk tarixining bir qismi sifatida o`rganishimiz va baholashimiz, o`zbek xalqining qadim-qadimdan Turon, Turkiston deb atab kelingan ko`hna zaminning minglab yillar davomida yashab kelayotgan va o`z tarixiy takomilida o`nlab saltanatlar qurgan haqiqiy egalari ekanligini, bu Turon-Turkiston O`zbekiston qadim madaniyat beshiklaridan biri ekanligini, hozirgi zamonaviy fan va texnikaning poydevori shu erda yaratilganligini anglamog`imiz va anglatmog`imiz zarur.

Milliy mustaqillik mafkuras, ma`naviy va madaniy qadriyatlar, ma`rifat va adolatga intilish, O`zbekiston istiqbolining kelajagi to`g`risida g`amxo`rlik qilish jamiyatimiz va har bir fuqaro hayotida juda muhim o`rin tutadi. Islom Karimov. (*“Harbiy ta`lim zamon talablariga mos kelsin” O`zbekiston Respublikasi Qurolli kuchlar akademiyasining ochilishi marosimida so`zlangan nutqdan. 1995 yil sentyabr`*).

«Biz kim, mulki Turon, amiri Turkistonmiz, biz kim millatlarning eng qadimi va ulug`i - turkning bosh bo`g`inimiz» - Sohibqiron Amir Temurning buyukligi zamirida ana shunday milliy o`zlikni anglash, tarixiy xotira yotgan bo`lsa ajab emas. Zero, milliy his-tuyg`u va mustahkam e`tiqod - insoniy va milliy kamolotning ikki qanotidir. To`maris momomiz va Alp erto`nga

bobomizdan to Abdulla Qodiriy va Ozod Sharafiddinovgacha yengilmas kuch-qudrat ato etgan narsa milliy his-tuyg'u va e'tiqodiy ruhdur, desak xato qilmasmiz.

Mustaqillik - o'zlikni tanimoqdir; o'zlikni tanishning, milliy g'urur va iftixorni shakllantirishning asosiy vositasi xalqning tarixiy xotirasining tiklanishidir. Dastavval zardo'shtiylikning tarmog'i sanalgan moniylik ta'sirida bo'lgan, keyinchalik xristianlikning mashhur ilohiyotchisi sifatida tanlgan afrikalik episkop Avreliy Avgustin «g'aflatda yotgan xalqni uyg'otmoqchi bo'lsang, uning tarixini uyg'ot» degan ekan. bizning jismaniy va ruhiy vujudimiz, til va tafakkurimiz, ma'naviy-axloqiy dunyomiz, milliy-etnik qiyofamiz, e'tiqod va marosimchiligimiz, udum va an'analarimiz, elu-yurt kabi muqaddas tuyg'ularimiz - bularning barchasi Turon-Turkiston-O'zbekiston nomi bilan bog'liq. Turkiyalik kavmdoshlarimizdan biri Ziyo Ko'kalp mushohadasiga ko'ra, «boshqa xalqlarning hozirgi zamon madaniyatiga kirishmoqlari uchun o'z moziylaridan uzoqlashmoqlari majburiy bo'lsa, turkiylarning hozirgi zamon madaniyatiga kirishmoqlari uchun faqat o'zlarinnig eski moziylariga tushunib etmoqlari kifoyadir». Darhaqiqat, insoniyat ibtidosi, binobarin, g'oya va mafkuralar ibtidosi ham, Qadimgi Sharqdan boshlanadi. «Sharq» va «G'arb» atmalari odatda jug'rofiy atamalar sifatida idrok etilsa-da, aslida ikki xil madaniy-ma'naviy an'analarni ham ifodalaydi. Qadimgi yunonlar Osiyo qit'asining g'arbiy yarim orolini o'zlarining afsonaviy qahramoni nomi bilan Evropa deb ataganlarida ana shu madaniy-ma'naviy o'ziga xoslik omiliga asoslangan edilar. Asl Qadimgi Sharq - bu Qadimgi Turon, Qadimgi Hindiston va Qadimgi Xitoy mamalakatlaridir. Qadimgi Misr, Qadimgi Vavilon kabi mamlakatlar nafaqat jug'rofiy jihatdan, balki madaniy-ma'naviy jihatdan ham Sharqqa nisbatan G'arbga yaqindir, evropaliklar bu mintaqani «Yaqin Sharq» deb ataganlarida tamomila haqdirlar; zero, G'arb madaniyatining poydevori sanalgan qadimgi yunon madaniyati asosan misrliklar va vavilonliklar madaniyati asosida shakllangandir. Qadimgi Sharq tarixida, binobarin, umuman insoniyat tarixida, Qadimgi Turon shunday bir muhim o'rin tutadiki, iqtidorli tarixchi tadqiqotchilarning e'tirof etishicha, uning moddiy va ma'naviy madaniyatini o'rganmasdan turib, uning jahon tsivilizatsiyasiga qo'shgan ulkan hissasini jiddiy tadqiq qilmasdan turib, insoniyatning madaniy-ma'naviy tarixi haqida haqqoniy tasavvurlarga ega bo'lish va uning taraqqiyot qonunlarini to'g'ri aniqlash mumkin emas. Qadimgi Turon hali ilmu-fanda ochilmagan sirli va mo'jizaviy bir xazinaki, uning o'rganilishi - insoniyatning yangi bir madaniy-ma'naviy dunyosini kashf etishdir. Turon-Turkiston-O'zbekiston - bu ham diniy, ham dunyoviy ma'noda haqiqatdan ham muqaddas zamindir. Bu zaminlardan topilgan tosh qurolning yoshi 1,8 - 3,2 million yilni, ibtidoiy manzilgohlar yoshi taxminan 1 million yilni, ilk ma'naviy udum-e'tiqodlar tarixi 100 ming yilni tashkil etadi. Oddiy ovqatga tuz solishdan to to'rt unsur haqidagi falsafiy ta'limotlarga qadar ko'plab g'oya va kashfiyotlar, insoniyat tarixidagi ilk vahiy e'tiqod sanalgan zardo'shtiylik vatani ana shu muqaddas zamindir. Frantsuz va ingliz zardo'shtiyshunos olimlar fikricha zardo'shtiylik miloddan oldingi 3-2 ming yilliklar chegarasida vujudga kelgan. London universitetining professori, zardo'shtiyshunos olim Meri Boys fikricha, Zardo'sht miloddan oldingi 1500-1700 yillar oralig'ida yashab o'tgan. Zardo'shtiylik - yuksak fazilatli, ezgu niyatli e'tiqoddur. Uning ko'pgina g'oyalari noyob, betakror va ulug'vordir. O'zining insoniyatga bevosita yoki bilvosita ta'siri borasida dunyodagi biron-bir e'tiqod zardo'shtiylikka tenglasha olmaydi. Zardo'shtiylik g'oyalari iudaizm, buddizm, xristianlik, islom dinlari tomonidan, qator diniy yo'nalishlar va falsafiy maktablar tomonidan o'zlashtirilgan. Zardo'sht tomonidan targ'ib qilingan ko'pgina g'oya va ta'limotlar hozirgi kunda ham jahon xalqlari tomonidan mamnuniyat va xayrihohlik bilan e'tirof etib kelinadi. Zardo'shtiylik tarixini o'rganish - insoniyatning minglab yillar davomidagi ma'naviy-axloqiy taraqqiyoti tarixini, g'oya va mafkuralar tarixini o'rganish demakdir. ezgu g'oyalar majmuasi sifatida zardo'shtiylik mafkurasi umumiy tartib-intizomni mustahkamlashga, tashqi ta'sirlarga nisbatan yaxlitlik va mustaqillikni saqlashga, umumiy his-tuyg'u va birlikni tarbiyalashga xizmat qilgan. Zardo'shtiylik qomusiy e'tiqod bo'lgan, Zardo'sht o'z hayot yo'li bilan, maqsad va intilishlari bilan insoniyatni ezgulikka, adolatga, haqiqatga undaydi. Bu e'tiqodning Hindiston va Afg'onistondan Yunonistongacha, Armaniston va Ozarbayjondan Bobilgacha bo'lgan ulkan hududlarda 2000 yil atrofida hukmron e'tiqod sifatida e'tirof etilishi bejiz emas edi, albatta. Milliy g'oyaning asosiy tayanch nuqtasi hisoblangan milliy o'zlikni anglashni,

tarixiy xotiramizni islom dinisiz tasavvur qilish qiyin. Prezident I.Karimov ta'kidlaganidek, islom dini - bu ota-bobolarimiz dini, u biz uchun ham iymon, ham axloq, ham diyonat, ham ma'rifatdir. Markaziy Osiyoda islom dinining ruhan o'ziga xosligi shundan iboratki, unda ajdodlarimizning qadimiy qadriyatlarini mujassamlashgan, milliy va diniy qadriyatlar birlashgan. Islom - bu faqat dingina emas. Milliy falsafamiz, uning barcha yo'nalishlari inson baxt-saodati ideali atrofida rivojlana borgan. Bu ideal dindan kengroq ko'lamli bo'lgan. Unda diniy va ijtimoiy mulkiy tengsizliklarni, qarama-qarshilik va ziddiyatlarni yo'qotish, ular o'rnini o'zaro yordam va hamkorlik egallagan ijtimoiy turmush orzu qilingan. Xususan, daho mutafakkir bobomiz Abu Nasr Forobiyning falsafiy mushohadasiga ko'ra, koinotdagi har bir vujud-mavjudot o'ziga xos martaba - eng yuksak kamolatga erishish uchun dunyoga kelgan. Inson uchun xos bo'lgan bu kamolotning nomini eng etuk baxt-saodat deb ataydilar.

Ulug' bobomiz Imom Buxoriyning «Jome' as-sahih» kitoblari islom dunyosi ulamolari tomonidan yakdillik bilan Qur'oni Karimdan keyingi ikkinchi muqaddas kitob deb e'tirof etilishi va umuman, Qur'oni Karimdan keyingi islom dinimizning asosini tashkil etgan oltita hadis to'plamidan to'rtasining ona-Vatanimiz Turkiston zaminida yaratilganligi ajdodlarimiz an'analarining naqadar ulug' va samarali bo'lganligi dalolatidir. Bizning milliy mafkuramizning falsafiy asoslari, uning ma'no-mazmuni, asosiy g'oya va tamoyillari milliy davlatchiligimizni qayta tiklab, jamiyatimizning taraqqiyot yo'lini sharqona tafakkur tamoyillariga suyangan holda nazariy jihatdan asoslab bergan Prezident I.A.Karimov milliy mafkuramizning falsafiy ildizlarini anglash xususida to'xtalar ekan, uni shakllantirishdagi eng katta manba - bu haqqoniy yoritilgan tarix ekanligini, tarixni bilmay turib, mafkuraning falsafiy ildizlarini anglab bo'lmasligini, zero mafkuraning falsafiy asoslari o'z davrida tarixiy haqiqat tufayli tug'ilganligini alohida ta'kidlab o'tadi (Каримов И. Миллий истиқлол мафкураси – халқ эътиқоди ва буюк келажакка ишончдир. // Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт – пировард мақсадимиз. –Тошкент, 2000. –Б. 505.).

O'zbekistonda g'oya va mafkuralar rivojlanishini quyidagi tsivilizatsion yondashuv asosida o'rganish mumkin:

1. Ibtidoiy jamiyat ;
2. O'rta asrlar davri;
3. Xonliklar davri;
4. Chor Rossiyasi mustamlakachiligi davri;
5. Sovet mustabid tizimi davri;
6. Milliy mustaqillik davri.

Ta'kidlash lozimki, har bir davrning o'ziga xos ijtimoiy taraqqiyotining o'sha bosqichini o'zida mujassam etgan g'oyalari mavjud bo'lgan. Masalan, ibtidoiy jamiyatda inson yovvoyilikdan madaniylashishga o'ta boshladi, tabiat sirlarini o'rganib o'zining inson ekanligini his etish bilan bog'liq g'oyalar yuzaga kela boshladi. Ko'hna qadriyatlarimiz, olimu ulamolarning asarlari jamiyatning g'oyaviy-mafkuraviy asosini yaratishda juda muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Yurtimiz xalqlarining tarixi, madaniyati o'z ildizlari bilan asrlar qa'riga borib taqalishi va uzoq ming yillarni o'z ichiga olishini qadimgi fors yozuvchilarining, xitoy, arman va suriyalik geograf va tarixchilarning yozib qoldirgan ma'lumotlari, Nosiriddin Burhonuddin Rabg'uziyning «Qisasi Rabg'uziy», Alisher Navoiyning «Tarixi muluki Ajam», Firdavsiyning «Shohnoma» asarlaridan, zardushtiylikning muqaddas kitobi «Avesto»dan, shuningdek, Bexistun, Bundaxishn, qadimgi turkiy bitiklar, jumladan O'rxun-Enisey yodgorliklaridan aniq va ravshan bilib olishimiz mumkin. Milliy g'oya va mafkuramizning ildizlari o'ta qadimiy ekanligiga yunonistonlik olimlar - Arrian, Kurtsiy, Plutarx, Geradot, Straban, shuningdek, Abu Rayxon Beruniy, Narshaxiy va boshqa mutafakkirlarning asarlari ham guvohlik beradi.

Qayd etish lozimki, O'zbekistonda milliy tiklanish, bir tomondan milliy o'zlikni anglash, boshqa tomondan, jamiyatning g'oyaviy-mafkuraviy asoslarini yaratish, uchinchi tomondan esa bozor iqtisodiyoti munosabatlariga o'tish asnosida yuz berdi. «Ayni vaqtda biz jamiyatni va jamiyat tafakkurini yangilashning inqilobiy usullariga, bu jarayonni sun'iy ravishda chetdan turib, zo'ravonlik yo'li bilan tezlashtirishga qaratilgan har qanday urinishlarga mutlaqo qarshimiz. Biz

barcha sohalarda, jumladan, ma'naviy sohada ham tadrijiy-evolyutsion islohotlar yo'li tarafdorimiz va bunga qat'iy amal qilamiz. Ya'ni, sodda qilib aytganda, odamlarning dunyoqarashi, e'tiqod va tafakkurida demokratik tamoyillar vademokratik qarashlarning kengayishi va mustahkam o'rin topishi avvalambor hayotning tabiiy yurishi bilan, ularning moddiy turmush darajasi va madaniy saviyasi tobora rivojlanishi va yuksalishi bilan chambarchas bog'liq ekanini hayotning o'zi taqozo etadi". (Karimov I. A. Юксак маънавият – уенгилмас куч. –Т.: Маънавият, 2008. –Б.101)

Nazorat savollari:

1. G'oya va mafkura, milliy g'oya va milliy mafkura tushunchalarining o'zaro nisbatini qanday tushunasiz?
2. Tafakkur va ruhiy olam tushunchalarining ma'no-mazmunlari haqidagi sizning fikringiz qanday?
3. G'oya va mafkura tushunchalarining ontologik va gnoseologik jihatlari deganda nimalar nazarda tutiladi?
4. «Insoniyat tarixi - g'oyalar tarixidir», «Mafkura - istiqlolning yaratuvchisidir» degan tavsiflarning mazmun-mohiyatini qanday tushunasiz?
5. Milliy va umuminsoniy g'oyalarning o'zaro nisbati, ularning shakllanishi va rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari haqidagi fikringiz?

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Konstittsiyasi. –Т. : 2008.
2. Karimov I. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. –Т. : O'zbekiston, 1997.
3. Karimov I. Milliy mafkura – davlatimiz va jamiyatimiz qurilishida biz uchun ruhiy-ma'naviy kuch-qudrat manbai. G' T. 8. –Т. : O'zbekiston, 2000. 462-474 betlar.
4. Karimov I. Jamiyatimiz mafkurasi – xalqni xalq, millatni – millat qilishga xizmat etsin. G' T. 7. -Т. : O'zbekiston, 1998. 84-102 betlar.
5. Karimov I. Sog'lom avlod tarbiyasi – barchamizning muqaddas burchimiz. T 8. . -Т.: O'zbekiston, 2000. 424-442 betlar.
6. Karimov I. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. –Т.: Ma'naviyat, 2008.
7. Milliy istiqlol g'oyasi. –Т.:Akademiya, 2005.
8. Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar. –Т.: Yangi asr avlodi», 2001.

3-Mavzu: Milliy g'oya, ijtimoiy taraqqiyot va mafkuraviy jarayonlarning o'zaro bog'liqligi.

Reja:

- 1.«G'oya» va «Mafkura» tushunchalari, ularning mohiyati va mazmuni
- 2.Inson va jamiyat hayotidagi g'oyalar, fikrlar xilma-xilligi.
- 3.Bunyodkor g'oyalar.
- 4.Vayronkor g'oya va mafkuralarning jamiyat hayotiga salbiy ta'siri.

Muhtaram talaba, «G'oya» tushunchasi haqida fikr yuritilganda, avvalo, inson hayotida, jamiyat taraqqiyotida g'oyalar qanchalik muhim rol o'ynashiga to'xtalib o'tish maqsadga muvofiqdir.

Ma'lumki, iymon-e'tiqodi va ijodiy mehnati bilan boshqa barcha tirik jonzoatlardan farq qiladi. Inson-ongli mavjudot. Ongni shartli ravishda ikkita katta qismga bo'lish mumkin: Birinchisi-insonning ruhiy olami, ikkinchisi-fikriy olam, ya'ni tafakkur olamidir. Umuman, g'oya inson tafakkurida vujudga keladigan, ijtimoiy xarakterga ega bo'lgan, ruhiyatga kuchli ta'sir o'tkazib,

jamiyat va odamlarni harakatga chorlaydigan, maqsad-muddao sari etaklaydigan kuchli, teran fikr demakdir.

2. Insoniyat tarixidan ma'lumki, barcha davrlarda har bir davlat va xalqning, jamiyatning o'ziga xos mafkurasi bo'lgan. Chunki jamiyatning, xalqning o'z oldiga qo'ygan maqsadi uni amalga oshirishda jamiyat ahlini birlashtiradigan, safarbarlikka undaydigan mafkurasi bo'lmasa muqarrar ravishda halokatga mahkum bo'ladi.

Inson tafakkurini maxsuli sifatida g'oya tevarak olamni o'rganish, bilish jarayonida vujudga keladi. Ijtimoiy ongning barcha shakllari ilm-fan, din, falsafa, san'at va adabiyot, axloq, siyosat va xuquq-muayyan bir g'oyalarni yaratadi, ularga tayanadi va ularni rivojlantiradi. Mazmuni va namoyon bo'lish shakliga qarab, g'oyalarni bir qancha turlarga ajratish mumkin:

- Ilmiy g'oyalar;
- Falsafiy g'oyalar;
- Diniy g'oyalar;
- Badiiy g'oyalar;
- Ijtimoiy-siyosiy g'oyalar;
- Milliy g'oyalar
- Umuminsoniy g'oyalar;

G'oya va mafkura mazmun-mohiyatiga ko'ra bunyodkor

yoki zararli bo'lib, bunyodkorlik g'oyalari insonni ulug'laydi. Uning ruhiga qanot bag'ishlaydi.

Ezgu g'oyalar insonni yuksak orzular bilan yashashga, olijanob maqsadlar yo'lida e'tiqod bilan kurashishga o'rgatadi. Buzg'unchi g'oyalar esa xalqlar boshiga katta kulfatlar keltiradi. Inson va jamiyat bor ekan, ezgulik g'oyalarining ziddi bo'lgan zulm va zo'ravonlik, qabohat va jaholat yangi-yangi shakllarda namoyon bo'lishga urinadi. Lekin ular insoniyatning adolat, tenglik, tinchlik, qardoshlik rivojlanish va farovonlik g'oyalariga tayanib, yuksak maqsadlar sari intilishlarini to'xtata olmaydi. ezgu va yuksak g'oyalar odamlarni hamisha olijanob maqsadlar sari etaklayveradi.

Bunyodkorlik g'oyalari yurtni obod, xalq hayotini farovon qilishdek olijanob maqsadlar bilan ajralib turadi. Ular insoniyat taraqqiyotga erishgan davrlardan buyon jamiyat hayotining eng ezgu g'oyalari sifatida yashab kelmoqda.

Har qanday nazariya yoki ta'limot bir tizimga solingan g'oyalar majmuidan iborat bo'ladi. Dunyoqarashning negizini va muayyan ishonch e'tiqodining asosini ham g'oya tashkil etadi.

Odamlar, ijtimoiy sinf va qatlamlarning millat va davlatlarning manfaatlari va maqsadlari ham g'oyalarda ifoda etiladi. O'z oldiga qo'ygan maqsadi, qanday jamiyat qurmoqchi ekani bunga qanday yo'llar bilan erishmoqchi bo'layotgani haqidagi g'oyalar tizimi har bir millat, xalq va jamiyatning milliy mafkurasining asosini tashkil etadi.

Mafkura-muayyan ijtimoiy guruh yoki qatlamning, millat yoki davlatning ehtiyojlarini, maqsad va intilishlarini, ijtimoiy-ma'naviy tamoyillarini ifoda etadigan g'oyalar, ularni amalga oshirish usul va vositalari tizimidir.

Jamiyatning, jamiyat ahlining mustahkam va ravshan mafkurasi bo'lmasa, o'z oldiga qo'yilgan aniq bir maqsad-muddao bo'lmasa, u muqarrar ravishda inqirozga yuz tutadi.

Maqsad esa-xalqni, millatni birlashtiruvchi, unga kuch-qudrat, ruhiy ozuqa beruvchi, istiqbolga boshlovchi bayroqdir. Prezidentimiz so'zlari bilan aytadigan bo'lsak: «Bu bayroq butun O'zbekiston xalqining ruhini, g'urur-iftixorini, kerak bo'lsa, qudratini, orzu-intilishlarini mujassamlashtiradigan ulug' kuchdir. Davlatimizning, xalqimizning, yurtimizning maqsadi o'zining ulug'vorligi, hayotiyiligi va haqqoniyiligi bilan hammamizni jalb etadigan bo'lmog'i lozim. Toki bu maqsad xalqni, millatni-millat qila bilsin, qo'limizda yengilmas bir kuchga aylansin». (I.A.Karimov. Jamiyatimiz mafkurasi xalqni-xalq, millatni millat qilishga xizmat etsin. T. «O'zbekiston, 1998 yil, 10-11 betlar»)

3. Insonlar, xalqlar, jamiyatlar hayotida mafkura muhim rol o'ynaydi. Yurtboshimiz so'zlari bilan aytadigan bo'lsak:-mafkura bo'lmasa odam, jamiyat, davlat o'z yo'lini yo'qotishi muqarrar. Mafkuraning hayotbaxsh kuchi, avvalo insonning jamiyatdagi o'rni va ahamiyatini qanday

tushunish va uni qanday ijtimoiy maqomda tasavvur etishga bog'liq. Chunki insonni ijtimoiy harakat va faoliyatga undash va shu tariqa ko'zlangan muayyan maqsad-vazifalarga erishish dunyodagi barcha mafkuralarning ma'no-mohiyatini tashkil etadi.

Shu ma'noda, Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillari tizimida insonning jamiyatdagi o'rnini va maqomi aniq belgilanganligi diqqatga sazovordir. Ya'ni bu tizim insonni bunyodkor kuch sifatida ta'riflaydi va shunga da'vat etadi. Istiqlolning bosh g'oyasi ham, asosiy g'oya va tushunchalari ham bunyodkorlik falsafasi bilan yo'g'irilgan. Chunki bunyodkorlik xalqimizning eng olijanob fazilati. Yurtboshimiz ta'biri bilan aytganda, o'zbek tom ma'noda bunyodkorlik, do'ppisida suv tashib bo'lsa ham daraxt ko'kartiradi.

4. Muhtaram talaba-endi Bunyodkor g'oya, haqida so'z yuritar ekanmiz, bunyodkor g'oya deb, insonni ulug'laydigan, uning kuch g'ayrati va salohiyatini oshirib xalqi, Vatani, butun insoniyat uchun foydali ishlar qilishga safarbar etadigan, o'zida taraqqiyot, ma'rifat, do'stlik, tinchlik, halollik, poklik kabi ezgu maqsadlarni mujassam etadigan g'oyaga aytiladi.

Bunyodkor g'oyalari bilan qurollangan kishilar farovon hayot, erkin jamiyat qurish uchun kurash olib borganligi tarixdan ma'lum. Bunyodkorlik g'oyalari yurtni obod, xalq hayotini farovon qilishdek olijanob maqsadlar bilan ajralib turadi. Ular insoniyat tsivilizatsiyasiga erishgan davrlardan buyon jamiyat hayotining eng ezgu g'oyalari sifatida yashab kelmoqda. Bunyodkorlik ota-bobolarimizdan merosdir. Insoniyat tarixida odamlar ongi va shuuriga adolat, haqiqat, ezgulik, mehnatsevarlik, kabi yuksak g'oyalari urug'ini sepgan zot, payg'ambar Zardusht yaratgan «Avesto» kitobida quyidagi satrlar majud: «Ezgu fikr, ezgu so'zlarga, ezgu ishlar amaliga baxshida qilaman, barcha yomon so'zu yomon ishlardan yuz o'giraman». Bu yuksak g'oyalari bundan 2700 yil muqaddam yashab o'tgan vatandoshimiz Zardushtning o'lmas mafkurasidir.

Xitoy va hind mutafakkirlarining jamiyat rivoji haqidagi qarashlari va bunyodkorlik g'oyalari ham Osiyoning «Sharqona» ma'naviyatida o'ziga xos o'rin tutadi. Jumladan, buyuk Xitoy mutafakkiri Konfutsiy (mil. av. 551-479) g'oyalari hanuzgacha Xitoy xalqi mafkurasida etakchilik qilib kelmoqda. Bu g'oyaning asosi jamiyatni har qanday ijtimoiy larzalardan asrab qolishi va insonlar manfaatini yuqori qo'yishga qaratilgan. Allomaning maqsadi xalqni mavjud tartib qoidalarni hurmat qilish ruhida tarbiyalash bo'lgan. Bu g'oyaga ko'ra insonlar jamiyatning tabiiy taraqqiyotiga qarshi chiqmasligi, ya'ni inqilobiy yo'lni tanlamasligi kerak. Konfutsiya insoniyat xaqida fikr yuritar ekan, odamlar ijtimoiy kelib chiqishi yoki jamiyatdagi mavqei orqali emas, balki odamiylik, adolatparvarlik, haqg'o'ylik, samiyiyat, farzandlik izzat-hurmati kabi yuksak ma'naviy fazilatlariga erishishi tufayli kamolotga etishuvi mumkin deb, xisoblaydi.

Hind xalqining buyuk farzandi Mahatma Gandi (1869-1948) o'z ma'naviyati, g'oyalari bilan XX asrning buyuk shaxslaridan biriga aylandi. U mustamlakachilarga qarshi kurashning timsoli edi. U hindlar bilan musulmonlarning o'zaro do'stligini mustahkamlashga intildi. Gandi din bilan siyosatni bir-biriga bog'lashga harakat qildi. Fidoiylik va vatanparvarlik namunalari ko'rsatdi.

Buyuk mutasavvurlar: Xoja Yusuf Hamadoniy, Ahmad Yassaviy, Abduholiq G'ijduvoniy, Bahouddin Naqshband, Najmiddin Kubro, Muhaddislar: Imom Buxoriy, Imom Termiziylarning ta'limotlarida aks etgan komil inson g'oyalari adolat haqidagi qarashlar jamiyatning sog'lom ma'naviy ahloqiy ruhini saqlash va mustahkamlashga xizmat qildi. Bu g'oyalari Vatan va halq manfaatini yo'lida fidoiylik va insonparvarlikni ulug'laydi.

Ezgu g'oyalari Mahmud Qoshg'ariy, Yusuf Xos Xojib, Ahmad Yugnakiy, Lutfiy, Abdurahmon Jomiy, Alisher Navoiy, Jaloliddin Rumiy, Mirzo Abdulqodir Bedillar ijodida chuqur o'rin egalladi va o'zbek davlatchiligining rivojlanishida ham muhim omil bo'lib xizmat qildi. Amir Temurning «Temur tuzuklari»; Nizomulmulkning «Siyosatnoma» kitoblarida davlat idorasi va ahli fuqaroga munosabatda adolat, insof, diyonat, el-yurt tinchligi va obodligi bosh g'oya sifatida ilgari surildi. Bu g'oyalari Temuriylar davlati g'oyaviy tamoyillarining ustivor yo'nalishi edi. Ko'hna Turon o'z boshidan kechirgan buyuk tarixiy voqealar ichida Amir Temurning bunyodkorlik g'oyalari va amaliy faoliyati katta ahamiyatga ega.

Inson va jamiyat ijtimoiy taraqqiyotida bunyodkorlik g'oya va mafkuralari xilma-xil, ularning ahamiyati beqiyosdir. Shunday bunyodkor g'oyalardan biri Janubiy Quriya mamlakati rivojiga katta hissa qo'shgan fidoiy inson Yong Ki-Kimning faoliyati va bunyodkorlik ishlari diqqatga sazovor.

1930 yillarda «12 oila-qishloqda» degan harakatni boshlab g'iyoh ham ko'karmagan tashlandiq tepalikni sotib olib, obod qilishga kirishadi.

Keyinchalik fermerlar tayyorlanadigan «Kanaan» (Imkoniyatlar maktabi) ni ochadi. U hamisha faqat tashlandiq, g'iyoh o'sishi qiyin bo'lgan erlarni olib, obod qilib odamlarni o'z tashabbusi, g'oyasi bilan orqasidan ergashtirib mamlakat rivoji va obodonligiga o'z hissasini qo'shadi. Bugungi kunda «Kanaan» ta'lim dargohining bosh maqsadi-tinglovchilarda insoniy e'tiqod tuyg'ularini shakllantirish, ularga insoniy fazilatlar-komillik, o'zaro tenglik, birodarlik, vatanparvarlik hislarini singdirishdir.

Vatan va millat ravnaqi yo'lida fidokoroni mehnat qilish, tug'ilib o'sgan Vatanni jondan ortiq sevmqlik shart ekanligi g'oyasi har bir tinglovchiga singdiriladi. Bitta fidoiy, vatanparvar insonning yuksak g'oyalarga asoslangan ishlari bugungi kunda keng tarqalib Janubiy Quriyaning obod bo'lishiga katta hissa bo'lib qo'shilmogda.

5. Insoniyat tarixida ezgulik va bunyodkor g'oyalar bilan yovuzlik va buzg'unchilik g'oyalar o'rtasida hamisha kurash bo'lganligini bilamiz. Insoniyatning, jumladan, O'zbekistonning bir necha yuz yillik tarixida ham turli bosqinchiliklar oqibatida zulm, zo'ravonlik, kulfat urug'larini sochish va qon to'kilishiga sabab bo'lgan buzg'unchi g'oyalar va mafkuralarning halokatli ta'siri bilan bog'liq qayg'uli sahifalar juda ko'p. Bu g'oyalar o'zlarida siyosiy bosqinchilik va mustabidlik intilishlarini goh yashirin, goh oshkora ifodalagan holda diniy, milliy, sifiy shiorlarni bayroq qilib chiqqan.

Jumladan, bol'shevizm bilan bir qatorda, XX asrning boshida mustabid g'oya va mafkuraning boshqa shakli-fashizm paydo bo'ldi.

Bol'shevizm mafkurasi bo'lgan kommunistik ta'limot xalqlarning milliy-etnik o'ziga xosliklarini yo'qotish, «proletar baynalminalligi» shiori bilan maydonga chiqqan bo'lsa, fashizm bir hukmron millatning «irqiy-etnik sofliqi» ni mutloqlashtirishni targ'ib-tashviq etdi. U irqchilikning xomiysi hisoblanadi.

«Rasizm» so'zi «rasa» (irq) atamasidan kelib chiqqan. Bu atama XVII asrdan boshlab Yevropada «insoniyat nasli» ni turli irqiy guruhlar, jumladan, «oq» va «sariq» irqqa ajratish uchun qo'llana boshladi.

Irqchilik ta'limoti «oq tanli» larning afzalligi, ularning azaldan «oliy irq» etib tanlangani, boshqa irqqlarning esa «oq» larga qaraganda nomukammal yaratilganligi va hamisha taraqqiyotning quyi pog'onalarida turishini asoslab beradi. Uning asosiy g'oyasi o'zining «ilohiy» tabiatiga ko'ra «oq» irqqlarni «quyi» irqqlar ustidan hukmron qilishga da'vat etishga qaratilgan edi. Irqchilik milliy mansubligi va terisining rangiga ko'ra turuvchi kishilarga tazyiq o'tkazish, ularni haqoratlash, urish va o'ldirish kabi harakat hodisalarida yaqqol namoyon bo'ldi.

Irqchilik-ko'p qiyofali

Masalan o'zini oliy irq hisoblagan ingliz, ispan, frantsuz bosqinchilari o'rta asrlar va ayniqsa, XVIII-XIX asrlarda Amerika, Avstriya, Afrika va Osiyoda erli xalqlarni ko'plab qirib tashladilar.

Yana bir yovuz g'oya-terrorizm bugungi kunda ham insoniyatga katta tahdid solmogda. Insoniyata doimiy qo'rquv, fitna, g'alamislik muhitini vujudga keltirish, zo'ravonlik yo'li bilan jamiyat barqarorligini buzish, gunohsiz kishilar, jumladan, bolalarning halok bo'lishiga olib keladigan siyosiy maqsaddagi o'ldirish va portlashlar bu mudhish g'oyaning asl mohiyatini tashkil etadi. (Beslan fojiasi)

Diniy ekstremizm - ma'lum syosiy maqsadlar yo'lida va din niqobi ostida mutaassiblar yoki ularning irodasiga ko'ra ish ko'ruvchi guruhlar tomonidan olib boriladigan o'ta ashaddiy harakatlar va qarashlar majmuini anglatadi.

Diniy aqidaparstlik - esa siyosiy mavjud ijtimoiy muammolarni ilk, ya'ni mazkur din paydo bo'lgan paytdagi arkonlar asosida hal etmoq niyatidagi harakat va qarashlardan iborat.

Dunyoning ba'zi mamlakatlarida bugungi kunda ham mavjud hukmlar dindan boshqa dinni targ'ib qilganlar jazolanadi. Jumladan, Afg'onistonda «Tolibon» harakati hukmronligi davrida ularning boshlig'i Mulla Muhammad Umarning ko'rsatmasiga binoan Afg'onistondagi buddizm diniga mansub madaniy yodgorliklar ham yo'q qilinishiga fatvo berildi. Natijada 15 asr ilgari bunyod etilgan Bamiyon shahrida dunyodagi eng yirik va balandligi 53 metrlik 2 ta budda

yodgorliklari o`qqa tutilib buzib tashlandi. Bu hatti-harakatlar islom dinining boshqa dinlarga bag`rikenglik asosidagi munosabatlariga zid bo`lganligi uchun barcha taraqqiyparvar kuchlar tomonidan qoralandi. U insonni bir mute, qul,taqdirning o`yinchog`i deb qaraydi, inson qalbi, ma`naviy ehtiyojlari bilan mutlaqo hisoblashmaydi.

Islom dinining tasavuf ta`limoti ahli tarixda hayotga, jamiyat va inson masalalariga keng qaraganlar. Bu chin ma`nosi bilan insonparvarlik ta`limotidir. Chunki sufiylar, garchi chin musulmon sifatida shuhrat qozonib, islom dini tozaligi uchun kurashgan bo`lsalarda, ammo hech qachon o`zga dinlarni kamsitmaganlar. Shu sababli tasavvufni diniy bag`rikenglik ta`limoti, inson kamolotiga yo`l qidirgan hamda jaholatga qarshi kurashib kelgan ma`rifiy ta`limot, deb tushunamiz.

Hozirgi kunda bizning turmush tarzimizga, ruhiyatimizga nisbatan qilinayotgan ma`naviy-ma`rifiy hurujlarning usullari tobora noziklashib borayapti. Zararli g`oyalar turli kinofilmlar, televedenie ko`rsatuvlari va radio eshittirishlari shaklida, gazeta-juurnallar, internet tarmog`i va boshqa yo`nalishlarda uzluksiz ravishda tiqishtirilib, bizning milliy tushunchalarimizni barbod etishga, mafkuraviy immunitetimizni susaytirishga, yoshlarimizni durugaylashtirishga muntazam harakatlari sezilib turibdi. Bugungi kunda inson qalbini egallash uchun butun dunyoda to`xtovsiz kurash ketayapti. Bu zararli g`oyalarga qarshi xalqimizning or-nomusi, diniy va dunyoviy e`tiqodi, ma`naviy qadriyati, mafkuraviy immunitet vazifasini o`tashi zarur.

Alohida bir odamning ruhiyati jamoa ruhiyatiga teng emas, albatta. eng qizig`i shundaki, jamoa ruhiyatida ongsizlik darajasi balandroq. Ommaviy taassurotda Ommaviy Axborot Vositalari tomonidan aytilgan gaplarga birdan ishonish, vahimaga tushish, salbiy informatsiyaga ko`proq berilish kayfiyatlarini ancha kuchli. Buni Karl Yung «jamoaviy ongsizlik» deb ta`riflagan va bugungi kunda ushbu psixologik kategoriyani topib, uni isbotlab berilgani Yungning buyuk kashfiyoti deb hisoblanadi. Karl Yung ta`limotining ahamiyati shundaki, mazkur «jamoaviy ongsizlik» holatining jamiyatda paydo bo`lishi mafkuraviy immunitetni shakllantirish ishiga salbiy ta`sir qiladi.

Yurtboshimizning «Bugungi kunda g`oyani taqiq bilan, ma`muriy chorlar bilan yengib bo`lmaydi. G`oyaga qarshi faqat g`oya, fikrga qarshi faqat fikr, jaholatga qarshi ma`rifat bilan bahsga kirishish, olishishi mumkin», degan fikrlari bugungi kunda har bir vatandoshimiz uchun dasturulamal bo`lishi kerak. (I. A. Karimov, Jamiyatimiz mafkurasi xalqni-xalq, millatni-millat qilishga xizmat etsin. T: O`zbekiston, 1998 yil10-bet)

Adabiyotlar:

1. O`zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: O`zbekiston, 2011.
2. Davlat tili haqida (yangi tahriri). O`zbekiston Respublikasining Qonuni. – T.: O`zbekiston, 1997. – 22 b.
3. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. – T.: Sharq, 1997. – 63 b. 4. Ta'lim to`g`risida. O`zbekiston Respublikasining Qonuni. – T.: O`zbekiston, 1989. – 30 b.
5. Karimov I.A. O`zbekiston: milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura. 1-jild. – T.: O`zbekiston, 1996. – 364 b.
6. Karimov I.A. Asosiy vazifamiz – Vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanada yuksaltirish. –T.: O`zbekiston, 2010
7. Karimov I.A. Bu muqaddas Vatanda azizdir inson. -Toshkent:O`zbekiston, 2010.
8. Karimov I.A. Mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiyasi: O`zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimovning O`zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi va Senatining qo`shma majlisidagi ma`ruza. 12 noyabr. – Toshkent: O`zbekiston, 2010.
9. Karimov I.A. O`zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida. – T.:O`zbekiston, 2011. -370 b.
10. Karimov I.A. Tarixiy hotira va inson omili – buyuk kelajagimizning garovidir T., «O`zbekiston» 2012.

4-mavzu: G`oyaviy tahdidlarning yo`nalishlari.

Reja:

1. Insoniyat hayotiga katta xavf tug`dirayotgan xalqaro tahdidlar.
2. Ma`naviy-mafkuraviy tahdid va uning salbiy oqibatlari.
3. Gedonizm va Egotsentrizm tushunchalarining mazmun va mohiyati.

Bugun insoniyat taraqqiyoti turli tahdidlar ta'sirida kechmoqda. Insoniyatning xavfsizlik va barqarorligiga rahna solishga, hatto uning hayotini izdan chiqarishga qaratilgan tahdidlar kundan – kunga kuchayib bormoqda. I. Karimov o`zining “O`zbekiston XXI asrga bo`sg`asida xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari “ nomli asarida ta`kidlaganidek, afsuski, bu tahdidlarning hammasini ham oldindan ko`ra bilishga hamma vaqt ham muvaffaq bo`linmayotir. Ushbu tahdidlar dunyoning turli buzg`unchi kuchlari tamonidan shunday ustakorlik bilan tarqatilmoqdaki, u o`zining jozibali ta`sir kuchi orqali ko`plab insonlarni kundan – kunga o`z domiga tortib bormoqda. Sh. Paxrutdinov o`zining “Tahdid tushunchasi: nazariya va amaliyot“ risolasida tahdidlarni shartli ravishda bir necha turlarga ajratib ko`rsatadi: iqtisodiy, sotsial, siyosiy, harbiy, tabiiy – iqlimiy. Uning fikricha, “ tahdid” deganda inson hayotiy faoliyati, umuman, yashashni chigallashtiruvchi hamda aniq tarixiy davr davomida aniq maqsad uchun yo`naltirilgan ijtimoiy strukturani, to`g`rirog`i, davlatning siyosiy asosini zaiflashtiruvchi, qolaversa, emirishga qaratilgan mahalliy, hududiy, mintaqaviy va nihoyat, umumsayyoraviy salbiy omillarning “ kirib kelishi “ tufayli yuz beruvchi makon va zamonda muayyan salbiy siyosiy, ijtimoiy va tarixiy vaziyatni tushunish mumkin.

Hozirgi paytda insoniyat hayotiga katta xavf tug`dirayotgan xalqaro terrorizm, diniy ekstrimizm, narkoagressiya va SPID singari ofatlar ham odamlar hayotiga real ofat ekanligi hammamizga ma`lum. Lekin bugungi kunda hamma ham bilavermaydigan, oshkora ko`zga tashlanmaydigan, ma`naviy hayotimizni izdan chiqarishga qaratilgan jiddiy xatarlar ham borki, ular insonni o`zligidan ayirishga, ma`naviy dunyosini tubanlik, jaholat illatlari bilan to`ldirishga, hatto inson hayotini izdan chiqarib yuborishi bilan xavflidir. Inson ma`naviyatini o`z izmiga solishga qaratilgan turli tahdid, xavf – xatarlar yalpi globallashuv jarayonlari ta'sirida, axborot olamidagi yangiliklar bilan niqoblangan holda jamiyat hayotiga shu qadar shiddat va katta kuch bilan kirib kelmoqdaki, ularning tuzatib bo`lmaydigan zararini hamma ham anglayolmaydi, buni faqat keng fikrlaydigan, bu buzg`unchi, xavfli ofatning mohiyatini anglayoladigan odamlargina tushunib etadilar.

Bugun insoniyatga bo`layotgan tahdidlarning eng xatarlisi harbiy yoki iqtisodiy tahdidlar emas, balki ma`naviy – mafkuraviy tahdidlardir. Zero, inson ma`naviyatini egallashga qaratilgan har qanday mafkura insonni bemalol o`z ta'siriga bo`ysundiraoladi. Buni biz uzoqdan emas, yaqin kunlarda mamlakatimiz xavfsizligi va barqarorligiga qilingan turli tahdidlar misolida ham ko`rishimiz mumkin. eng so`nggi tahdid sifatida Andijon voqialarini oladigan bo`lsak, buzg`unchi kuchlar turli tuhmat, bo`hton va uydirmalar orqali xalqning fikrini chalg`itishga, ayrim odamlar ma`naviyatini egallab, mamlakatda to`s – to`palon uyushtirish, osoyishta yashayotgan butun bir xalq hayotini izdan chiqarishga harakat qilishdi.

Glaballashuv jarayonlari jadallashib borayotgan bugungi kunda mafkuraviy, g`oyaviy, ma`naviy tahdidlar mamlakatimiz kelajagi uchun eng katta xavf-xatarlardan biri bo`lib qolmoqda. Ilm-fan, texnika yutuqlari rivojlanib borayotgan bugungi kunda bunday tahdidlar yanada xavfliroq bo`lib bormoqda. Milliy ma`naviyatga qarshi qaratilgan tahdidlar haqida gapirib I.A.Karimov shunday deydilar: **“Binobarin, ma`naviyatga qarshi qaratilgan har qanday tahdid o`z-o`zidan mamlakat xavfsizligini, uning milliy manfaatlarini, sog`lom avlod kelajagini ta`minlash yo`lidagi jiddiy xatarlardan biriga aylanishi va oxir oqibatda jamiyatni inqirozga olib kelishi mumkin”**.

Mafkuraviy, g`oyaviy, ma`naviy taxdidlarni o`z vaqtida seza olmaslik yoki unga e`tiborsizlik tuzatish qiyin bo`lgan holatlarga olib kelishi mumkin.

Tabiatda bo`shliq bo`lmagani singari jamiyatning ma`naviy hayotida ham bo`shliq bo`lmasligi kerak, qaramlik yillarida bosqinchilarning milliy ma`naviyatimizni yo`qotishga qaratilgan siyosati oqibatida yuzaga kelgan bo`shliqni insoniy fazilatlarining o`rniga qabixlik, buzuqlik, vahshiylik singari illatlar to`ldirgan edi. Bunday illatlarning ildiz otib ketishi, ma`naviy qashshoqlik xalqimiz orasidagi mehr-oqibatlilik, millatparvarlik, fidoiylilik singari fazilatlarining yo`qolib borishiga sababchi bo`layotgan edi. Mafkuraviy, g`oyaviy, ma`naviy taxdidlarni oldini olishning asosiy yo`li milliy-ma`naviy tiklanishga erishish, milliy ma`naviyatni yuksaltirishdir.

Atrofga nazar tashlar ekanmiz bunday taxdidlar oqibatida dunyoning ayrim xududlarida ma`naviy yo`qotishlar sodir bo`layotganligini, butun boshliq millatlarning asrlar mobaynida to`plab kelgan ma`naviy meroslari yo`qolib borayotganligini, ularning turmush tarzlari, milliy mentalitetlari izdan chiqayotganligini ko`rish mumkin.

Mafkuraviy, g`oyaviy, ma`naviy taxdidlarning eng xavfli tomoni shundan iboratki u jamiyat a`zolarini eng avvalambor, yoshlarni o`z vataniga, xalqiga, millatiga bo`lgan muxabbatini so`ndiradi, ulardagi millatparvarlik, vatanparvarlik g`oyalaridan chalg`itib, ularni befarq kishilarga aylantiradi.

I.A.Karimov milliy-ma`naviy tiklanish yo`lidagi tahdid to`g`risida gapirib shunday deydi **“Ma`naviy taxdid deganda, avvalo, tili, dini, e`tiqodan qat`i nazar, har qaysi odamning tom ma`nodagi erkin inson bo`lib yashashiga qarshi qaratilgan, uning aynan ruhiy dunyosini izdan chiqarish maqsadini ko`zda tutadigan mafkuraviy, g`oyaviy va informatsion xurujlarni nazarda tutish lozim, deb o`ylayman”**.

Ma`naviyatga bo`layotgan tahdidlarning xavfli tamoni shundaki, buzg`unchi kuchlar o`zlariga nishon qilib, avvalombor, barchamizning eng aziz, eng katta boyligimiz, ko`zimiz qorasi bo`lmish yoshlarimizni tanlashmoqda, turli niqoblar, birinchi galda so`z va fikr erkinligi, inson va jamiyat erkinligi deb atalgan niqoblar bilan ularning fikrini chalg`itishga, zamonaviy usul va vositalar orqali ularning hali murg`ak qalblarini egallashga intilmoqdalar. Ular iloji boricha, yoshlar ongida asrlar davomida shakllanib kelgan milliy qadriyatlarga nisbatan bepisandlik, hurmatsizlik kayfiyatini uyg`otib, o`z mafkurasi va g`oyasini singdirishga intilmoqdalar.

Xalkaro maydonda yuz berayotgan ijtimoiy – siyosiy jarayonga nazar tashlasak, turli siyosiy kuchlar o`zlarining strategik maksadlariga intilib, « erkinlik » va « demokratiya » niqobi ostida faol harakatda. Bu buzg`unchi kuchlar o`z fa`oliyatlarini hamon ustalik, silliqlik bilan, bejirim bezaklar bilan olib bormokdiki, har kanday kishini manfur niyatlari girdobiga tortish imkoniga ega. Bu kuchlar o`z niyatlari yulida millionlab mablag`larni ayayotganlari yo`k, ular er yuzining istagan nuqtasida, istagan xalqni o`zligidan ayirish va o`z ta`sir doirasiga olishni niyat qilib, buning ortidan millionlab foyda, daromadni ko`zlab ish yuritmoqdalar.

Insoniyat tarixi davomida har bir xalk shakllanishi asnosida uning milliy ma`naviyati, madaniyati ham o`z shakl – shamoyilini topib bordi. Ma`naviyat bobida sharqona va g`arbona qarashlar vujudga keldi. Har bir qutb ma`naviyatining o`ziga xos tamonlari bo`lib, ularning o`zaro nomutanosib tamonlari ham mavjud. Sharq ma`naviyati kabi g`arb ma`naviyatining ham boy imkoniyatlari, fazilatlarini bugungi g`arb dunyosi ma`naviy olamini boyitib kelmokda. Bugun g`arb ma`naviyati bilan bog`lik qarashlar sifatida taraqqiyotning so`nggi davriga xos shunday tushunchalar paydo bo`ldiki, afsuski, ularning ba`zilari hatto bugun g`arb dunyosidagi sog`lom ma`naviyatli insonlar qalbini larzaga solgani holda, sharqona ma`naviyatga nisbatan g`oyaviy tahdid, tajavvuz sifatida namoyon bo`lmokda. Hatto g`arbning o`zi xam bugun o`zini ojiz sezayotgan buzg`unchi kuchlar dunyoga shunday illatlarni targ`ib – tashviq etmokedalarki, bu tashviqotlar zamirida inson ma`naviyati, axloqi, millat manfaati bilan bog`lik g`oyalar yotibdiki, butun bir xalq, millat taqdiri, kelajak avlod hayoti xavf ostida. Katta imkoniyatga ega bu kuchlar o`z mafkurasini singdirishga, ming yillik azaliy va muqaddas qadriyatlarimizdan G`arb qadriyatlarini ustun qo`yishga urinadi. Ular bu qadriyatlarining tarixini, mazmun – mohiyatini hech qachon xolis tushuntirmaydi, aksincha, ularning ma`nosi va falsafasini o`z g`arazli maqsadlariga moslab, soxtalashtirib joriy etishga harakat qiladi. Ular o`z g`arazli maqsadlarini “erkinlik“, “ demokratiya “ singari chiroyli so`zlar bilan bezab, o`rab – chirmab, dunyo xalqlari turmush tarziga kiritishga zo`r berib urinmoqdalar.

Hozirgi kunda G`arb dunyosida erkinlikni niqob qilib olgan ayrim kimsalar nafaqat bizning milliy an`analarimiz, balki barcha xalqlar uchun qadrli bo`lgan insoniylik aqidalariga to`g`ri kelmaydigan turli buzg`unchiliklarni ommaviy axborot vositalari orqali ochiqdan – ochiq targ`ib etayotganini ko`rib turibmiz. Natijada bugun odamlarni, xususan, yoshlarni buzg`unchi illatlar ta`siridan himoya qilish masalasi davrimizning dolzarb muommosiga aylangan. Afsuski, bugun jamiyatimizda ba`zan bu ta`sirlar girdobiga tushib qolib, o`z hayotini izdan chiqargan, jaholat, buzg`unchiliklar tuzog`iga tushib qolgan kimsalarning paydo bo`layotgani sir emas.

Insoniyat tarixida ezgulik va bunyodkor g`oyalar bilan yovuzlik va buzg`unchilik g`oyalar o`rtasida hamisha kurash bo`lganligini bilamiz. Insoniyatning, jumladan, O`zbekistonning bir necha yuz yillik tarixida ham turli bosqinchiliklar oqibatida zulm, zo`ravonlik, kulfat urug`larini sochish va qon to`kilishiga sabab bo`lgan buzg`unchi g`oyalar va mafkuralarning halokatli ta`siri bilan bog`liq qayg`uli sahifalar juda ko`p. Bu g`oyalar o`zlarida siyosiy bosqinchilik va mustabidlik intilishlarini goh yashirin, goh oshkora ifodalagan holda diniy, milliy, sifiy shiorlarni bayroq qilib chiqqan.

Jumladan, bol`shevizm bilan bir qatorda, XX asrning boshida mustabid g`oya va mafkuraning boshqa shakli-fashizm paydo bo`ldi.

Bol`shevizm mafkurasi bo`lgan kommunistik ta`limot xalqlarning milliy-etnik o`ziga xosliklarini yo`qotish, «proletar baynalmilligi» shiori bilan maydonga chiqqan bo`lsa, fashizm bir hukmron millatning «irqiy-etnik sofligi» ni mutloqlashtirishni targ`ib-tashviq etdi. U irqchilikning xomiysi hisoblanadi.

«Rasizm» so`zi «rasa» (irq) atamasidan kelib chiqqan. Bu atama XVII asrdan boshlab Yevropada «insoniyat nasli» ni turli irqiy guruhlar, jumladan, «oq» va «sariq» irqqa ajratish uchun qo`llana boshladi.

Irqchilik ta`limoti «oq tanli» larning afzalligi, ularning azaldan «oliy irq» etib tanlangani, boshqa irqning esa «oq» larga qaraganda nomukammal yaratilganligi va hamisha taraqqiyotning quyi pog`onalari turishini asoslab beradi. Uning asosiy g`oyasi o`zining «ilohiy» tabiatiga ko`ra «oq» irqni «quyi» irq ustidan hukmron qilishga da`vat etishga qaratilgan edi. Irqchilik milliy mansubligi va terisining rangiga ko`ra turuvchi kishilarga tazyiq o`tkazish, ularni haqoratlash, urish va o`ldirish kabi harakat hodisalarida yaqqol namoyon bo`ldi.

Irqchilik-ko`p qiyofali

Masalan o`zini oliy irq hisoblagan ingliz, ispan, frantsuz bosqinchilari o`rta asrlar va ayniqsa, XVIII-XIX asrlarda Amerika, Avstriya, Afrika va Osiyoda erli xalqlarni ko`plab qirib tashladilar.

Yana bir yovuz g`oya-terrorizm bugungi kunda ham insoniyatga katta tahdid solmoqda. Insoniyatga doimiy qo`rquv, fitna, g`alamislik muhitini vujudga keltirish, zo`ravonlik yo`li bilan jamiyat barqarorligini buzish, gunohsiz kishilar, jumladan, bolalarning halok bo`lishiga olib keladigan siyosiy maqsaddagi o`ldirish va portlashlar bu mudhish g`oyaning asl mohiyatini tashkil etadi. (Beslan fojiasi)

Diniy ekstremizm - ma`lum syosiy maqsadlar yo`lida va din niqobi ostida mutaassiblar yoki ularning irodasiga ko`ra ish ko`ruvchi guruhlar tomonidan olib boriladigan o`ta ashaddiy harakatlar va qarashlar majmuini anglatadi.

Diniy aqidaparstlik - esa siyosiy mavjud ijtimoiy muammolarni ilk, ya`ni mazkur din paydo bo`lgan paytdagi arkonlar asosida hal etmoq niyatidagi harakat va qarashlardan iborat.

Dunyoning ba`zi mamlakatlarida bugungi kunda ham mavjud hukmlar dindan boshqa dinni targ`ib qilganlar jazolanadi. Jumladan, Afg`onistonda «Tolibon» harakati hukmronligi davrida ularning boshlig`i Mulla Muhammad Umarning ko`rsatmasiga binoan Afg`onistondagi buddizm diniga mansub madaniy yodgorliklar ham yo`q qilinishiga fatvo berildi. Natijada 15 asr ilgari bunyod etilgan Bamiyon shahrida dunyodagi eng yirik va balandligi 53 metrlik 2 ta budda yodgorliklari o`qqa tutilib buzib tashlandi. Bu hatti-harakatlar islom dinining boshqa dinlarga bag`rikenglik asosidagi munosabatlariga zid bo`lganligi uchun barcha taraqqiyparvar kuchlar tomonidan qoralandi. U insonni bir mute, qul, taqdirning o`yinchoq`i deb qaraydi, inson qalbi, ma`naviy ehtiyojlari bilan mutlaqo hisoblashmaydi.

Islom dinining tasavuf ta'limoti ahli tarixda hayotga, jamiyat va inson masalalariga keng qaraganlar. Bu chin ma'nosi bilan insonparvarlik ta'limotidir. Chunki sufiylar, garchi chin musulmon sifatida shuhrat qozonib, islom dini tozaligi uchun kurashgan bo'lsalarda, ammo hech qachon o'zga dinlarni kamsitmaganlar. Shu sababli tasavvufni diniy bag'rikenglik ta'limoti, inson kamolotiga yo'l qidirgan hamda jaholatga qarshi kurashib kelgan ma'rifiy ta'limot, deb tushunamiz.

Hozirgi kunda bizning turmush tarzimizga, ruhiyatimizga nisbatan qilinayotgan ma'naviy-ma'rifiy hurujlarning usullari tobora noziklashib borayapti. Zararli g'oyalarga turli kinofilmlar, televedenie ko'rsatuvlari va radio eshittirishlari shaklida, gazeta-jujurnallar, internet tarmog'i va boshqa yo'nalishlarda uzluksiz ravishda tiqishtirilib, bizning milliy tushunchalarimizni barbod etishga, mafkuraviy immunitetimizni susaytirishga, yoshlarimizni durugaylashtirishga muntazam harakatlari sezilib turibdi. Bugungi kunda inson qalbini egallash uchun butun dunyoda to'xtovsiz kurash ketayapti. Bu zararli g'oyalarga qarshi xalqimizning or-nomusi, diniy va dunyoviy e'tiqodi, ma'naviy qadriyati, mafkuraviy immunitet vazifasini o'tashi zarur.

Alohida bir odamning ruhiyati jamoa ruhiyatiga teng emas, albatta. eng qizig'i shundaki, jamoa ruhiyatida ongsizlik darajasi balandroq. Ommaviy taassurotda Ommaviy Axborot Vositalari tomonidan aytilgan gaplarga birdan ishonish, vahimaga tushish, salbiy informatsiyaga ko'proq berilish kayfiyatlari ancha kuchli. Buni Karl Yung «jamoaviy ongsizlik» deb ta'riflagan va bugungi kunda ushbu psixologik kategoriyani topib, uni isbotlab berilgani Yungning buyuk kashfiyoti deb hisoblanadi. Karl Yung ta'limotining ahamiyati shundaki, mazkur «jamoaviy ongsizlik» holatining jamiyatda paydo bo'lishi mafkuraviy immunitetni shakllantirish ishiga salbiy ta'sir qiladi.

Yurtboshimizning «Bugungi kunda g'oyani taqiq bilan, ma'muriy chorlar bilan yengib bo'lmaydi. G'oyaga qarshi faqat g'oya, fikrga qarshi faqat fikr, jaholatga qarshi ma'rifat bilan bahsga kirishish, olishishi mumkin», degan fikrlari bugungi kunda har bir vatandoshimiz uchun dasturulamal bo'lishi kerak. (I. A. Karimov, Jamiyatimiz mafkurasi xalqni-xalq, millatni-millat qilishga xizmat etsin. T: O'zbekiston, 1998 yil10-bet)

Yaqinda «Internet» sahifalari amerikalik siyosatshunos olim Patrik B'yukenenning «Smert Zapada» nomli kitobi paydo bo'ldi. e'tiborga molik jihat shuki, katta hajmdagi bir kitobning so'z boshisidayoq, muallif yaxlit bir millatlar va xalqlar taqdiriga aloqador bo'lgan voqealarni, G'arbning «taqdiri»ni jamiyat ma'naviyatidagi inqirozlarga, jumladan, oila va nikoh, tug'ilish va aholining tabiiy o'sishi borasidagi inqirozlar tahliliga bag'ishlagan. Ming taassuf va afsus bilan u «Yevropa «amerikacha» madaniyatni qabul qilib, bugun uning hayot tarziga singib ketganligiga qarshilik ko'rsatishga qodir emasligini e'tirof etadi. B'yukenenning fikricha, sanoati va yuqori texnologiyalari rivoj topgan jamiyatda odamlarning birdan boyib ketish, to'kin hayotga erishishga bo'lgan egoistik intilishi ularning asl qadriyatlarga, jumladan, oila va nikohga, yoshlar tarbiyasiga bo'lgan munosabatlarida keskin inqirozni keltirib chiqardi. Bu holatni u gedonistik psixologiyaning asosi deb baholab, uning oqibati jamiyatda qator ijtimoiy muammolarni keltirib chiqarayotganligini ochiq e'tirof etadi.

Gedonizmning ma'nosi shundayki, shaxs va uning xulq-atvori motivlarida faqat nimalardandir lazzatlanish, qoniqish olish va o'zidagi ichki ruhiy iztiroblardan xoli bo'lishga intilish ustivor bo'ladi. To'g'ri, aslida insonning to'q va farovon hayotga intilishi, boy-badavlat yashashni xohlagani ayb emas, lekin bunday to'kinchilik insoniylikka qarshi bo'lishi mumkin emas. Muallifning tashvishi va uni xavortirga solgan narsa shuki, bunday ong va shuurdagi o'zgarishlar evropa xalqlarining eng zarur va muhim qadriyatlarga nisbatan salbiy munosabatlarda ifodalanadi. Masalan, bugungi Evropada tug'ilayotgan bolalarning har uchtasidan bittasi nikohsiz tug'ilayotganligi, tug'ilishning keskin kamayib ketganligini, umuman ayollar o'zidan sog'lom zurriyod qoldirishni istamayotganligi, mablag'i etarli bo'la turib, farzand tug'ilishi va uni tarbiyalashga ketadigan mablag'ni qizg'anayotganligi yaqqol namoyon bo'lmoqda. Umuman G'arb ayollarining aksariyati turmushga chiqib, o'zidan munosib zurriyod qoldirish niyatidan tobora uzoqlashib bormoqda.

Olimlarni mavjud ahvolni ijobiy tomonga o'zgartirish uchun farzand tug'ilishi uchun davlat tomonidan ajratiladigan nafaqalarning, suyunchi pullar miqdorining orttirilishi, onalar uchun alohida imtiyozlarning joriy etilishi yoki bola soni ortgani uchun oilaga ko'rsatiladigan muruvvat

ayollarni sog`lom oila qurib, unda sog`lom farzandlarni tarbiyalashga undarmikin, degan savol o`ylantirmoqda va mulohazalar mantig`idan shu narsa ayon bo`lmoqdaki, zamonaviy evropaliklarni bunday imtiyozlardan ko`ra, mansab pog`onalaridan ko`tarilib, o`z manfaatigina o`ylab yashash ko`proq qiziqtiradi. Chunki zamonaviy G`arb yoshlari, xotin-qizlar uchun bu kabi imtiyozlar bola tug`ilishi va bu bilan bog`liq tashvishlar oldida hech gap emas. Shu kabi gedonistik psixologiya bizning yoshlarimiz ongida paydo bo`lmasligi, ochiq axborotlar makonida bemalol turli ma`lumotlarni qabul qilish imkoniyati paydo bo`lgan hozirgi sharoitda ularni ezgu maqsadlarga yqaltirish, ularda sog`lom dunyoqarash, ertangi kunga ishonch, sobit g`oya, sog`lom hissiyotlar, el-yurt oldida, oilasi va yaqinlari oldida insoniy javobgarlik va yuksak mas`uliyat hislarini tarbiyalash millat manfaatiga bevosita aloqador vazifamizdir. Bunday aloqalarning kengayishi haqiqiy ma`naviy va madaniy qadriyatlarni munosib baholash imkonini berdi. Hozirgi yoshlar ham, ularning ota-onalari ham uchragan kinoni ko`rib, duch kelgan maza-matراسi yo`q kitoblarni o`qib ketayotgani yo`q. Ataylab yurtimizga olib kelinayotgan g`arbning sun`iylashtirilgan san`atidan, «keng iste`mol»dagi madaniyatidan norozilik sezilib turibdi. Bunday mahsulotning ilgarigi «man etilgan ne`mat»ga xos «lazzati», jozibadorligi deyarli qolmagan. Hozirgi kunda xorijning madaniy qadriyatlaridan foydalanishga ancha jiddiy va tanlab yondashish ehtiyoji kuchayib bormoqda. Lekin ochiq ommaviy axborot vositalari orqali tinimsiz ma`lumotlar quyulib kelayotgan sharoitda aynan hali ongi shakllanib ulgurmagan yoshlar uchun tahdid ham, ataylab uyushtirilayotgan mafkuraviy tajovuzlar ham bor.

Shunday sharoitda Prezidentimiz Islom Karimovning fikrlari biz uchun hamisha dalda bo`ladi: «Eng muhimi, qalbimizda g`ururimiz, bilagimizda kuchimiz bor ekan, biz tinchlikni himoya qilishga, unga xavf solayotgan kuchlarga qarshi kurashishga, qaddimizni tik tutib, boshimizni baland ko`tarib yashashga qodirmiz. Bizni qo`rqitmoqchi bo`layotgan g`alamislar shuni bilib qo`ysinki, biz hech kimga bosh egmaganmiz va hech qachon bosh egmaymiz. Bunda bizga milliy g`oyamiz va mafkura g`oyaviy tayanch va asos bo`ladi (2001 yil 10 oktyabr).

Zero, milliy mafkura xalqning maqsad-muddaolarini ifodalaydi, tarix sinovlaridan o`tishda uning ruhini ko`tarib, suyanch va tayanch bo`ladi, shu millat, shu jamiyat duch keladigan ko`plab hayotiy va ma`naviy muammolarga javob izlaydi. U insonga faqat moddiy boyliklar va ne`matlar uchun emas, avvalo, Alloh taolo ato etgan aql-zakovat, iymon-e`tiqod tufayli yuksak ma`naviyatga erishish uchun intilib yashash lozimligini anglatadigan, bu murakkab va tahlikali dunyoda uning taraqqiyot yo`lini yoritib beradi. Istiqlol mafkurasini ko`pmillatli O`zbekiston xalqining ezgu g`oya - ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot barpo etish yo`lidagi asriy orzu-intilishlari, hayotiy ideallarini o`zida aks ettiradi.

Darhaqiqat, davlatimiz rahbari ta`kidlaganlaridek, «Milliy g`oya va istiqloq mafkurasini haqida gap borar ekan, biz nihoyatda keng qamrovli, murakkab, ser-qirra, insoniyat tarixida aniq va mukammal ifodasi, tugal namunasi hali-hanuz yaratilmagan tushunchalarni o`zimizga tasavvur qilishimiz kerak, deb o`ylayman. Bu tushunchalar Vatan ravnaqi, yurt tinchligi, xalq farovonligi kabi yuksak g`oyalarning ma`no-mazmunini teran anglab etishga xizmat qiladi. Bu mafkura xalqni xalq, millatni millat etadigan, uning sha`nu sharafi, or-nomusi, ishonch-e`tiqodini ifodalaydigan, jamiyatimizning o`ziga xos taraqqiyot yo`li, turmush tarzi, tub manfaatlariga tayangan holda muttasil rivojlanib, takomillashib boradigan g`oyalar tizimidir.

Xalqni buyuk kelajak va ulug`vor maqsadlar sari birlashtirish, mamlakatimizda yashaydigan, millati, tili va dinidan qat`i nazar, har bir fuqaroning yagona Vatan baxt-saodati uchun doimo mas`uliyat sezib yashashga chorlash, ajdodlarimizning bebaho merosi, milliy qadriyat va an`analarimizga munosib bo`lishiga erishish, yuksak fazilatli va komil insonlarni tarbiyalash, ularni yaratuvchilik ishlariga da`vat qilish, shu muqaddas zamin uchun fidoiylilikni hayot mezoniga aylantirish - milliy istiqloq mafkurasining bosh maqsadidir.

Davlatimiz rahbarining ko`rsatmalari va istiqbolli g`oyalari kelib chiqib, hozirgi murakkab sharoitda xalqimiz, avvalo, o`sib-unib kelayotgan yosh avlodimiz ongi va qalbida *mafkuraviy immunitet* hosil qilish muhim va dolzarb ahamiyat kasb etgan vazifalarimizdandir. Bu ishni bamisoli niholga mevali daraxt kurtagini payvand qiladigan usta bog`bondek noziklik va mehr bilan, oqilona yo`l bilan amalga oshirish lozim.

Yaqinda «Internet» sahifalari amerikalik siyosatshunos olim Patrik B'yukenenning «Smert Zapada» nomli kitobi paydo bo'ldi. e'tiborga molik jihat shuki, katta hajmdagi bir kitobning so'z boshisidayoq, muallif yaxlit bir millatlar va xalqlar taqdiriga aloqador bo'lgan voqealarni, G'arbning «taqdiri»ni jamiyat ma'naviyatidagi inqirozlarga, jumladan, oila va nikoh, tug'ilish va aholining tabiiy o'sishi borasidagi inqirozlar tahliliga bag'ishlagan. Ming taassuf va afsus bilan u «Yevropa «amerikacha» madaniyatni qabul qilib, bugun uning hayot tarziga singib ketganligiga qarshilik ko'rsatishga qodir emasligini e'tirof etadi. B'yukenenning fikricha, sanoati va yuqori texnologiyalari rivoj topgan jamiyatda odamlarning birdan boyib ketish, to'kin hayotga erishishga bo'lgan egoistik intilishi ularning asl qadriyatlarga, jumladan, oila va nikohga, yoshlar tarbiyasiga bo'lgan munosabatlarida keskin inqirozni keltirib chiqardi. Bu holatni u gedonistik psixologiyaning asosi deb baholab, uning oqibati jamiyatda qator ijtimoiy muammolarni keltirib chiqarayotganligini ochiq e'tirof etadi.

Gedonizmning ma'nosi shundayki, shaxs va uning xulq-atvori motivlarida faqat nimalardandir lazzatlanish, qoniqish olish va o'zidagi ichki ruhiy iztiroblardan xoli bo'lishga intilish ustivor bo'ladi. To'g'ri, aslida insonning to'q va farovon hayotga intilishi, boy-badavlat yashashni xohlagani ayb emas, lekin bunday to'kinchilik insoniylikka qarshi bo'lishi mumkin emas. Muallifning tashvishi va uni xavortirga solgan narsa shuki, bunday ong va shuurdagi o'zgarishlar evropa xalqlarining eng zarur va muhim qadriyatlarga nisbatan salbiy munosabatlarda ifodalanadi. Masalan, bugungi Evropada tug'ilayotgan bolalarning har uchtasidan bittasi nikohsiz tug'ilayotganligi, tug'ilishning keskin kamayib ketganligini, umuman ayollar o'zidan sog'lom zurriyod qoldirishni istamayotganligi, mablag'i etarli bo'la turib, farzand tug'ilishi va uni tarbiyalashga ketadigan mablag'ni qizg'anayotganligi yaqqol namoyon bo'lmoqda. Umuman G'arb ayollarining aksariyati turmushga chiqib, o'zidan munosib zurriyod qoldirish niyatidan tobora uzoqlashib bormoqda.

Olimlarni mavjud ahvolni ijobiy tomonga o'zgartirish uchun farzand tug'ilishi uchun davlat tomonidan ajratiladigan nafaqalarning, suyunchi pullar miqdorining orttirilishi, onalar uchun alohida imtiyozlarning joriy etilishi yoki bola soni ortgani uchun oilaga ko'rsatiladigan muruvvat ayollarni sog'lom oila qurib, unda sog'lom farzandlarni tarbiyalashga undarmikin, degan savol o'ylantirmoqda va mulohazalar mantig'idan shu narsa ayon bo'lmoqdaki, zamonaviy evropaliklarni bunday imtiyozlardan ko'ra, mansab pog'onalaridan ko'tarilib, o'z manfaatinigina o'ylab yashash ko'proq qiziqtiradi. Chunki zamonaviy G'arb yoshlari, xotin-qizlar uchun bu kabi imtiyozlar bola tug'ilishi va bu bilan bog'liq tashvishlar oldida hech gap emas. Shu kabi gedonistik psixologiya bizning yoshlarimiz ongida paydo bo'lmasligi, ochiq axborotlar makonida bemalol turli ma'lumotlarni qabul qilish imkoniyati paydo bo'lgan hozirgi sharoitda ularni ezgu maqsadlarga yqnaltirish, ularda sog'lom dunyoqarash, ertangi kunga ishonch, sobit g'oya, sog'lom hissiyotlar, el-yurt oldida, oilasi va yaqinlari oldida insoniy javobgarlik va yuksak mas'uliyat hislarini tarbiyalash millat manfaatiga bevosita aloqador vazifamizdir.

Prezidentimiz Islom Karimovning fikrlari biz uchun hamisha dalda bo'ladi: «Eng muhimi, qalbimizda g'ururimiz, bilagimizda kuchimiz bor ekan, biz tinchlikni himoya qilishga, unga xavf solayotgan kuchlarga qarshi kurashishga, qaddimizni tik tutib, boshimizni baland ko'tarib yashashga qodirmiz. Bizni qo'rqitmoqchi bo'layotgan g'alamislar shuni bilib qo'ysinki, biz hech kimga bosh egmaganmiz va hech qachon bosh egmaymiz. Bunda bizga milliy g'oyamiz va mafkura g'oyaviy tayanch va asos bo'ladi (2001 yil 10 oktyabr).

Zero, milliy mafkura xalqning maqsad-muddaolarini ifodalaydi, tarix sinovlaridan o'tishda uning ruhini ko'tarib, suyanch va tayanch bo'ladi, shu millat, shu jamiyat duch keladigan ko'plab hayotiy va ma'naviy muammolarga javob izlaydi. U insonga faqat moddiy boyliklar va ne'matlar uchun emas, avvalo, Alloh taolo ato etgan aql-zakovat, iymon-e'tiqod tufayli yuksak ma'naviyatga erishish uchun intilib yashash lozimligini anglatadigan, bu murakkab va tahlikali dunyoda uning taraqqiyot yo'lini yoritib beradi. Istiqlo'l mafkurasi ko'pmillatli O'zbekiston xalqining ezgu g'oya - ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot barpo etish yo'lidagi asriy orzu-intilishlari, hayotiy ideallarini o'zida aks ettiradi.

Darhaqiqat, davlatimiz rahbari ta'kidlaganlaridek, «Milliy g'oya va istiqlol mafkurasi haqida gap borar ekan, biz nihoyatda keng qamrovli, murakkab, ser-qirra, insoniyat tarixida aniq va mukammal ifodasi, tugal namunasi hali-hanuz yaratilmagan tushunchalarni o'zimizga tasavvur qilishimiz kerak, deb o'ylayman. Bu tushunchalar Vatan ravnaqi, yurt tinchligi, xalq farovonligi kabi yuksak g'oyalarning ma'no-mazmunini teran anglab etishga xizmat qiladi. Bu mafkura xalqni xalq, millatni millat etadigan, uning sha'nu sharafi, or-nomusi, ishonch-e'tiqodini ifodalaydigan, jamiyatimizning o'ziga xos taraqqiyot yo'li, turmush tarzi, tub manfaatlariga tayangan holda muttasil rivojlanib, takomillashib boradigan g'oyalar tizimidir.

Xalqni buyuk kelajak va ulug'vor maqsadlar sari birlashtirish, mamlakatimizda yashaydigan, millati, tili va dinidan qat'i nazar, har bir fuqaroning yagona Vatan baxt-saodati uchun doimo mas'uliyat sezib yashashiga chorlash, ajdodlarimizning bebaho merosi, milliy qadriyat va an'analarimizga munosib bo'lishga erishish, yuksak fazilatli va komil insonlarni tarbiyalash, ularni yaratuvchilik ishlariga da'vat qilish, shu muqaddas zamin uchun fidoiylilikni hayot mezoniga aylantirish - milliy istiqlol mafkurasining bosh maqsadidir.

Davlatimiz rahbarining ko'rsatmalari va istiqbolli g'oyalaridan kelib chiqib, hozirgi murakkab sharoitda xalqimiz, avvalo, o'sib-unib kelayotgan yosh avlodimiz ongi va qalbida *mafkuraviy immunitet* hosil qilish muhim va dolzarb ahamiyat kasb etgan vazifalarimizdandir. Bu ishni bamisoli niholga mevali daraxt kurtagini payvand qiladigan usta bog'bondek noziklik va mehr bilan, oqilona yo'l bilan amalga oshirish lozim.

Egotsentrizm so'zi lotincha «*ego*» - *men* va «*centrum*» - *doira markazi* so'zlaridan olingan. Ma'nosi - o'z fikr-o'ylari, manfaatlar doirasida qotib qolgan insonning atrof-muhit va odamlarga oid o'z bilimlari va o'zgalarga munosabatini o'zgartira olmasligini bildiradi. Psixologiyada egotsentrizmning bir qancha turlari - bilishga oid, axloqiy va kommunikativ egotsentrizmlar farqlanadi. Oxirgisi - boshqalarga biror xil ma'lumot berish jarayonida ularning fikri bilan hisoblashmaslik, ularni mensimaslikda namoyon bo'ladi. Nazarimizda, zamonaviy informatsion xurujlarning mualliflarida aynan shu kabi egotsentrizm kuzatiladi va ular o'zlariga o'xshash faqat o'z manfaatinigina ko'zlaydigan avlod ongini qamrab olishga harakat qiladi. Shuning uchun ham shaxsga psixologik himoya zarur. Psixologik himoya bo'lishi uchun shaxsda mustaqil fikr bo'lishi lozim.

ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstittsiyasi. –T. : 2008.
2. Karimov I. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. –T. : O'zbekiston, 1997.
3. Karimov I. Milliy mafkura – davlatimiz va jamiyatimiz qurilishida biz uchun ruhiy-ma'naviy kuch-qudrat manbai. T. 8. –T. : O'zbekiston, 2000. 462-474 betlar.
4. Karimov I. Jamiyatimiz mafkurasi – xalqni xalq, millatni – millat qilishga xizmat etsin. G' T. 7. -T. : O'zbekiston, 1998. 84-102 betlar.
5. Karimov I. Sog'lom avlod tarbiyasi – barchamizning muqaddas burchimiz. T 8. . -T.: O'zbekiston, 2000. 424-442 betlar.
6. Karimov I. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. –T.: Ma'naviyat, 2008.
7. Milliy istiqlol g'oyasi. –T.: Akademiya, 2005.
8. Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar. –T.: Yangi asr avlodi», 2001.

5-Mavzu: Mafkuraviy tajovuz va axborot xavfsizligi.

Reja:

- 1. Milliy-mafkura targ'ibotida ommaviy axborot vositalarining o'rni.**
- 2. Adabiyot va san'atda milliy mafkura targ'iboti masalasi.**

Milliy ma'naviyat targ'ibotida ommaviy axborot vositalarining o'rni katta. Ayniqsa bugungi texnika asrida har kuni, har daqiqada radio, televidenie, internet saytlari orqali dunyodagi barcha yangiliklardan voqif bulib turibmiz. Xoxlaymizmi, yo'qmi, ommaviy axborot vositalari yordamida tarqatilayotgan turli buzg'unchi g'oyalarga ham duch kelib turibmiz. Buzg'unchi kuchlar o'z g'oya, mafkuralarini har kun va har daqiqada ommaviy axborot vositalaridan tarqatmokdalarki, mamlakatimizning eng chekka kishlog'iga ham u bemalol etib bormoqda. I. Karimov aytganidek, hozirgi davrda matbuot, ommaviy axborot vositalari shunday qudratli kuchga aylanmoqdaki, o'z kelajagini o'ylaydigan har qaysi xalq va millat buni sezmasligi, his etmasligi mumkin emas.

Buzg'unchi kuchlar o'zlarining insonlarni o'zligidan, milliy xususiyatlaridan ayirishga qaratilgan g'oyalarini ommaviy vositalar orqali juda chiroyli, har qanday odamning diqqat-etiborini tortaolish darajasida tarqatish orqali, ayniqsa, murg'ak, hali dunyoqarashi to'la shakllanmagan yoshlarni o'z muxlislariga aylantirmoqdalar. Bugungi yoshlar avvalgi yoshlardan keskin farq qiladi. Ular ko'rgan, eshitgan va o'qigan yangilikni amalda sinab ko'rishga o'ch. Aslida bu yoshlikka xos xususiyat. Buni yaxshi bilgan buzg'unchi kuchlar o'zlarining manfur niyatlarini ustalik bilan yoshlar qalbiga singdirishga kirishib ketgan, ular bu yo'lda har qanday usul, vosita, mablag'ni ayayotganlari yo'q. Bu ishlarga maxsus mutaxassislar jalb etilayotgani berilayotgan axborotning yanada mukammal va chiroyli chiqishiga olib kelmoqda, bugun ba'zan beozorgina bo'lib tuyulgan musiqa, oddiygina mul'tfilm yoki reklama lavhasi orqali ham ma'lum bir mafkuraviy maqsadlar va intilishlar ifodalanmoqda.

Istiqlol tufayli mamlakatimizda ommaviy axborot vositalari rivoji yo'lga qo'yilib, ommaviy axborot vositalari orqali dunyoda sodir bo'layotgan ijtimoiy – siyosiy, iqtisodiy, madaniy va ma'naviy o'zgarishlar, ularning mazmun – mohiyatini ochib berish hamda milliy ma'naviyatimiz targ'ibotiga alohida ahamiyat berilmoqda. Bugun televidenie orqali berilayotgan ko'rsatuvlar, radio eshittirishlari va gazeta – jurnallarda e'lon kilinayotgan maqolalar asosan xalqimizning milliy qadriyatlarini, urf – odat, an'analari targ'ib – tashviqotiga qaratilgan. Tariximiz, udumlarimiz, milliy – ma'naviy tiklanish bilan bog'lik amalga oshirilayotgan ishlar ko'lamini yoritish ommaviy axborot vositalarining asosiy mavzusiga aylangan. Millatning milliy ma'naviyatini tiklash, odamlar qalbida milliy ma'naviyatimizga hurmat, ular o'rtasida vatanparvarlik, insoniylik g'oyalarini targ'ib etish va odamlar ongida turli buzg'unchi g'oyalarga qarshi mafkuraviy immunitetni hosil etishda eng maqbul va tezkor vosita bu - ommaviy axborot vositalari ekanligini hayotning o'zi ko'rsatib turibdi. I. Karimov ta'biri bilan aytganda, hozirgi paytda hayotimizni elektron axborot vositalari, xususan, televidenie va radiosiz umuman tasavvur etib bo'lmaydi. Bugungi kunda ular bir vaqtning o'zida axborot maydoni, ham ijtimoiy – siyosiy, ma'naviy – ma'rifiy minbar, shu bilan birga insonga madaniy, badiiy – estetik oziq beradigan va hordiq chiqaradigan makon vazifasini bajarmoqda. Shuning uchun ham mamlakatimizda ommaviy axborot vositalari faoliyatini rivojlantirishga keng imkoniyatlar yaratilgan. Ammo turli buzg'unchi tahdid va ta'sirlarga qarshi kurashish yo'lida hali qiladigan ishlarimiz yo'q emas. Albatta, bu mavzuda bahs – munozaralar tashkil etish zarur, ammo bu haqda so'z yuritganda, avvalo, yoshlar qalbiga yo'l topib, ulur tushunadigan tarzda, sodda va aniq qilib gapirish kerak. Zerikarli, quruq ma'ruzalarni o'qib yoki oyat va hadisni arabcha aytib bergan bilan ish bitmaydi. Bu borada har tamonlama chuqur o'ylangan, ta'sirchan, zamonaviy informatsion usullarga asoslangan, jamoatchilikda sog'lom fikrni shakllantirishga qaratilgan targ'ibot – tashviqot ishlarini mahorat bilan olib borish lozim. Bugun inson ma'naviyati, uning ongi uchun kurash ketayotgan ekan, ommaviy axborot vositalari xalqimiz ma'naviyatiga ta'sir qilishga urinayotgan buzg'unchi kuchlarga qarshi o'zining ezgu g'oyalar targ'iboti bilan qarshi turishi kerak.

Bugungi g'oyalar kurashi ketayotgan davrda inson ma'naviyatini boyituvchi ma'naviy ozuqa sifatida xizmat kiluvchi vosita bu adabiyot va san'atdir. Adabiyot va san'at azal – azaldan inson qalbining ifodachisi sifatida xalq hayotini yorqin buyoqlarda aks ettirib kelgan. Adabiyot va san'at hamisha, turmushning mushkul damlarida ham, quvonchli paytida ham odamlar kayfiyatiga ta'sir ko'rsatib, ularga ma'naviy madad bo'lib kelgan. Hayotning barcha

tamonlarini o`zida mujassam etgan adabiyot va san`at kezi kelganda xaqiqat va adolat jarchisi bulib maydonga chiqqan.

Mustakillikdan so`ng adabiyot va san`atga bo`lgan e`tibor kuchaydi. Milliy – ma`naviy tiklanish jarayonida hukumatimiz tamonidan adabiyot va sanatni rivojlantirishga keng imkoniyatlar yaratildi. Yurtimizda ma`naviyatimizning g`oyat muhim va uzviy qismi bo`lgan adabiyotni rivojlantirish natijasida bugun uning qamrab olayotgan mavzular ko`lami ham kengaygan. Yaratilayotgan asarlarimizda xalqimizning tarixi, milliy urf – odat va an`analari, qadriyatlari hamda xalq ma`naviyatini boyituvchi, uning turmush tarzi bilan bog`liq masalalar qamrab olinmoqda.

“Adabiyot–inson qalbining injineridir”,-degan edi buyuk shaxslardan biri. Inson qalbini turli g`oyalar bilan boyituvchi, uni muayyan maqsad sari etaklay oluvchi qudratga ega adabiyot o`zining nozik jihatlari bilan ajralib turadi. Adabiyot inson ruhiyatiga, uning kayfiyatiga ta`sir qilib, uni o`z izmiga soladi va uning orzu niyatlarini o`zida ifoda etadi. Bugun yaratilayotgan asarlarimiz xalqimiz hayoti, turmush tarzi, tarixi, urf – odat va an`analarini yoritish bilan birga hayotimizga, milliy qiyofamizga tahdid va tajovvuz qilayotgan turli buzg`unchi, yot g`oya, mafkuralar mazmun – mohiyatini ochib berishga qaratilganligi bilan ahamiyatlidir. “ Har bir millatning dunyoda borligini ko`rsatadurg`on oynasi – til va adabiyotidir “ degan edi buyuk ma`rifatparvar A.Avloniy. Adabiyot o`zining halollik, poklik, adolat, vatanparvarlik va insonparvarlik kabi g`oyalari bilan inson ma`naviyatini boyitib, uning qalbida xalq hayotiga salbiy ta`sir qiluvchi, turli buzg`unchi g`oyalarga qarshi mafkuraviy qurol sifatida xizmat qilmoqda. Adabiyot, ayniqsa, badiiy adabiyot bugungi mafkuraviy kurashda juda katta ta`sir kuchiga ega. Shuning uchun adabiyotdan mafkuraviy minbar sifatida ongimizga, qalbimizga kirib o`rnashib olishga urinayotgan giyohvandlik, aqidaparastlik, diniy ekstrimizm va boshqa milliy qiyofamizga yot va begona, zararli oqim va g`oyalarga qarshi kurashish mumkin. Buzg`unchi kuchlar targ`ib qilayotgan g`aliz niyatlariga qarshi ezgu g`oyalar bilan yo`g`rilgan milliy adabiyotimiz bilan javob berish zarur. Bunda buyuk allomalarimiz yaratgan asarlar, ota – bobolarimiz qoldirgan boy ma`naviy me`rosga tayangan holda Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi, Temur Malik kabi xalq qaxramonlari siymosini yosh avlodga o`rnak qilib ko`rsatish orqali ular qalbida vatanparvarlik, yurtga sadoqat, har qanday yovuz kuchlarga qarshi nafrat tuyg`usini tarbiyalash bugungi kunning dolzarb mavzusidir. « Agar biz O`zbekistonimizni dunyoga tarannum etmoqchi, uning qadimiy tarixi va yorug` kelajagini ulug`lamoqchi, uni avlodlar xotirasida boqiy saqlamokchi bo`lsak, avvalombor, buyuk yozuvchilarni, buyuk shoirlarni, buyuk ijodkorlarni tarbiyalashimiz kerak », - degan edi I. Karimov. Darxaqiqat, adabiyot insonga tug`ri yo`lni ko`rsatuvchi, uning dardu alami, orzu niyatini ifodalovchi, buyuk maksadlar sari etaklay oluvchi kuch. Mamlakatda adabiyotni va san`atni rivojlantirish orqali turli buzg`unchi kuchlarning kirib kelishiga qarshi odamlar qalbida milliy ma`naviyatimizni saqlab qolishga qaratilgan mafkuraviy immunitetni hosil qilish mumkin.

San`at ham xuddi adabiyot, badiiy adabiyot kabi inson ruhiyati, kayfiyatiga kuchli ta`sir ko`rsatish vositasidir. Bugun odamlar qalbini egallashga qaratilgan turli parnografik, jangarilik, zo`ravonlikka asoslangan asarlar yoki televideniening tijorat kanallari orqali huda – behuda taralayotgan bemaza, engil – elpi qo`shiqlar uchun millionlab mablag`lar sarflanmoqda. Chetdan kirib kelayotgan faqat bunday asarlardagina emas, oddiy reklama markazida ham muayyan mafkura, g`oya yotibdi. “ Shu o`rinda achchiq bo`lsa ham tan olish kerakki, deyiladi, - “Erkin va farovon hayotni yuksak ma`naviyatsiz qurib bo`lmaydi “ nomli risolada, xalqimizning boy madaniy me`rosi, qadimiy tarixi, buyuk siymolarining tarixiy obrazlarini yoshlar o`rtasida matbuot va televidenie, badiiy adabiyot, kino va teatr san`ati orqali targ`ib qilish, ularni jonli va ta`sirchan asarlar asosida haqiqiy ibrat na`munasiga aylantirishda hamon no`noqmiz. Buyuk ajdodlarimiz obrazining badiiy talqini nihoyatda bo`sh. Aksariyat hollarda bosh qahramonlarning yurtga fidoyiligi, vatanparvarlik va jasurlik fazilatlarini, aqliy salohiyati teran va ta`sirchan obrazlar orqali emas, minbarbop, balandparvoz, jimjimador gap – so`zlar, soxta baqir – chaqirlar vositasida ifodalanmoqda...”.

Bugun dunyo bo'ylab inson ma'naviyati, qalbini egallash uchun g'oyaviy kurash ketayotgan va mafkuraviy tahdidlar kuchayib borayotgan bir sharoitda g'oyaviy yuksak, milliy qadriyatlarimizni o'zida aks ettirgan pishiq va puxta ishlangan san'at asarlarimiz yo'q emas, albatta. Ammo bu sohada qilingan ishlar etarli emas. Buzg'unchi kuchlarning ma'naviy tahdidlari tabora kuchayib bormoqda, shunday ekan, ijod ahli oldida ana shu kuchlar qarshiligini dadil engaaladigan, xalqning qalbiga chuqur kirib boraoladigan, milliylikimizni tarannum etadigan etuk asarlar yaratishdek dolzarb vazifa turibdi. Toki, o'sib kelayotgan avlod qalbida o'z vataniga mehr, ota – bobolarining ruhiga hurmat, ajdodlarimiz qilgan buyuk ishlaridan faxrlanish tuyg'ulari shakllanib, o'zlari ham ulardek bo'lib yashashga intilsin. Buyuk olmon adibi Gyote havas qilganidek, hayo, vafo, e'tiqod, ixlos hamisha xalqimiz qalbida yashab qolsin.

Milliy axboriy xavfsizlik tushunchasi har bir insonning, jamiyat va davlatning xavfsizligini o'z ichiga oladi. Har bir inson xavfsizligi deganda unga shaxs sifatida zarar etkazish mumkin emasligi tushiniladi, uning ijtimoiy faoliyati olayotgan axborotlarni idrok etishga va boshqa insonlar bilan axboriy o'zaro aloqaga ko'p jihatdan bog'liqdir.

Jamiyatning axboriy xavfsizligi uning ma'naviy, iqtisodiy, siyosiy sohalariga, madaniy qadriyatlariga, insonlar hulq-atvorini ijtimoiy tartibga soluvchilarga, axborot infra tuzilmalariga va bular yordamiga uzatilayotgan xabarlariga zarar etkazish mumkin emasligidan iboratdir.

Davlatning axboriy xavfsizligi predmeti axborot va jamiyat axborot infra tuzilmalaridan tashkil topgan jamiyat ishlarini boshqarishni bajarish bo'yicha davlat faoliyatiga zarar etkazish mumkin emasligidan iborat.

Ochiq axborot tizimlari asosan: axborot agentliklari, gazetalar, jurnallar, jurnal tarzidagi nashrlar, boshqa nashr mahsulotlar, radio, televidenie, audio va vediomahsulotlardir. Internet, matbuot xizmati, jamoatchilik bilan aloqalar, davlat, jamoatchilik va boshqa tashkilotlar va muassasalar, reklama agentliklari bo'yicha tuzilmalar ham shular jumlasidandir.

OAV lari bo'lib, vaqtli matbuot, axborot tarqatishning audio, video vositalari, axborot agentliklari, internet- jurnalistika hisoblanadi. OAV ochiq axborot tizimining muhim asosiy qismini tashkil etadi.

Axboriy qarama-qarshilik, bu- auditoriyaga atrof muhitdagi biror hodisaga nisbatan munosabatda bo'lishga o'z qarashlari, fikrini tiqishtirish hamda qarshi tomon g'oyasi va nuqtai-nazarini inkor etish roli bilan ta'sir etishga intilishdir.

Axboriy - psixologik kurash, bu - boshqa mamlakat yoki mamlakatlar guruhida mavjud ijtimoiy tizimni bo'shashtirish, jamiyat axloqini izdan chiqarish, rivojlanish milliy programmasiga putur etkazish, shuningdek o'z qadriyatlari va turmush-tarzini to'g'ridan- to'g'ri eksport qilish maqsadida axborot xizmati va qo'poruvchilik bilan shug'ullanuvchi xizmatlarni o'zaro hamkorligidir.

Axborotda hududiy munosabatlar: axborot olish hududini ta'minlash; shaxsiy hayot va oila siri, sirli yozishmalar daxlsizligini ta'minlash. eng avvalo aytish kerakki, axboriy xurujni hudud jihatdan oltita asosiy turga ajratish mumkin: 1)umumsayyoraviy (bir qutbli, ya'ni «odnopolyarniy» dunyoni tashkil etishga harakat qiluvchi davlatlar tomonidan amalga oshiriladi); 2)qit'aviy (Osiyo yoki boshqa qit'aga nisbatan); 3)regionli (o'zaro chegaradosh, masalan, Markaziy Osiyo mamlakatlariga nisbatan); 4)davlat (O'zbekiston)ga nisbatan; 5)mintaqaviy (masalan, Farg'ona vodiysi); 6)mahalliy (viloyat, shahar, tumanga nisbatan).

Tabiiyki, har bir davlat o'z axborot hududini o'zi tashkil etadi. Boshqa davlat tomonidan ushbu mamlakat hududida intensiv ravishda axborot tarqatish axboriy xuruj hisoblanadi, bunday harakat ushbu davlatni o'z axboriy makonini haqli ravishda himoya qilishga undaydi. Himoya qilinadigan sohalariga davlat va jamiyat manfaatlaridan tashqari shaxsiy hayot daxlsizligini, oilani asrash va sirli yozishmalarni asrash ham kiradi.

Ma'lumki, insoniyat rivojlanishining «uchinchi to'lqin» bosqichida davlatlarning asosiy boyligi axborotdir. Demak, har bir mamlakatga axborot bilan ishlaydigan mutaxassislar ham kerak. Odatda bunday odamlar sifatida jurnalistlar tilga olinadi.

Axborot-psixologik xavfsizlikning shaxsga ta'sir etuvchi vosita va usullari aslida ko'p, lekin an'anaviy ravishda ular uchta asosiy turga bo'linadi: 1)davlat etkazadigan; 2)OAV; 3)norasmiy

muloqotdagi axborot. Norasmiy axborot deb, shaxs mahallada, ish joyida, o'rtloqlaridan, transport vositalarida, gaplarda eshitgan ma'lumotlarga aytiladi.

Axborot bilan ishlash bir nechta asosiy bug'inlarni tashkil etadi, ularning ish mexanizmi esa quyidagidan iborat: 1) ma'lumotni qabul qilish, anglab olish va eslab quyish; 2) axborotni anglash va eslab quyish jarayonida materialni qabul qiluvchi tomonidan uning bilimi va psixologiyasidan kelib chiqqan holda qayta ishlash va yangilangan axborotni shaxs xotirasida saqlash; 3) axborotni tarqatish.

OAV axborot-psixologik urushni olib borish vositasi sifatida. Afsuski, ayrim OAV bugungi kunda shunday vositaga aylanganlar. Ushbu urushda OAVning o'rni va rolini aniqlash uchun eng avvalo axborot-psixologik urushni ma'nosini anglab olishimiz zarur. «Axborot urushi» so'zlarining asoschisi fizik-olim Tomas Ron hisoblanadi, 1976 yilda u axborotni harbiy kuchlarning eng zaif bo'g'ini deb ta'riflab, ushbu masalaga barcha davlat miqyosidagi mas'ul kishilarni e'tiborini qaratdi. Shundan beri mazkur so'zlarning ahamiyati kundan kunga kuchayib kelmoqda.

Bevosita axborot urushi ta'rifiga kelganda biz bir kitobdan iqtibos keltirmoqchimiz: «Axborot urushi deb, ijtimoiy, siyosiy, etnik va boshqa tizimlarning moddiy yutuqqa ega bo'lish maqsadida bir biriga ochiq va yashirin maqsadli axborot ta'sirlarga aytiladi. Shu bilan bir qatorda axborot urushini deb yanada raqib ustidan axborot hukmronlikka erishish va shuning evaziga unga moddiy, mafkuraviy yoki boshqacha zarar etkazish uchun davlatning harbiy kuchlari, hukumati hamda xususiy tashkilotlari tomonidan amalga oshiriladigan tadbirlar va operatsiyalar majmuasiga aytiladi».

Internetni ko'p mutaxassislar harbiylarning ixtirosi deb aytadi. Aslida esa dastlabki bosqichda uni AQShdagi to'rtta universitet kashf etdi. Mazkur universitetlar komp'yuterlarini bir tizimga birlashtirib, o'zaro kutubxonalaridan foydalana boshladilar. Pentagon esa bundan tez xabar topdi. Va ixtironing imkoniyatlarini o'rganib, undan harbiy qo'mondonlikni takomillashtirish maqsadida olimlarni jalb etib, ularga barcha sharoitlarni yaratib, arpanetni (internetning birinchi nomi) o'z maqsadlariga yo'naltirdi. Uzoqqa bormay undan jurnalistlar ham foydalana boshladi. Natijada internet jurnalistikasi paydo bo'ldi.

Har xil uslublarda, barcha OAVda ma'lum bir fikrni takrorlash odamning ostki ongiga ta'sir etadi va u ushbu fikrga ishonaydigan bo'ladi. Mazkur jarayonni mutaxassislar neyrolingvistik dasturlash deb ataydi.

Agar radio, televidenie va matbuotda ayrim davlat, guruh yoki shaxs haqida qayta-qayta biror-bir noto'g'ri baho takrorlanaversa, turli mamlakatlardagi xalqlar, har xil millatlar unga ishonadilar. Neyrolingvistik dasturlash uchun eng qulay OAV televidenieidir, chunki u auditoriyaga bir paytni o'zida uchta kanal orqali o'z ta'sirini o'tkazadi.

Tayanch iboralar:

1. Axborot qarama-qarshilik - maqsadi, vosita va shakllari.
2. Axborot quroli - uning o'ziga xosligi, zamonaviy dunyoda uni qo'llash imkoniyati va ko'lam.
3. Axborot urushi - tarkibi: psixologik, elektron va dezinformatsion; axborot hujumi va uning turlari (to'g'ridan-to'g'ri, aylanma), axborot tizimining ishdan chiqishi.
4. Xorij axboroti - matbuoti, televidenie, radio va Internetning asosiy qadriyatlar.

Nazorat savollari:

1. O'zbekiston Prezidenti Islom Karimov ma'rifatparvarlik haqida nima degan? («Milliy istiqloq mafkurasi - xalq e'tiqodi va buyuk kelajakka ishonchdir» asari bo'yicha).
2. Tahdidlar turlari qanday bo'ladi?
3. Axborot-psixologik barqarorlikka birinchi o'rinda axborot tarqatuvchilar ega bo'lishi nima bilan shartlanadi?
4. Axborot tahdidlarga qarshi kurashning yo'llari nimadan iborat?
5. Mamlakatning axborot va telekommunikatsiya vosita va tizimlari xavfsizligiga tahdidlar qanday oqibatlariga olib borishi mumkin?
6. Shaxs axborot-psixologik xavfsizligiga tahdidlarning manbalari va umumiy tavsifi nimadan iborat?

7. Shaxs ruhiyatining bioijtimoiy tabiatini tushuntirib bering.
8. Jamiyat axborot-psixologik xavfsizligiga tahdidlarning manbalarini tavsiflab bering.
9. Axborot ko'lamini shakllantirish, ichki va xalqaro miqyosidagi axborot almashinuvida davlat siyosatidan foydalanishning ahamiyatini tushuntirib bering.
10. Axborotni qabul qilish, qayta ishlash, tarqatish mexanizmini ifodalab bering.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov I.A. «O'zbekiston: milliy istiqloq, iqtisod, siyosat, mafkura», 1-jild, Toshkent, «O'zbekiston» nashriyoti, 1996 yil.
2. Karimov I.A. Ozod va obod vatan erkin va farovon hayot-pirovard maqsadimiz. Asarlar 8-tom.- T.: O'zbekiston, 2000.-B.182-188.
3. Karimov I.A. «O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari» Toshkent, «O'zbekiston» nashriyoti, 1997 yil
4. Karimov I.A. «Ma'naviy yuksalish yo'lida», Toshkent, «O'zbekiston» nashriyoti, 1998 yil
5. Karimov I.A. «Jamiyatimiz mafkurasi xalqni-xalq, millatni- millat qilishga xizmat etsin», «Tafakkur» jurnali bosh muharriri savollariga javoblar 1998 yil, 2-son
6. Karimov I.A. «Olloh qalbimizda, yuragimizda» Toshkent, «O'zbekiston» nashriyoti, 1999 yil.
7. Karimov I.A. «Milliy istiqloq mafkurasi-xalq e'tiqodi va buyuk kelajakka ishonchdir»: «Fidokor» gazetasi muxbiri savollariga javoblar Toshkent, «O'zbekiston» nashriyoti, 2000 yil.
8. Axborot sohasida davlat siyosatining negizini tashkil etuvchi O'zbekiston Respublikasi qonunlari
9. «Iqtisodiy va informatsion havfsizlik zamonaviy muammolari» mavzuidagi yosh olimlarning respublika ilmiy-amaliy konferentsiyasi materialari to'plami (20 dekabr' 2005 yil). Nashr uchun ma'sul M.M.Baxadirov. T.: JIDU, 2006.-137b.

6-mavzu: Mafkuraviy faoliyat - milliy g'oyani amalga oshirish vositasi.

Reja:

- 1. Mafkuraviy ishlarni milliy taraqqiyot tamoyillari va manfaatlari asosida tizimli tashkil qilish.**
- 2. Mafkuraviy faoliyatni tashkil etishning tashkiliy tamoyillari.**

G'oyaviy-mafkuraviy ishlarga sistemali yondoshish, birinchidan, shu sohadagi muammolarni ilmiy tahlil qilishning zaruriy sharti bo'lsa, ikkinchidan, bu - milliy mafkuraning nazariy-metodologik xarakteriga mos keladi. Boshqacha aytganda, milliy mafkuraning o'zi, jamiyatimiz taraqqiyoti va manfaatlarini ifoda qiluvchi yaxlit sistemalashgan g'oyalar, nazariyalar tizimidan iborat bo'lib, uni ro'yobga chiqarish bilan bog'liq amaliy ishlar ham shunga muvofiq bo'lishi lozim.

Mafkuraviy ishlarni milliy taraqqiyot tamoyillari va manfaatlari asosida (g'oyaviy-nazariy darajada) sistemali tashkil qilish deganda, jamiyatdagi hayotiy talab, ehtiyoj, maqsad-intilishlarga muvofiq rivojlanib boruvchi g'oyaviy-mafkuraviy jarayonlardan iborat o'ziga xos ijtimoiy-ma'naviy tartib - tizim yaratish tushuniladi. Zero, voqelikdagi o'z shakl-ko'rinish va mazmuniga, ma'lum o'zgarishlar xarakteriga, aniq makon va zamonda alohida o'rniga ega bo'lgan har qanday narsa, hodisa, jarayonlarni muayyan sistemaga solish mumkin.

Bu sistemaning mohiyati shundaki, uning makrostrukturasini tashkil qilgan asosiy qism-elementlar (milliy taraqqiyot qonunlari, "O'zbek modeli", milliy istiqloq mafkurasi asosiy kontsepsiyasi, milliy mafkura va uning asosiy g'oyalari) va ular o'rtasidagi bog'lanishlar hamda

o'zgarishlar xarakteri turlicha va ko'p tomonlama bo'lib (jamiyatdagi turli kishilar, guruhlar, toifalar, etnik va diniy birliklarning g'oyalari), mazkur sistemadagi barcha jarayonlarning qanday kechishini shu sistemani sistema sifatida rivojlanishini ta'minlovchi omillar (milliy taraqqiyot manfaatlar va shart-sharoitlari) belgilab beradi.

Ushu sistemaning mavjudlik sharti, shakllanib, rivojlanish manbai, undagi jarayonlarni harakatlantiruvchi kuch – milliy taraqqiyot qonunlariga muvofiq amalga oshiriladigan g'oyaviy-mafkuraviy faoliyatlardir. Bu faoliyatlar nazariy va amaliy yo'nalishlarga bo'linadi.

Mazkur sistema milliy mafkura kontseptsiyasiga muvofiq aniq tavsiflanadigan turli shakl-ko'rinishlarga, har xil daraja va ko'lamlarga ega bo'lgan o'ziga xos qism, element, bosqich, soha, yo'nalishlardan iborat mikrosistemalarni o'z ichiga oladi. Bu sistemalarning har biri shakli, mazmuni va maqsad-vazifalariga ko'ra, o'ziga xos bo'lib, sistema ichidagi va undan tashqaridagi tizimlar, masalan, jamiyat ijtimoiy hayotidagi boshqa jarayonlar, tuzulmalar bilan uzviy aloqadorlikda bo'ladi. Chunonchi, g'oyaviy-mafkuraviy tarbiya tizimi (sistemi) jamiyatdagi huquqiy, axloqiy, estetik, diniy, jismoniy va boshqa tarbiya sohalari – tizimlari bilan, yoki: har qanday g'oyaviy-mafkuraviy jarayonlar jamiyatdagi ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, madaniy va boshqa omillar bilan uzviy bog'liqdir.

«Mening fikrimcha, mafkuraning hayotiyliigi uning xalq tabiatiga, turmush va tafakkur tarziga nechog'li mos bo'lishi, eng muhimi, jamiyatning milliy manfaatlarini, orzu-intilishlarini qay darajada aks ettirishi bilan o'lchanadi. Faqat shunday mafkuragina hayot va davr sinovlariga bardosh beradi, odamlar unga ishonib, o'zining iymon-e'tiqodi sifatida qabul qiladi. Shundagina u eng zamonaviy quroldan ham kuchli ruhiy-ma'naviy qudrat kasb etadi». Islom Karimov. (*«Milliy istiqlol mafkurasi-xalq e'tiqodi va buyuk kelajakka ishonchdir» asaridan*).

Jamiyatdagi g'oyaviy ta'lim-tarbiya tizimi, tasvirlanayotgan makrosistemadagi muhim yo'nalish bo'lib, butun sistema faoliyatida katta o'rin tutadi. Milliy g'oya va mafkurani yoshlar ongiga singdirib, xalqchillashtirish va ishonch-e'tiqodga aylantirishda asosiy o'rin tutuvchi bu tizimning o'zi va undagi mikrosistemalar faoliyati ta'lim-tarbiya uzluksizligi bilan milliy g'oyani shakllantirishning izchilligi (doimiyliigi) o'rtasida uzviy bog'lanishni vujudga keltiradi.

Demak, g'oya va mafkuraning mazmuni davlat va jamiyat qurilishiga doir sistemali bilimlar (nazariya va metodologiya) bilan bog'liq: madaniy-ma'rifiy, g'oyaviy-mafkuraviy saviya; ong, tafakkur, dunyoqarash tamoyili; ruhiy-ma'naviy ishonch-e'tiqod; ijtimoiy norma, me'yor, mezon va ayni paytda, inson hamda jamiyat hayotini harakatlantiruvchi mexanizm - usul-vositalardan iborat tizim sifatida tushunilsa, milliy g'oya va mafkuraning xalqchilligi ta'minlanadi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining "Jamoat birlashmalari" to'g'risidagi bobining 60-moddasida siyosiy partiyalar faoliyatining qonuniy asoslari: "Siyosiy partiyalar turli tabaqa va guruhlarning siyosiy irodasini ifodalaydilar va o'zlarining demokratik yo'l bilan saylab qo'yilgan vakillari orqali davlat hokimiyatini tuzishda ishtirok etadilar. Siyosiy partiyalar o'z faoliyatlarini moliyaviy ta'minlanish manbalari haqida Oliy Majlisga yoki u vakil qilgan organga belgilangan tartibda oshkora hisobotlar berib turadilar", deb belgilangan. Konstitutsiyaning bu moddasi bilan siyosiy partiyalar mafkuraviy faoliyati umumxalq nazoratiga olinganligi ko'zga tashlanadi va demokratiya tamoyillariga to'liq mos keladi.

Har qanday jamiyat muayyan ijtimoiy tarkibga ega bo`lib, u turli ijtimoiy qatlamlarni, sinflarni, guruhlarni, ijtimoiy institutlarni o`z ichiga oladi. Ijtimoiy tarkibning xilma-xilligi uni tashkil qilgan unsurlar manfaatlarining, intilishlarining rang-barangligiga asos bo`ladi. G`oyaviy-mafkuraviy qarashlar bu manfaatlar va intilishlarning o`ziga xos ifodasi bo`lib, turli kuchlarning maqsadlari, faoliyat yo`nalishlarini ko`rsatuvchi mantiqiy asoslangan qarashlar tizimiga aylana boradi. Shunga ko`ra, har qanday davlatda bunyodkor g`oyalar, mafkuraviy faoliyat ustuvor bo`lganda, milliy taraqqiyot imkoniyatlari kengayadi. «Er planetasi» deb atalgan ijtimoiy-siyosiy makonda: huquqiy tenglik, iroda erkinligi, xalqaro miqyosda tinchlik qaror topadi, millatlararo, dinlararo do`stona munosabatlar mustaxkamlanadi.

Milliy taraqqiyot g`oyalari muayyan davlatning istiqbolini ta`minlash uchun jamiyatning ob`ektiv rivojlanish qonuniyatlarini, ularning amal qilinishida sub`ektiv omillarning rolini, konkret tarixiy shart-sharoitlarni inobatga olib, o`z potentsial imkoniyatlarini safarbar qilishdir. Boshqacha aytganda, mamlakat ichidagi ijtimoiy-siyosiy kuchlarning g`oyaviy-mafkuraviy murosasi - barqaror milliy taraqqiyotning asosiy shartidir.

Mafkuraviy faoliyatni tashkil etishda quyidagi tashkiliy tamoyillarga amal qilinishi maqsadga muvofiq:

- *keng qamrovlilik*, bunda jamiyatning barcha a`zolariga g`oyalar xilma-xilligi asosida mafkurani singdirish, bu jarayonda aholining barcha qatlamlarini qamrab olish nazarda tutiladi. Natijada, jamiyatning barcha bo`g`inlari mafkuraviy ta`sir doirasida qamrab olinadi; - umumiy maqsadga yo`naltirilganlik; - faol insonni tarbiyalash va inson salohiyatini yuzaga chiqarish mafkuraning bosh maqsadi qilib olinadi;

- *uzluksizlik* - milliy istiqloq g`oyasi targ`ibotining makonda va zamonda doimiyligini, uning yaxlit tizim shakliga keltirilishini anglatadi. Uzluksizlik tamoyili milliy g`oyani xalq ongiga singdirish uchun mamlakatda muayyan mafkuraviy maydon yaratishni taqozo qiladi. Bu maydondagi har bir holat va harakat, jumladan, ta`lim tizimidagi o`quv rejalari, dasturlar, darsliklar, o`quv qo`llanmalari, sinf va auditoriyalar, ko`rgazmali qurollar milliy g`oyaga uyg`un bo`lishini taqozo etadi.

- *ketma-ketlik* - har bir bosqich uchun istalgan qadriyatlarni singdirish maqsadida mafkuraviy tashviqot rejalashtiriladi;

- *bosqichma-bosqichlik* - milliy mafkurani targ`ib qilishning ruhiy jihatlari bilan bog`liq bo`lib, ham targ`ib qiluvchi, ham qabul qiluvchining muayyan tayyorgarlik bosqichlaridan o`tishini taqozo qiladi. Aytaylik, boshlang`ich sinf o`quvchisiga milliy mafkuraning falsafiy va etnik ildizlari to`g`risida gapirish noo`rin bo`lishdan tashqari mutlaqo samarasiz hamdir. Shuning uchun bog`chada, boshlang`ich sinflarda, to`liqsiz o`rta maktabda, yuqori sinflar, litsey va kollejlarda, oliy

o`quv yurtlari va mehnat jamoalarida mafkuraviy ish tinglovchi va o`quvchilarning yoshi, bilimi, ma`lumoti kabi jihatlarini hisobga olib aniq belgilangan reja asosida olib borilishi kerak;

- *me`yoriylik* - aksiltarg`ibotni keltirib chiqaradigan, hayotdan uzilib qolishga olib keladigan balandparvozlilik, rasmiyatchilik va takrorlanishlarga yo`l qo`ymaydi;

- *shaxsiy ibrat* - mafkuramizni targ`ib qilishda muvaffaqiyatni ta`minlaydigan muhim omillardan biri. Maktab muallimi darsda o`quvchilarga millat manfaatlari, orzu-umidlari, intilishlari to`g`risida balandparvoz gaplarni gapirsa-yu, o`zi hayotda shu manfaatlarga zid ishlarni qilsa, bu targ`ibotning samarasi nol`ga teng bo`ladi. Mamlakat va millat ravnaqi to`g`risida og`iz ko`pirtirib gapiradigan boshliq bo`shab qolgan lavozimga layoqatli va munosib xodim qolib, o`ziga qarashli, Lekin, bu o`ringa nomunosib odamni tiqishtirsa, u millatning yuziga oyoq qo`ygan bo`ladi va uning milliy mafkurani aksiltarg`ibot qilgan bo`ladi. Shuning uchun, milliy g`oyani aholi ongiga singdirishda targ`ibotchilar faoliyatida ish bilan so`z birligini ta`minlash, ayniqsa, rahbar xodimlarning shaxsiy ibrat ko`rsatish tamoyiliga amal qilishi muvaffaqiyatni ta`minlaydigan eng muhim omillardan biridir. Korxonalar, tashkilot, muassasa rahbari, ular davlat sektori yoki xususiy sektorga tegishli bo`lishidan qat`iy nazar o`z jamoasidagi ma`naviy-mafkuraviy jarayonlarga mas`ul bo`lishi kerak;

- *ilg`or targ`ibot-tashviqot texnologiyalaridan foydalanish* - bunda mafkuraviy targ`ibotga insonlarni mohirona boshqarish usuli sifatida qaraladi. Milliy g`oyaning targ`iboti qotib qolgan narsa emas, faol jarayondir. Shuning uchun uni qadimdan qolgan va`z aytish va ma`ruza o`qish kabi targ`ibot shakllari yordami bilangina keng xalq ommasi ongiga singdirib bo`lmaydi. Maqsadga erishish uchun targ`ibotning faol shakllaridan, zamonaviy texnologiyalardan ham foydalanish maqsadga muvofiq. Yoshlar orasida targ`ibot olib borilganda munozara, bahs, davra suhbatlari kabi shakllardan oqilona foydalanilsa maqsadga tezroq va to`laroq erishish mumkin. Yoshlarning fiziologik va ruxiy xususiyatlari va`z va ma`ruzalarni emas, ko`proq interfaol usullar va sanab o`tilgan targ`ibot shakllaridan foydalanishni taqozo qiladi.

Mazkur targ`ibot tamoyillari milliy g`oyani inson ongi va qalbiga singdirishning barcha bosqichlari uchun umumiy va bir xil bo`lib, turli bosqichlarda, turli shakl va vositalardan foydalanganda odamlarning yoshi, kasbi, ma`lumoti kabi nima uchun milliy g`oyani inson ongi va qalbiga singdirish zarur va muhim? Milliy g`oyaning targ`iboti nimaga xizmat qiladi va bu jarayon qanday tashkil qilinishi kerak? Umuman, milliy g`oyaning targ`iboti bilan kimlar va qanday tuzilmalar shug`ullanishi kerak? Mazkur mavzuni o`rganish shu kabi savollarga javob topish imkonini beradi.

XXI asrni axborot asri, axborot texnologiyalari asri deb atash tobora rusum bo`lmoqda. Chunki asrimizda keng qamrovda va jadal sur`atlarda tarqalayotgan informatsiyalar insonning istaklarini, didini o`zgartirishga, fikriga ta`sir qilishi mumkin. Tan olish kerak, tomosha

qilinayotgan seriiallardan tortib bolakaylarga aytib beriladigan ertakkacha, boringki, o`qiyotgan kitoblarimiz ham qandaydir mafkuraviy ta`sir samarasiga ega - ularda muayyan g`oyalar targ`ib qilinadi. Bu holat «Eng asosiy narsani ko`z bilan ilg`ab bo`lmaydi» digan fikrni yana bir karra tasdiqlaydi. Bunday ko`zga ko`rinmas qudratli targ`ibot kuchlari kishini hamma erda va har kuni qurshab turadi. Bu kuchlarning maqsadi – insonni nimagadir ishontirish, nimagadir undash, nimagadir og`dirish. Tadbirkor mahsulotini reklama qilib, uni sotib olishga undaydi. Diniy arboblari o`z diniga e`tiqod qilishga chaqiradi. Xalqaro maydonda ba`zi davlatlar o`zining «katta og`a» ekanini uqtirishga harakat qiladi. Lekin tanganing orqa tomoni ham bo`ladi-ku. Agar o`sha molini maqtayotgan tadbirkor tamaki sotayotgan bo`lsa-chi? Uning zarari haqida odamlarni kim ogohlantiradi? Agar o`sha dindor, haqiqiy din chetda qolib, davlat tuzumini ag`darishga chaqirayotgan bo`lsa-chi? Bunday buzg`unchiliklardan xalqni kim qaytaradi? Yoki jahonda «katta og`a»larning qo`lidan tutib emas, mustaqil odim tashlash kerakligini kim tushuntiradi? Bu kabi targ`ibotni yoki aksiltarg`ibotni kim tashkil qilishi kerak?

Bugungi kunda rivojlangan davlatlar qudratli targ`ibot tizimiga ega bo`lishga intilayotganini alohida ta`kidlash lozim. Masalan, o`z faoliyatining targ`ibotiga AQSh hukumati yiliga 2,5 milliard dollar sarflashi bejiz bo`lmasa kerak. Frantsiya ham o`z siyosatini aholiga tushuntirish ishlariga yiliga 100 million frankni bekorga sarflamayotgandir? Bu ma`lumotlar targ`ibot nafaqat dinda, biznesda muhimligini, balki siyosatda ham, ma`naviy-ma`rifiy ishlarda ham muhim ahamiyat kasb etishini ko`rsatadi. Demak, rivojlangan demokratik davlatlar ham mafkuraviy faoliyatdan sira voz kechmagan.

Puxta ishlab chiqilgan strategik yo`nalish davlatning istiqbolini belgilaydi. O`zbekistonning strategik maqsadlari Islom Karimovning qator asarlarida, jumladan, «O`zbekiston XXI asr bo`sag`asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari» hamda «O`zbekiston XXI asrga intilmoqda», «Yuksak ma`naviyat – yengilmas kuch» asarlarida belgilab berilgan. Shu maqsadlar sari insonlarni safarbar qilish ularni g`oyalar shaklida singdirish zaruratini keltirib chiqaradi.

O`zbekistonda amalga oshirilayotgan tub o`zgarishlarning taqdiri, so`zsiz, har bir fuqaro, aniqrog`i insonning faolligiga bog`liqdir. Bu esa islohotlarning mohiyatini xalqqa tushuntirishni talab qiladi. Shuning uchun rivojlangan mamlakatlarda mafkuraning targ`iboti «hukumat siyosatining tashviqoti» ko`rinishida amalga oshiriladi. Davlatning bosh islohotchi ekanligi ham O`zbekiston hukumatining siyosatini maxsus targ`ib qilishni talab etadi. Bunday targ`ibot islohotlarning «mafkuraviy asosda ta`minlash»ga xizmat qiladi.

O`zbekiston hayotidagi o`zgarishlar insonlar ongida ham katta o`zgarishlar qilishni talab etadi. O`tish davrida har qanday davlat yangi zamon kishisini tarbiyalash haqida jiddiy qayg`urishi tabiiy. Demak, O`zbekistonda ham «komil inson» g`oyasida e`tirof etilgan shaxs mos sifatlarini fuqarolarda qaror toptirish vazifasi ko`ndalang turibdi. «Fuqarolik ahloqi»ni bunday tarbiyalash mafkuraviy siyosatning negizini tashkil etadi.

O`zbekistonda yosh avlodni yangicha fikrlashga va tafakkurini rivojlantirishga, siyosiy faolligini yo`naltirishga, ularni mustaqillik g`oyalariga sodiq qilib tarbiyalash vazifalari bosqichma-bosqich ravishda amalga oshirilmoqda. Globallashuv jarayonida siyosiy va psixologik

ko`rsatmalarning butunlay o`zgarishi yoshlarning axborot xavfsizligini ta`minlashning dolzarbligini ko`rsatadi.

Xavfni sezish va unga qarshi kurashish tuzilmalari - shaxsning o`zini-o`zi anglash jarayonida shakllanadi. Yoshlarda shaxsiy fikr, mulohaza, dunyoqarash tarkib topganidan keyingina tahliliy va tanqidiy fikrlash paydo bo`ladi.

Yoshlar o`zining siyosiy kontsepsiyasini mustaqil ravishda to`g`ri shakllantirishda, siyosiy jarayonlarni aniq qamray olishida va tahlil qila olishida, mohiyatini tushunishida - harakatlanish kontsepsiyasi shakllanadi.

Hozirgi vaqtda xavfsizlikni ta`mishlashni texnologik va texnokratik uslubiyot asosida tashkil etish -davr talabidir. Yoshlarning axborot xavfsizligini ta`minlash vazifasi, o`z navbatida jarayonni tizimlashni, natijani avvaldan kafolatlashni, jarayonga istalgai paytda tuzatishlar kiritish imkoniyati bo`lishini taqozo etadi.

Yoshlarning informatsion-psixologik immunitetini shakllantirish jarayonni texnologiyalar asosida tizimlashtirish, o`z navbatida bir qancha ishlarni ixchamlashtirish, umumlashtirish va muvofiqlashtirish kabi qo`yida keltirilgan tashkiliy ishlarni bajarishni talab qiladi:

- Mavjud siyosiy jarayonlarning mohiyatini anglash, immunitetni shakllantirishda foydalanish;
- Immunitetni shakllantirishga xizmat qiluvchi ma`lumotlarni qidirish, yig`ish va qayta ishlash;
- Informatsion-psixologik immunitetni shakllantirishga tegishli ma`lumotlar bazasini shakllantirish;
- Muammolarni sezish, aniqlash, dolzarbligi bo`yicha differentsiallash;
- Immunitetning rivojlanish tamoyillarini anglash, qabul qilish;
- Tashqi va ichki vaziyatni strategik ko`p faktorli analiz qilish;
- Axborot, moliyaviy, tashkiliy-texnik resurslarning chegaralanishini aniqlash, resurslarni boyitish ishlarini amalga oshirish;
- Xalqaro maydondagi voqealarning rivojlanishini kuzatish, tahlil va siyosiy bashorat qilish;
- Geopolitik manfaatga erishishning strategiya va taktikasini shakllanti-rish, tashqaridan kirib kelayotgan xavf-xatarlarni klassifikatsiyalash, ularni neytrallashtirish hamda dezinfektsiyalash chora-tadbirlarini ishlab chiqish, amalga oshirish;
- Ichki axborot muhitining informatsion-psixologik immunitetni shakllantirishniig texnologiyalarini, metodlari va usullarini ishlab chiqish, amaliyotga tadbiq etish;
- Immunitetni ta`minlash ishlarini amalga oshirishning al`ternativ variantlarini ishlab chiqish;
- U yoki bu al`ternativ variantlarni tadbiq etishda yuzaga keladigan holatlar hamda vaziyatlarni bashorat qilish;

- Amalga oshirilayotgan ishlarning samaradorlik mezonlarini ishlab chiqish, bajarilayotgan har bir ishni baholash;

- Davlatning ichki axborot muhitini kuchaytirish, tashqi xavflarga qarshi kurashish qobiliyatini oshirish, axborot tahdidlari va xavf-xatarlariga qarshi kurashuvchanlikni ta'minlash;

- Immunitetni shakllantirishning eng maqbul variantlarini ishlab chiqish va tadbiq etish;

- Yoshlarda qaror qabul qilishga ko'rsatiladigan ta'sirni tahlil qilish;

- Yoshlarning o'zi qabul qilgan qarorlarini o'zi korrektsiya qilish ko'nikmalarini shakllantirish;

- Yoshlarni o'zini-o'zi nazorat va tahlil qilishlarini shakllantirish.

Shuningdek, yoshlarga ta'sir ko'rsatuvchi siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy, psixologik omillarni to'liq ishlab chiqish ham zarurdir. Bu esa yuzaga keladigan kamchiliklarni o'z vaqtida bartaraf etish imkonini berishi lozim.

Hozirgi davrda inson ongi va qalbini egallash uchun kurash borayotgani hech kimga sir emas. Shuning uchun yot mafkuraviy ta'sirlarga qarshi kurashda uzilishlarga yo'l qo'yib bo'lmaydi. Bunday sharoitda begona mafkuralarning qo'poruvchi ta'siriga qarshi doimiy va uzluksiz aksiltarg'ibotni tashkil etish muhim sanaladi. Chunki bunday nosog'lom mafkuraga nisbatan kurashni olib borish talab etiladi.

O'zbekiston Faylasuflari milliy jamiyatining ishchi guruhi tomonidan Milliy istiqlol g'oyasining asosiy tushunchalari va tamoyillari (Миллий истиқлол г'ояси: асосий тушунча ва тамойиллар. -Т, «О'збекистон», 2000 йил.) ishlab chiqildi. O'zbekistonda milliy istiqlol g'oyasining targ'ibot-tashviqoti ana shu asosiy g'oyalar, tushunchalar va tamoyillarga tayangan holda amalga oshirilmoqda.

Mazkur targ'ibot tamoyillari milliy istiqlol g'oyasini inson ongi va qalbiga singdirishning barcha bosqichlari uchun umumiy va bir xil bo'lib, turli bosqichlarda, turli shakl va vositalardan foydalanganda odamlarning yoshi, kasbi, ma'lumoti kabi xususiyatlari xisobga olinadi. Targ'ibot olib borishda sanab o'tilgan tamoyillarning muayyan auditoriya xususiyatlariga mosligini ta'minlash targ'ibot samaradorligini ta'minlaydigan eng muhim omildir.

G'oyaning insoniyat evolyutsiyasidagi o'rni va ahamiyati doimiy ravishda jamiyatning intellektual salohiyatli a'zolari diqqat-e'tiborida bo'lgan: Buni dunyo taraqqiyotiga ulkan ta'sir ko'rsatgan nazariy ta'limot va mafkuralar asoschisi bo'lgan, tarixning turli davrlarida yashagan Suqrot, Konfutsiy; Alisher Navoiy, Maxatma Gandi kabi mutafakkirlar ilmiy asarlaridagi ilmiy nazariyalar misolida ko'rish mumkin.

Targ'ib qilinayotgan g'oyalarning inson ongida axborot, ma'lumot tarzida o'rnashishi kifoya qilmaydi, ular insonning yurak-yuragiga etib borganidagina ular inson qalbiga chuqur o'rnashadi. Buning uchun esa auditoriya targ'ibotchining milliy g'oyaga chuqur ishonchi va qat'iyatini xis

qilishi kirak. Lekin targ`ibotda g`oyalarga e`tiborni tortish bilan ham qanoatlanish mumkin emas. Chunki, e`tiborni jalb qilish - targ`ibotning birinchi bosqichi, xolos.

Targ`ibotning keyingi bosqichi g`oyani to`g`ri va atroflicha tushuntirishni, mafkura bilan bog`liq barcha savollarga javob topib berishni talab qiladi. Chunki milliy g`oyani tushunish - unga ishonish demakdir. Ana shu erda bir savolga duch kelamiz: nima ko`proq ishonch uyg`otadi: jiddiy dalillar bilan asoslangan axborotmi yoki hissiyotlarni uyg`otuvchi ma`ruzami? Targ`ibot davomida insonning xislariga, qalbiga murojaat qilish katta samara beradi, albatta. Lekin xolislik, ishonchli dalillar, e`tiroz uyg`otmaydigan hayotiy ma`lumotlarning keltirilishi bu g`oyalarni xayotga tatbiq qilishdan hammamiz manfaatdor ekanligimiz haqidagi fikrni uyg`otadi.

Targ`ibot jarayoni shu erda tugaydi, deb o`ylaydiganlar katta xato qiladilar. Zero, mafkura yangi ishlarga ilhomlantiradi, harakatga undaydi. Harakatsiz mafkura esa safsatabozlikdan bo`lak narsa emas. Demak, insonlar milliy mafkuradan o`rin olgan g`oyalarga mos harakat qila boshlaganlaridagina milliy g`oya xalqning e`tiqodiga aylanganligi haqida xulosa qilish mumkin.

Muayyan auditoriya xususiyatlariga mosligini ta`minlash targ`ibot samaradorligini ta`minlaydigan eng muxim omildir.

Tayanch tushuncha: milliy g`oya targ`iboti, sohalari, milliy g`oya yo`nalishlari, milliy g`oya tamoyillari, keng qamrovlilik me`yoriylik uzliksizlik bosqichma- bosqichlik

Mavzuni mustahkamlash bo`yicha savollar.

1. Milliy g`oyani sindirishda tadbirlarning ketma-ketligi me`yori, davomiyligi.
2. Tashviqot tushunchasi va mohiyati.
3. Targ`ivot va aksitarg`ibot.
4. Targ`ibot samaradorligini ta`minlovchi omillar.
5. G`oyaviy-mafkuraviy qarashlarning shakllanishiga ta`sir qiladigan muhim omillar qaysilar?
6. G`oyaviy-mafkuraviy xilma-xillikning sabablari va ahamiyati nimada?
7. Muqobil munosabatning belgilari va xususiyatlarini ayting.

ADABIYOTLAR

1. O`zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. -T. , 2008.
2. Karimov I.A. Yuksak ma`naviyat – yengilmas kuch. –T.: Ma`naviyat , 2008. –B. 75, 76.
3. Karimov I.A. Yangicha fikrlash va ishlash – davr talabi. T.5. -T.:O`zbekiston, 1997. B.123.
4. ¹Karimov I.A. Biz kelajagimizni o`z qo`limiz bilan quramimz. T.7. -T.:O`zbekiston, 1999, - B. 85. 88.
5. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining “Milliy g`oya va ma`naviy-ma`rifiy ishlar samaradorligini oshirish to`g`risida”gi Qarori.-«Xalq so`zi». 2006 yil, 26 avgust.
6. Karimov I. O`zbekiston XXI asr bo`sag`asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. –T.:O`zbekiston, 1997.

7. Otamurodov S., Mamashokirov S., Xolbekov A. Markaziy Osiyo: g'oyaviy jarayonlar va mafkuraviy tahdidlar.- T.: Yangi asr avlodi, 2001.
8. Ochildiev A. Milliy g'oya va millatlararo munosabatlar.-T.: O'zbekiston, 2004.

7-Mavzu: Globallashuv jarayonida mafkuraviy immunitetni shaklantirish vazifalari. Jamiyat barqarorligini ta'minlashning ijtimoiy-g'oyaviy asoslari

Reja:

- 1. «Mafkuraviy immunitet» tushunchasi: «Xavfsizlik» (Mafkuraviy), (Barqarorlik) tushunchasi. «Mafkuraviy tahdid» tushunchasi, «Mafkuraviy xavfsizlik».**
- 2. O'zbekiston mustaqilligiga jiddiy xavf tug'diruvchi mafkuraviy tahdidlar.**
- 3. Mafkuraviy xavfsizlikka intilish-ijtimoiy siyosiy barqarorlik omili.**
- 4. Ko'p millatli, konfessiyali jamiyatlar barqarorligini ta'minlashda milliy g'oya va mafkuraning ahamiyati.**

XXI asr boshlariga kelib dunyo mamlakatlari o'rtasidagi o'zaro ta'sir shu qadar kuchayib ketdiki, bu jarayondan to'la chegaralanib olgan birorta ham davlat yo'q, deb to'la ishonch bilan aytish mumkin. Hattoki, xalqaro tashkilotlardan uzoqroq turishga intilayotgan, ularga a'zo bo'lishni istamayotgan mamlakatlar ham bu jarayondan mutlaqo chetda emas. Globallashuv shunday jarayonki, undan chetda turaman, degan mamlakatlar uning ta'siriga ko'proq uchrab qolishi mumkin. Bunday g'ayri ixtiyoriy ta'sir esa ko'pincha salbiy bo'ladi.

Globallashuvning turli mamlakatlarga o'tkazayotgan ta'siri ham turlicha. Bu hol dunyo mamlakatlarining iqtisodiy, axborot, ma'naviy salohiyatlari va siyosati qanday ekani bilan bog'liq. Dunyoda yuz berayotgan shiddatli jarayonlarning har bir mamlakatga o'tkazayotgan salbiy ta'sirini kamaytirish va ijobiy ta'sirini kuchaytirish uchun shu hodisaning mohiyatini chuqurroq anglash, uning xususiyatlarini o'rganish lozim. Bu hodisani chuqur o'rganmay turib unga moslashish, kerak bo'lganda, uning yo'nalishini tegishli tarzda o'zgartirish mumkin emas. Globallashuv yana shunday jarayonki, uni chuqur o'rganmaslik, undan foydalanish strategiyasi, taktikasi va texnologiyasini ishlab chiqmaslik mamlakat iqtisodi va madaniyati, ma'naviyatini tog'dan tushayotgan shiddatli daryo oqimiga boshqaruvsiz qayiqni topshirib qo'yish bilan baravar bo'ladi.

Mustaqillik davrida mamlakatimiz olimlari o'tkazgan va o'tkazayotgan tadqiqotlarga ko'z yugurtirish bu sohadagi ishlar endi boshlanayotganidan guvohlik beradi. Globallashuvning milliy ma'naviyatga o'tkazadigan ta'siri haqida yozilgan jiddiyroq risola va yirik tadqiqotlar u yoqda tursin kichikroq maqolalarni topish ham mushkul. Ilmiy nashrlar va jurnallar, davriy matbuotda

mazkur mavzu bo'yicha biz topa olgan ishlarning miqdori qo'llarimiz panjasidan ham oz. Har qanday siyosat, jumladan iqtisodiy siyosat va ma'naviyat sohasidagi siyosat ham ilmiy asosga ega bo'lgandagina muvaffaqiyat keltirishini nazarda tutsak, bu masalada olimlarimiz siyosatchilarimizga etarli ko'mak bera olmayotganini e'tirof etishga to'g'ri keladi. Mamlakatimiz jahon maydonida olib borayotgan siyosat ko'proq samara va muvaffaqiyat keltirishini istasak, globallashuvning mohiyati, yo'nalishlari, xususiyatlarini chuqurroq tadqiq va tahlil qilishimiz, shu orqali siyosatchilarimizning to'g'ri yo'l tanlashi va qarorlar qabul qilishi uchun imkoniyat yaratishimiz lozim.

Globallashuvga qisqa ta'rif bermoqchi bo'lsak, uni turli mamlakatlar iqtisodi, madaniyati, ma'naviyati, odamlari o'rtasidagi o'zaro ta'sir va bog'liqlikning kuchayishi deyish mumkin.

Globallashuvga berilgan ta'riflar juda ko'p. Lekin uning xususiyatlarini to'laroq qamrab olgani bizningcha, frantsuz tadqiqotchisi B.Bandi bergan ta'rif. Unda globallashuv jarayonining uch o'lchovli ekaniga urg'u beriladi:

- Globallashuv - muttasil davom etadigan tarixiy jarayon;
- Globallashuv - jahonning gomogenlashuvi va universallasuvi jarayoni;
- Globallashuv - milliy chegaralarning «yuvilib ketish» jarayoni.

B.Bandi ta'rifida keltirilgan globallashuv o'lchovlarining har uchallasiga nisbatan ham muayyan e'tirozlar bildirish mumkin. Lekin jahonda yuz berayotgan jarayonlarni kuzatsak, ularning har uchovi ham unda mavjud ekanini ko'ramiz.

Globallashuvning mamlakatlar iqtisodi siyosati va ma'naviyatiga o'tkazishi mumkin bo'lgan ijobiy va salbiy ta'siri Hindistonning mashhur davlat arbobi Mahatma Gandining quyidagi so'zlarida yaxshi ifodalangan: «Men uyimning darvoza va eshiklarini doim mahkam berkitib o'tira olmayman, chunki uyimga toza havo kirib turishi kerak. Shu bilan birga ochilgan eshik va derazalarimdan kirayotgan havo dovul bo'lib uyimni ag'dar-to'ntar qilib tashlashi, o'zimni esa yiqitib yuborishini ham istamayman».

Globallashuvning o'zi murakkab jarayon ekani, uning turli mamlakatlar iqtisodi, siyosati va ma'naviyatiga o'tkazayotgan ta'siri yana ham murakkab bo'lgani sababli unga nisbatan ham jahonga bir-biriga nisbatan qarama-qarshi bo'lgan ikki guruh: globalistlar va aksilglobalistlar guruhlari vujudga keldi.

Globallashuv tarafdorlari globalistlar, deb ataladi. Ular orasida davlat arboblari, siyosatdonlar, sanoatchi va biznesmenlar ko'proq uchraydi. Globallashuv muxoliflari esa aksilglobalistlar nomini olgan bo'lib ular orasida ko'proq so'l kuchlar, kasaba uyushmalari va yoshlar tashkilotining vakillari bor. MDH hududida aksilglobalistlar Rossiya Federatsiyasi hududida faol harakat olib bormoqdalar. Bu erda ular turli anjumanlar, seminarlar o'tkazish uchun to'planib turdilar.

XX asr o`rtalarida globallashuvning institutsionallashuvi, ya`ni tashkillashuvi kuchaygandan keyin bu jarayonning o`zi ham keskin tezlashdi va kuchaydi. Institutsionallashuvning kuchayganini Butunjahon savdo tashkiloti, Xalqaro Valyuta jamg`armasi, Jahon banki, Evropa taraqqiyoti va tiklanish banki ulkan tashkilotlarning vujudga kelgani misolida ham ko`rish mumkin.

Ma`naviyatni ham bir uyga qiyoslasak, tashqaridan kirayotgan shamol uy ichidagi narsalarni ostin-ustin qilib tashlashini hech bir xonadon sohibi istamaydi. Xuddi shu kabi biz ham yot g`oyalar, oqimlar va mafkuralar ma`naviyatimizga vayronkor ta`sir o`tkazishiga qarshi himoya choralari ko`rishimiz tabiiy. Chetdan o`tkaziladigan mafkuraviy ta`sirga qarshi himoya choralari ko`rishdan avval qanday ta`sirlarni ma`qullash lozimu, qandaylarini rad etish kerakligini aniqlab olish lozim. Hozirgi kunda birorta ham milliy ma`naviyat yo`qki, u boshqa xalqlar ma`naviyatidan to`la ihotalangan bo`lsa. Hatto, Avstraliya chakalakzorlari, Afrika savannalari va Janubiy changalzorlarda turmush kechirayotgan qabilalar ham qo`shni qabilalar va zamona ta`sirini o`zida his qilib turadi. Qolaversa, tarixni tahlil qilish boshqa xalqlar ma`naviyatidan bahramand bo`lgan xalqlar ma`naviyati yuksakliklarga ko`tarilgandan guvohlik beradi.

O`rta Osiyo xalqlari madaniyati va ma`naviyati ham Sharq va G`arbni tutashtirgan karvon yo`llarida joylashgani sababli ham Sharq, ham G`arb madaniyatidan bahramand bo`lgan. Muhimi shundaki, xalqimiz G`arb va Sharq ma`naviyatidan bahramand bo`lib ularning ijobiy tomonlarini o`zlashtiribgina qolmay, ularga ijodiy yondashib yangi cho`qqilarga ko`tarildi.

XXI asr yoshlari turli-tuman mafkuralar tojovuzi ko`chayib borayotgan sharoitda yashamoqdalar.

Prezidentimiz Islom Karimov «Fidokor» gazetasi muxbiri savollariga bergan javoblarida yoshlarda mafkuraviy immunitetni shakllantirish masalasini ko`tardi va «Mafkuraviy immunitet» tushunchasining ijtimoiy-siyosiy mohiyati haqida shunday dedi: «Ma`lumki, har qanday kasallikni oldini olish uchun, avvalo, kishi organizmida unga qarshi immunitet hosil qilinadi. Biz ham Vatanga, ota-bobolarimizning muqaddas diniga sog`lom munosabatni qaror toptirishimiz, ta`bir joiz bo`lsa, ularning mafkuraviy immunitetini kuchaytirishimiz zarur. Ana shunda johil aqidaparastlikning «da`vati» ham, ahloqni rad etadigan, biz uchun mutlaqo begona g`oyalar ham o`z ta`sirini o`tkaza olmaydi. (Karimov I. A. Milliy istiqloq mafkurasi-xalq e`tiqodi va buyuk kelajakka ishonchdir. «fidokor» gazetasi muxbiri savollariga javoblar-T; «O`zbekiston», 2000 yil, 40 bet)

«Immunitet» tushunchasi lotincha so`zdan olingan bo`lib, «biror narsadan xalos etish, ozod bo`lish» ma`nosini anglatadi. Ya`ni xalqni turli zararli ta`sirlardan himoyalovchi tizimidir. «Immunitet» tushunchasi dastlab tibbiyotda foydalanilgan bo`lib, organizmning o`z-o`zini turli kasalliklardan himoya hila olish qobiliyatini bildirgan.

Oliy majlisning II-chaqiriq, XIV-sessiyasida O`zbekiston Respublikasi Prezidenti I. A. Karimov quyidagi fikrni alohida ta`kidlab o`tdi: Hozirgi kunda diniy ekstremizm mafkurasiga, qo`poruvchilik-terrorchilikka qarshi kurashdagi asosiy vazifa-aholi o`rtasida, ayniqsa, yoshlar bilan olib boriladigan targ`ibot-tashviqot va tarbiyaviy ishlarni izchil, chuqur o`ylangan tizim asosida tashkil etish va ularning ta`sirchanligini keskin kuchaytirishni bugun boshimizdan kechirayotgan hayotning o`zi taqozo etmoqda. Halqaro terrorism kuchlar birlashib, bosh ko`tarayotgan, o`ta makkor va yovuz terrorchilikning mafkuraviy zaminni yo`qotish va avvalo, yoshlarimizning qalbi

va ongi, sogʻlom tafakkuri uchun kurashni taqozo etmoqda. (I. Karmiov Oʻzbekiston Respublikasi Oliy Majlisining oʻn toʻrtinchi sessiyasidagi nutqi. Xalq soʻzi, 2004 yil, 30 aprel)

Respublikamizning mustaqil taraqqiyoti tajribasi xalq, ayniqsa, yoshlar ongida gʻoyaviy, mafkuraviy boʻshliq boʻlishga yoʻl qoʻyib boʻlmasligini koʻrsatdi. Mafkuraviy kurash koʻlami va shiddati, ayniqsa, 2001 yil 11 sentyabrdan keyin tobora kuchayib borayotgan hozirgi vaziyat, mamlakatimizda 2000 yil mart, aprel, iyul oylarida sodir etilgan terrorchilik xurujlari shuni taqozo etmoqda.

Shu oʻrinda «Terrorizm» haqida toʻxtalib oʻtaylik. Terrorizm kim deganda-odatda, ongi zaharlangan, fanatizmga berilgan, oʻzi qiladigan jinoyat harakatiga oʻzi javob bera olmaydigan, qilayotgan harakatini anglamaydigan, kimningdir yovuz niyatini bajaradigan ijrochi kimsa deb qabul qilish kerak.

Odamlarni joniga qasd qilish, oʻldirish, tazyiq ostiga olish, aholini vahimaga solish maqsadida qilinadigan, tinch insonlarni garovga olish kabi holatlar va buning ortida siyosiy-diniy yoki fanatik maqsadlarda uyushtirilgan jinoyatlarni terrorizm qatoriga qoʻshish oʻrinli.

Hozirgi kunda turroristlar oʻz qabih ishlarini oshirishda odamlarning soddaligi, hayotiy tajribasizligi, muqaddas dinimizga boʻlgan qiziqish va intilishlaridan gʻarazli maqsadda foydalanishga harakat qilmoqdalar. Buning uchun «jihod», «shahidlik» haqidagi notoʻgʻri talqin yoʻlidan boradilar.

Bir aqidaga mukkasidan ketib, boshqa fikrlarni notoʻgʻri hisoblab, ularga murosasiz kayfiyatga hamda oʻz rahnamolari gʻoyasi uchun oʻzini qurbon qilish holati aqidaparastlik deb ataladi. Oʻzini-oʻzi portlatib «shahidlik» daʼvosini qilayotgan kishilar diniy aqidaparastlarning nomoyondalaridir.

Terroristik guruhlar keyingi paytlarda oʻz qurbonlari sifatida ayollarni tanlayotganlari ham alohida eʼtiborni oʻziga tortadi.

Ayol oʻz farzandi, oilasi oʻzi sevgan kishisi va oʻzi muqaddas deb bilgan narsasi uchun jonini berishga tayyor. qora niyatli kuchlar esa ayoldagi mana shu fidoiylkdan gʻarazli maqsadda foydalanishga urinmoqdalar.

Terrorizm muammosi XX asrning oxiri, XXI asr boshlarida xalqaro jamoatchilikni tashvishga solib qoʻydi. BMT, Evropa xavfsizlik va hamkorlik tashkiloti, koʻplab mintaqaviy, xalqaro, nodavlat va jamoatchilik tashkilotlari, qonunchilik va ijroiya, huquq-targʻibot organlari uchun muhim muammoga aylandi.

Bugun barchamiz uchun oddiy bir haqiqat ayon boʻlishi kerak: bugun insoniyatga katta tahdid solib turgan bu illatga barham berish borasidagi kurashdan hech kim, hech qaysi davlat chetda qolmasligi tabiiy. Darhaqiqat, bugungi kunda hech kim, hatto eng demokratik va qudratli iqtisodiy, harbiy salohiyatga ega davlat ham xalqaro terrorizm “xoldingi” tahdidlaridan oʻzining xavfsizligini soʻzsiz kafolatli ravishda taʼminlay olmaydi.

Terrorizm milliy davlat chegaralaridan chiqib, tobora kengayib, globallashtirilmogʻda. Insoniyat tinchligi va xavfsizligiga rahna solmoqda. Bu hol jahon jamoatchiligining halqaro terrorizmga qarshi kurashga qaratilgan saʼyi harakatlarini yanada kuchaytirishni taqozo qilmoqda.

Hozirgi kunda bizning turmush tarzimizga, ruhiyatimizga nisbatan qilinayotgan maʼnaviy-maʼrifiy hurujlarning usullari tobora noziklashib borayapti. Zararli gʻoyalar turli kinofilmlar, televedenie koʻrsatuvlari va radio eshittirishlari shaklida, gazeta-juornallar, internet tarmogʻi va boshqa yoʻnalishlarda uzluksiz ravishda tiqishtirilib, bizning milliy tushunchalarimizni barbod etishga, mafkuraviy immunitetimizni susaytirishga, yoshlarimizni durugaylashtirishga muntazam harakatlari sezilib turibdi. Bugungi kunda inson qalbini egallash uchun butun dunyoda toʻxtovsiz kurash ketayapti. Bu zararli gʻoyalarga qarshi xalqimizning or-nomusi, diniy va dunyoviy eʼtiqodi, maʼnaviy qadriyati, mafkuraviy immunitet vazifasini oʻtashi zarur.

Alohida bir odamning ruhiyati jamoa ruhiyatiga teng emas, albatta. eng qizig'i shundaki, jamoa ruhiyatida ongsizlik darajasi balandroq. Ommaviy taassurotda Ommaviy Axborot Vositalari tomonidan aytilgan gaplarga birdan ishonish, vahimaga tushish, salbiy informatsiyaga ko'proq berilish kayfiyatlari ancha kuchli. Buni Karl Yung «jamoaviy ongsizlik» deb ta'riflagan va bugungi kunda ushbu psixologik kategoriyani topib, uni isbotlab berilgani Yungning buyuk kashfiyoti deb hisoblanadi. Karl Yung ta'limotining ahamiyati shundaki, mazkur «jamoaviy ongsizlik» holatining jamiyatda paydo bo'lishi mafkuraviy immunitetni shakllantirish ishiga salbiy ta'sir qiladi.

Milliy istiqlol g'oyasining ma'no mohiyatini va uning millat hayotidagi o'rni mukammal tushunib etish uchun eng avval unga zamin bo'ladigan negizni aniqlab olish nazariy va amaliy ahamiyatga molikdir. Chunki, bugun «Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar» fanining ta'lim tizimiga kiritilishi munosabati bilan u milliy g'oyaga nisbatan ham unga ustivorlik berishga urinishlar sezilmokda.

Aslida bunday harakatlarni ob'ektiv holat,-deb qarash ham mumkin. Chunki, bu fanning mamlakatimiz mustaqilligini mustahkamlashning bugungi kundagi vazifalaridan kelib chiqqan holda bunday holat yuzaga kelmoqda.

Ammo, ana shu mustaqillikni milliy ong va g'oya yuzaga kelmasa qo'lga kiritib bo'lmashligini ham e'tibordan chiqarib bo'lmaydi. Aslida har qanday milliy maqsad va manfaatlarining debochasi milliy g'oyaning yuzaga kelishi bilan yuzaga keladi. Xuddi ana shu ma'noda ham milliy g'oyaning o'zini va uning zaminida esa milliy istiqlol g'oyasini millat taqdiridagi rolini o'rganish nazariy va metodologik jihatdan to'g'ri bo'ladi. Chunki milliy istiqlol g'oyasi millatning o'zgalarga qaram bo'lib qolishi, undan qutulish uchun zarur bo'lgan xarakterlarni vujudga keltirish va ozodlikni ta'minlash davri uchun xizmat qiladi. Keyinchalik unga ustivorlik berishga extiyoj qolmaydi. Milliy g'oya millat real sub'ekt sifatida mavjud bo'lgan har bir davr uchun o'z ahamiyatini saqlaydi va milliy taraqqiyotning vazifalari yo'nalishlariga mos ravishda yangi g'oyalar yuzaga kelishga zamin bo'lib qolaveradi.

Milliy g'oya tushunchasi. Milliy g'oya-milliy ongni uyg'otuvchi, millatning o'zligini anglatuvchi, o'ziga xoslikka, mentalitetiga «qiyofa» baxsh etuvchi milliy ruhiyat, g'urur, iftixor, e'tiqod va mas'ullik tuyg'ularini shakllantiruvchi fikrdir.

Milliy g'oya har bir insonning o'zini anglashi jarayonida shakllana boshlaydi. Insonning shaxs sifatida esa uning o'zini anglashidan boshlanadi. U ota-ona, oila va tashqi muhit bilan bo'ladigan munosabatlar orqali o'zining kimligini anglay boshlaydi. Shuning uchun ham milliy g'oya insonda ana shu munosabatlarning ta'siri ostida shakllanadi. Milliy g'oyaning asosiy manbalari-kundalik soddagina urf-odat, an'ana va qadriyatlardan boshlanib, ma'naviy meros, tarixiy xotira va milliy taraqqiyotda to'plangan tajribalargacha bo'lgan omillar bilan bog'liqdir. Milliy g'oya ota-ona, oila, millat vakillarining o'zaro munosabatlari, hatti-xarakterlari, mentaliteti ta'sirida shakllanadi. Shu ma'noda ham milliy g'oya manbalari mustahkam bo'lgandagina, u turli munosabatlar, milliy udumlar, urf-odatlar, an'analarga amal qilish orqali bolaning ongi bilan rivojlanib boradi va ulg'aygan sari uning ham umumiy dunyoqarashi, ongining ajralmas qismiga aylanib boradi.

Milliy g'oya tizimida milliy ong, milliy o'zlikni anglash va milliy mentalitet etakchi o'rin egallaydi. Milliy ong bo'lmasa, u rivojlanmasa, millat o'zligini anglamasa, u kim, qaerdan kelib chiqqan, ildizlari nimalar bilan bog'liqligi kabi tuyg'ularga ega bo'lmasa va nimalarga qodirligini bilishga intilmasa, milliy goya ham sayozlashib boraveradi. Millat o'zining turmush va hayot kechirish jarayonida o'z millatiga xos bo'lgan udumlar, urf-odatlar, an'analarga va qadriyatlarni o'zlashtirishga intilsa hamda unga amal qilsagina milliy g'oyalar uyg'onib, rivojlanib, takomillashib boraveradi. Chunki, milliy ong va milliy o'zlikni anglash milliy g'oyaga turtki beradi, uni shakllantiradi va milliy taraqqiyotga ruhiyat bag'ishlab «uni xarakterga» keltiradi. Shuning bilan birga milliy ong va o'zlikni anglashning rivojlanishi milliy g'oya imkoniyatlarini kengaytirib turadi.

Milliy g'oyaning ta'sir doirasi nihoyatda keng bo'lib, u millatning o'ziga xosligini saqlab turish, millat manfaatlari yo'lida millat vakillarini birlashtirish, uyushtirish va taraqqiyot yo'nalishlarini belgilash kabilarga o'zining ta'sirini o'tkazib turadi.

Milliy g'oya milliy o'ziga xoslikni saqlab turish va milliy manfaatlarni amalga oshirish, milliy istiqbolini belgilash uchun muhim ahamiyatga egadir. Chunki u, millat vakili bo'lgan har bir shaxsning dunyoqarashi, kundalik faoliyatida o'z ifodasini topadi. Millat vakillarining aksariyat ko'pchilik qismini milliy g'oyasi mustahkam bo'lgan insonlar tashkil qilgan sharoitdagina milliy manfaatlar uchun umummilliy xarakterga ega bo'ladi. Xuddi mana shu umummilliy xarakterni vujudga keltirish-milliy g'oyaning muhim vazifalaridan biri; ikkinchidan, uning millat vakillarida vatanparvarlik, ona zaminning muqaddasligi tuyg'usini uyg'otish, uni ko'z qorachig'iday himoya qilish kerakligini tushunib etishga ta'sirini o'tkazish; milliy g'oya har bir millat vakilida uning avlod-ajdodlari ana shu zaminda dunyoga kelgan, uning huzur-halovatidan bahramand bo'lgan, undan ilhom, zavq-shavq olgan va qo'nim topganligidan xabar berib turadi. Bu o'z navbatida o'z ona zaminiga mehr-muhabbatini mustahkamlaydi; uchinchidan, milliy g'oya tarixiy xotirani mustahkamlaydi va uning takrorlanmas imkoniyatlaridan manba sifatida turtki (zaryad), ilhom olib turadi. Biz umuminsoniy qadriyatlarning ustivorligi va umumbashariyatni birlashtiruvchanligi haqida gapirmaylik, baribir uning ildizlari, zaminlari millatning tarixiy xotirasi, merosi va asrlar davomida to'plagan hayotiy tajribalari bilan bog'liq ekanligini nazarda tutishimiz lozim bo'ladi. Xuddi mana shu jarayonda milliy g'oyaning o'rni, salohiyati, imkoniyati va yuksakligi namoyon bo'lib turadi. Milliy g'oya millat vakillarida millat taqdiri uchun mas'ullik tuyg'ularini ham uyg'otib turadi. Millat real hayotda uni tashkil etuvchi shaxslardan iborat ekan, o'zga millatlar davrasida o'z millati vakilining erishgan yutuqidan xursand bo'lsang, shu millat vakili bo'lganidan faxrlanasan. Aksincha, millatdoshing boshiga tushgan og'ir kunlarni xuddi o'zingning eng yaqinlaring boshiga tushganday qabul qilasan.

Agar millat vakillari halol yo'l bilan boy, badavlat bo'lganini ko'rsang, mamlakatingning o'zga mamlakatlarga nisbatan tez rivojlanayotgan, katta muvoffaqiyatlarni qo'lga kiritayotganligini ko'rib ruhing ko'tariladi, kelajakka ishonching ortadi yoki aksincha, muammolarning to'planib borayotganligi ko'rsang ruhan ezilasana, qayg'urasana va ularni echishga o'z hissamni qo'sholsana edi,-degan fikrlar xayolingizdan o'tadi. Bunday tuyg'ularning zamoni va ildizi yana milliy g'oyaga taqaladi. Faqat milliy g'oya va insoniylikning barcha ijobiy qirralarini o'zida mujassamlashtirgan shaxsda ana shunday tuyg'ular bo'lishi mumkin. Milliy g'oya faqat tor doiradagi tuyg'ularni (ya'ni milliy manfaat doirasidagi) shakllantiribgina qolmasdan, millat bilan yonma-yon yashaydigan o'z millat va elat vakillarining hurmat qilish, ularning manfaatlarini hisobga olish, ularni o'z atrofiga birlashtirish, diniy va insoniy bag'rikenglik kabi fazilatlarining shakllanishida ham o'zining ijobiy ta'sirini o'tkazadi.

Milliy g'oyaning zaminlari «mo'rt» va qashshoq bo'lsa, yoxud qandaydir zo'ravonlik ta'siri ostida xiralashtirilgan bo'lsa, millat o'zligini yo'qota boshlaydi, o'zi haqidagi qarashlari sayozlashib boradi va oqibatda uning istiqboli ham xavf ostida qoladi. lekin avlod-ajdodlari mustahkam intellektual salohiyat, meros va taraqqiyot tajribalarining yaratgan millatning milliy g'oyalarini ma'lum davr ichida zo'ravonlik bilan jilovlab turish mumkin, ammo uni millat tarixiy xotirasidan batamom yo'q qilib bo'lmaydi. Zero, milliy intellektual salohiyat, meros va milliy taraqqiyot davomida to'plangan tajribalar umuminsoniy mulkka aylanib, er qurrasining boshqa zaminlarida yashayotgan o'zga xalqlarga xizmat qilib kelaveradi. Bu, o'z navbatida, zo'ravonlik bilan (vaqtincha) «jilovlanib» turilgan, o'z avlod-ajdodlari tomonidan yaratilgan millatning istiqbolda, ya'ni o'z milliy g'oyalarining tiklanishida katta ahamiyatga ega bo'ladi, chunki milliy ma'naviy salohiyati mustahkam va boy bo'lgan millatning milliy g'oyalarini zo'ravonlik bilan moddiy kuchga aylantirishga imkon bermaslik mumkin, ammo uni batamom yo'qotib yuborib bo'lmaydi. Vaqt o'tishi bilan unga millatning extiyoji oshib boraveradi.

Milliy g'oyaning bitmas-tuganmas imkoniyatlari shu darajada kengki, u faqat millatning o'z-o'zini anglashi, milliy ong rivojlanishi bilan cheklanmaydi, balki u millatni o'zgalarga tanitadi va uning umumjahon tsivilizatsiyasi jarayonlariga mustaqil sub'ekt sifatida kirib borishiga o'zining ta'sirini o'tkazadi.

Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, milliy g'oya va milliy tiklanish va umummilliy taraqqiyotning muhim manbai hisoblanadi.

Milliy g'oya milliy istiqlol g'oyasini shakllantiradi va uning real amalga oshishida millatni birlashtiradi. Milliy g'oyasiz milliy istiqlol g'oyasi ham shakllanmaydi. Shu ma'noda milliy g'oyani rivojlantirish millat taraqqiyotining har bir bosqichi uchun dolzarb vazifa bo'lib qolaveradi.

«Ommaviy madaniyat va uning tamoillari». Hozirgi kunda G'arb dunyosida erkinlikni niqob qilib olgan ayrim kimsalar nafaqat bizning milliy an'analarimiz, balki barcha xalqlar uchun qadri bo'lgan insoniylik aqidalariga to'g'ri kelmaydigan turli buzg'unchiliklarni ommaviy axborot vositalari orqali ochiqdan – ochiq targ'ib etayotganini ko'rib turibmiz. Natijada bugun odamlarni, xususan, yoshlarni buzg'unchi illatlar ta'siridan himoya qilish masalasi davrimizning dolzarb muommosiga aylangan. Afsuski, bugun jamiyatimizda ba'zan bu ta'sirlar girdobiga tushib qolib, o'z hayotini izdan chiqargan, jaholat, buzg'unchiliklar tuzog'iga tushib qolgan kimsalarning paydo bo'layotgani sir emas.

«Hozirgi vaktida axloqsizlikni madaniyat deb bilish va aksincha asl ma'naviy kadriyatlarni mensimasdan, eskilik sarqiti deb karash bilan bog'liq holatlar bugungi tarakkiyotga, inson hayoti, oila muqaddasligi va yoshlar tarbiyasiga katta xavf solmoqda va ko'pchilik butun jaxonda bamisoli balo – qazodek tarqalib borayotgan bunday xurujlarga qarshi kurashish naqadar muhim ekanligini anglab olmoqda».

Bugungi kunda dunyodagi soglom ma'naviyatli insonlarni tashvishga solib kelayotgan illatlar sifatida buzg'unchi kuchlar tamonidan targ'ib – tashviq qilinayotgan « ommaviy madaniyat », induvidualizm, egotsentrizm singari illatlarni misol keltirishimiz mumkin.

Shu o'rinda «ommaviy madaniyat» tushunchasining kelib chikishiga bir nazar tashlasak, ushbu tushuncha XIX asr oxiri XX asr boshlarida g'arb mamlakatlarida paydo buldi. «Ommaviy madaniyat» insonning intim xoxishlarini va ko'proq lazzatlanish g'oyasini targ'ib etishga asoslanadi. U sevgi, moda va ko'ngilxushlik vositalari yordamida insonning nafsoniy tuyg'ularini qondirishni nazarda tutadi. Masalan, XX asrning 50 – 60 yillariga qadriyat sifatida qaraldi. Oqibatda g'arbnig o'zida bir qator muommolar paydo buldi: tug'ilishning keskin kamayib ketishi, oilaning muqaddasligiga putur etishi va ayolga bo'lgan hurmatning yuqolishiga olib keldi. Bugun g'arbda «ommaviy madaniyat» ta'sirida oila degan muqaddas dargohga ziyon etmokda. Hatto bir qator g'arb mamlakatlarining « qariyotgan mamlakatlar» qatoridan joy olishida ham « ommaviy madaniyat »ning ta'siri, hissasi yo'q emas.

Yer yuziga balo – qazodek yoyilib, yopirilib borayotgan, afsuski, minglab yoshlarni o'z domiga tortayotgan, milliy axloq va demokratik qadriyatlarga zid g'oyalar, hatto insoniylikka teskari illatlar va hatti - harakatlarni o'zida mujassam etgan, g'arbona tilda aytganda « ommaviy madaniyat » bugun turli munozara mavzusidir. « Olimlar va ziyolilar bu iborani ijobiy va salbiy ma'noda ishlatadilar. Ijobiy ma'noda bu tushuncha xalq og'zaki ijodi, an'ana va qadriyatlarining ko'rinishini ifodalaydi. Salbiy ma'noda esa g'araz kishilar tamonidan o'ylab topilgan g'oyalar, meyorlar, odatlar majmui bo'lib, u o'zgalar ongiga zo'rlab tiqishtiriladi. Shu ma'noda « ommaviy madaniyat » tushunchasi qo'shtirnok ichida ishlatilganda ma'naviy tahdidlarni qamrab oluvchi omil sifatida tushuniladi».

I. Karimov «ommaviy madaniyat» tushunchasiga izoh berar ekan: «ommaviy madaniyat» niqobi ostida axloqiy buzuqlik, zo'ravonlik, induvidualizm va egotsentrizm g'oyalarini tarqatish, kerak bo'lsa, shuning hisobidan boyluk orttirish, boshqa xalqlarning necha ming yillik an'ana va qadriyatlari, turmush tarzining ma'naviy negizlariga bepisandlik, ularni qo'porishga qaratilgan xatarli tahdidlardir », – deganda haq gapni aytgan edi.

“Ommaviy madaniyat”ning eng xunuk illatlari, olg'a surgan g'arazli g'oyalaridan biri bu, ko'ngilxushlik g'oyasidir. **Ko'ngilxushlik g'oyasi** deganda, insonning turmush tashvishlaridan bir oz bo'lsa-da chalg'ish, o'zining bush vaqtini mazmunli o'tkazishni tushunish ham mumkin, agar buni xolis, samimiy izohlasak. Har qanday sog'lom ma'naviyatli insonlar o'z hayotining har bir daqiqasidan oqilona foydalangani holda, o'zi va boshqalarga foyda keltiradigan fa'oliyat bilan shug'ullanishga intiladi. Sof niyatda, ezgu mashg'ulotlar bilan o'zining bo'sh vaqtini fayzli, o'z talant, qobiliyatidan unumli foydalanishga harakat qiladilar. Ammo biz ushbu mavzuda tilga olayotgan ko'ngilxushlik g'oyasi tamomila boshqa, insonning insonligiga zid, ma'naviy olamini tubanlikning eng chuqur jarliklari sari etaklashga qaratilgan, aqlsiz ko'ngilning tuban mayllarini qondirishga intilgani bilan o'ziga xos xarakterlanadi. Bugungi «ommaviy madaniyat», buzg'unchi kuchlar tomonidan og'iz ko'pirtirib jar solinayotgan ko'ngilxushlik g'oyasi insonning hayot lazzalaridan xoxlagan vaqt, istagan erda va istagancha lazzatlanish, huzur qilish, bu yulda hech narsadan qaytmaslikni targ'ib qilish orqali maishatga izn beradi. Oqibatda g'arbni ma'naviy tubanlik sari undab jar yoqasiga etaklab kelgan ko'ngilxushlik g'oyasi bugun sharqqa ham ma'naviy tahdid bo'lib turibdi. Tomas Vul'fning «Manmanlik o'ti» romanida yosh moliyachi «shahvoniy hirslarga cho'kib ketgan» N'yu – York farzandi bo'lganligi uchun ham xotini va qizining hayotiga zomin bo'ladi. Ayrim ma'lumotlarga ko'ra, bugun Britaniya bolalarining 34 foizi nikohsiz tug'ilmokda, taxminan shuncha mikdordagi katta yoshlilar ajrashish alamidani aziyat chekmoqda. AKShda kamalganlarning yarmidan ko'pi buzilgan oilalar farzandlaridir. Bunday statistik ma'lumotlarni uzoq davom ettirish mumkin. Mana kungilxushlik g'oyasi bergan mevalar. “Ommaviy madaniyat”ning ko'ngilxushlik g'oyasi insonni ma'naviy tubanlik sari etaklaydi. G'arbda uning makoni sershovqin musiqalari, turli – tuman rangli chiroqlar bilan bezalgan tungi barlar. Minglab yoshlarni o'ziga ohangrabodek chorlayotgan bu tungi barlarning mijozlari, afsuski, kundan – kunga ko'payib bormoqda. Tungi barlar. Balki ular kimlarningdir iqtisodiy manfaati uchun, xolis maksadda tashkil etilgandir. Ammo bugungi tungi barlarning aksariyat muxlislari bu yoshlar, hali ona suti og'zidan ketmagan, kayfu – safoga berilgan, ko'ngilxushlikka mukkasidan ketgan yosh yigit – qizlardir. eng achinarli tamoni shundaki, tungi barlar ichkilikbozlik, turli tartibsizlik va giyoxvandlik kuchasidagi bekat vazifasini o'tamokda. G'arbda tungi barlarlarda sang'ish aksariyat ota – onalar tomonidan tabiiy hol sifatida qabul qilinadi. Yu. Xabermas kabi sog'lom fikrli odamlar fikricha: « **G'arb mamlakatlaridagi yomg'irdan keyingi qo'ziqorindek tungi barlarning ko'payishi odamlarda mardlik, jasorat va halollik kabi sifatning yuqolishiga olib keldi** ».

Bugun ko'ngilxushlik g'oyasiga griftor bo'lgan g'arbnig ba'zi yoshlari **maishiy buzuqlik** kasaliga muhtalo bo'lgan. Biz maishiy buzuqlik deb atayotgan holat ular uchun balki shaxsiy erkinlikdir. Chunki so'ngi yillarda g'arbda maishiy buzuqlik, **meyorsiz erkinlik** - saddizmni inson hayoti uchun foydali deguvchilar ham ko'payib qolgan. Shu o'rinda saddizm tushunchasiga qisqacha izoh berib o'tsak, “**saddizm**“ atamasi frantsuz yozuvchisi Markiz de Sad nomi bilan bog'liq tushuncha. Yozuvchining “Sadomda 120 kun“, “Fohishaxonalar falsafasi“ singari tubandan – tuban mazmundagi kitoblarida insonning eng tuman illatlarga giriftor bo'lishi mumkinligi tasvirlanadi. Sad o'z asarlarida odamlarni ma'naviy buzuqlikning xoxlagan izmiga solish mumkin, faqat ularning ma'naviyatini egallasak bas, kerak bo'lsa biz o'zga yurt odamlarini shunday o'z ta'sirimizga olishimiz kerakki, toki, ularning o'zlari bizga yukinib kelsin, degan qarashlarni ilgari suradi. Natijada bugun «Markiz de Sad asarlarining qayta –qayta nashr etilayotgani, maishiy buzuqlikka bag'ishlangan kinolar va asarlarning ko'payib borayotgani, hatto, ba'zi mamlakatlarda fohishaxonalar ochishga ruxsat borligi, har yili badavlat arab mamlakatlariga Osiyodan 4 millionga yaqin ayollar «uy xizmatchisi» niqobi ostida keltirilayotgani saddizmning ommaviy hodisa bulib qolayotganidan dalolat beradi» deb bemalol aytish mumkin.

Bugun insoniyatning taraqqiyotiga salbiy ta'sir qiluvchi shunday buzg'unchi g'oyalar yaratilmokdaki, bu g'oyalar inson ma'naviyatini faqat zalolat sari etaklashga xizmat qiladi, xolos. G'arb dunyosidagi sog'lom fikrli insonlarni tashvishga solayotgan, o'ziga xos

karashlarni mujassam etgan **bir xil jins** egalarining o'zaro oila qurayotganligi achinarli holdir. Sharqda bunday holat azaldan qoralanib kelingan. Ahmad Yassaviy aytganlaridek, bunday buzuq qarashdagi odamlarning hayvondan nima farqi qoladi. «...besaqolbozlik jahannamga elitadi. Har doimdagiday, g'urur erga urilganda eng yaramas illat yuzaga chiqadi. Insoniyatning jinslarga bo'linishi koinotning tabiat qonunlariga kura qutblanishi tajassumidir. erkaklar va ayollar qo'shimcha ilk sabablardir. Jinsiyat ularning ilohiy va nasl qoldirish bo'yicha o'zaro kelishuvidir. Shuning uchun ham bir jinsga mansub kishilarning oila qurishi tabiiy tartib buzilishining eng dahshatli ko'rinishidir».

G'arbning o'zida ham sog'lom ma'naviyatli odamlar allaqachon bunday illatarni qoralab kelgan: Insonda u yoki bu sifatlarning shakllanishi uning ma'naviy qiyofasining qay darajada ekanligiga bog'liq. Bugun insoniyat tafakkuri taraqqiyotini kuzatsak, odamzod bir tamondan aql bovar qilmas ixtirolarni ijod etayotgan bo'lsa, ikkinchi tamondan odamzod hatto hayvondan-da battar ahvolda, chirkin tabanliklar botqog'iga botgan, ba'zi kimsalar o'z nopok illatlari bilan faqat o'zinigina emas, o'zgalar hayotini ham zaharlamoqda, hatto kelajak avlod hayotini ham xarob etmoqda. Insoniyat ma'naviy tanazzul girdobiga uchragan. Xushsurat axloqning o'rmini badsifat xislatlar egallagan, olijanob maqsadli hayot tarzi bema'ni axloq va illatlar bilan bulg'angan, inson ma'naviyati tubanlikka yuz tutgan. Buyuk tabiatning mo'j'az xilqati o'z aqlu tafakkuri bilan tabiatning barcha tirikligi orasida tengsizligi bo'laturib, shu aqlu tafakkurini o'z qo'li bilan xiralashtirib, o'zini ma'naviy tubanliklar girdobiga otmoqdaki, bu har qanday aqli raso kishini hayratlantirmay iloji yo'q. Masalan, ma'lumotlarga ko'ra, Buyuk Britaniyada mashhur qo'shiqchi elton Jon bir xil jins vakillarining nikohdan o'tib, oila qurishini erkinlik na'munasi sifatida butun dunyoga ko'z – ko'z qilmoqda. eng yomoni shundaki, bunday odamlarning yoshlar o'rtasida ming – minglab muxlislari bor va ularning bu kabi jirkanch ishlari ana shu yoshlar ongini zaharlamasdan qolmaydi albatta.

Asrlar davomida Sharkda, xususan, uzbek xalqida o'z farzandlari ayniqsa, qizlar tarbiyasi, odob - axloqi bilan jiddiy shug'ullanib kelingan, avlodning har tamonlama barkamol bo'lib voyaga etishiga katta ahamiyat berilgan. Shu bois, o'zining tafakkuri, odob – axloqi va buyuk xizmatlari bilan dunyoni hayratga solgan A. Navoiy, Bobur Mirzo, Ulug'bekdek buyuk shaxslar, Nodirabegim, Zebuniso va Uvaysiy singari o'nlab oqilalar xalqimiz ma'naviyatini boyitgan. « **Bizning ulug' ajdodlarimiz o'z davrida komil inson haqida butun bir axloqiy me'zonlar majmuini, zamonaviy tilda aytganda, sharqona axloq koddeksini ishlab chiqqanlarini eslash o'rinli. Ota – bobolarimizning ongu tafakkurida asrlar, ming yillar davomida shakllanib, sayqal topgan or – nomus, uyat va andisha, sharmu – hayo, ibo va iffat kabi yuksak axloqiy tuyg'u va tushunchalar bu koddeksning asosiy ma'no – mazmunini tashkil etadi**». Ammo bugun ba'zan yoshlar o'rtasida milliy mintalitet, qadriyatlarimiz va turmush tarzimizga xos bo'lmagan yot va begona g'oyalar, buzg'unchi illatlar ta'siriga tushib qolgan holatlarga ham duch kelib turibmiz.

Bugun yoshlar ma'naviyati va madaniyati bilan bog'liq muommalardan biri **kiyinish madaniyati** va unda g'arb madaniyatiga taqlid, ergashish masalasi dolzarb mavzu bo'lib turibdi. Milliy ta'lim – tarbiya olgan, ma'naviyatida milliy madaniyatimizga hurmat va e'tiqod shakllangan, kiyinishda ham o'z milliy qiyofasini yo'qotmagan yoshlarimiz ko'p, albatta. Lekin ba'zan ko'chada, jamoat joylarida ochiq – sochiq kiyinib yurgan yoshlarimizni uchratish mumkin. Bu uning uchun “moda”, “zamonaviylik” yoki ochiq aytadigan bo'lsak, bugun “ommaviy madaniyat” deb atalgan g'arb madaniyatiga taqlid. Zamonaviy yashash yaxshi, dunyo taraqqiyotidan orqada qolish kerakmas, ammo biz kim, qaysi millat vakili ekanligimizni unutmasligimiz kerak. Insonning tashqi qiyofasi ham uning qaysi millatga tegishli ekanligi va qanday ma'naviyat egasi ekanligini ko'rsatib turuvchi belgilardan hisoblanadi. I. Karimov ” Yoshlik “ talabalar shaharchasida talabalar bilan bo'lgan uchrashuvda kiyinish madaniyati haqida fikr bildirib, shunday degan edi: “ **kiyinish madaniyatida albatta milliylik bo'lishi kerak. Qolaversa, kiyim tanlash va kiyinishda yoshlarimiz milliy turmush tarzimizga, O'zbekiston sharoitiga, iqlimimizga mos jihatlarni inobatga olishsa, foydadan xoli bo'lmaydi** “.

«Ommaviy madaniyat» targʻib qiliyotgan moda insonning xoxlagan alfozda, istagan kiyimda jamoat joyida bemalol yurishini targʻib qilishga asoslangan qarashlar majmui hamdir. Yoki buni qoʻpol tarzda bayon etadigan boʻlsak, «yarimyalongʻochlik»ni targʻib etish. Bu balki birovlar nazarida shaxsiy «erkinlik», «demokratiya»dir, ammo bu bizning asrlar davomida shakllangan urf – odat, udumlarimiz, milliy qadriyatlarimizga mutloqo tugʻri kelmaydi. Buzgʻunchi kuchlar moda deganda, bugun shunday modalarni yaratilmoqdaki, ular oʻzlarining bejirim, rango – rangiligi bilan yosh yigit - qizlarimiz diqqat – eʻtiborini oʻziga tortmokda. Yarimyolongʻochlikka asoslangan ushbu modalarning olimlar bir kator zararli tamonlarini aniqlaganlar:

1. Odamlar, ayniqsa, yoshlarning tarbiyasi buziladi.
2. Inson hayvonat olamiga yaqinlashib boradi.
3. Kishilarning, ayniqsa, ayollarning latofati yoʻqolib boradi.

Ayol tabiatning bebaho muʻjizasi. U oʻzining nozikligi, nafosati, latofati va goʻzalligi bilan oʻziga qarama – qarshi jins vakili – erkaklardan ajralib turadi. Shunday ekan, ayol kishi tabiatning bu inʻomini asray bilishi va oʻz maʻnaviyatini hayo, ibo, iffat fazilatlarini bilan boyitib borishi kerak, shunda u yanada goʻzallashadi. Olloh ham goʻzallikni sevguchidir.

Har bir xalqning oʻz kiyinish madaniyati, odob – axloq meyorlari mavjud. Xalqimizning bu sohada ham asrlar davomida sayqallangan tajribasi bor, nima uchun bugun biz gʻarbning palak otib borayotgan yarimyalongʻoch kiyinish madaniyatini qabul qiliyapmiz? Moda deb yarashsa – yarashmasa turli boʻlmagʻur, milliy qiyofamizga nomutanosib kiyimlarni elkamizga ilib olsak, unda milliy, sharqona qiyofamizga putur etmaydimi? Milliy qiyofamizni saqlashga oʻzimiz harakat qilmasak, kim bu uchun jon kuydiradi, bundan tashqari bunday kiyimlarni elkaga ilish bilan oʻzgalarning milliy qiyofamizga doxl kilishlariga oʻz qoʻlimiz bilan yoʻl ochib bermaymizmi? Zero, kishining kiyimi, tashki koʻrinishi ham uning ichki olami, maʻnaviyatini aks ettiruvchi belgilardan sanaladi. Inson oʻzining kimligi, qaysi millatga mansubligini bilishi va unga sodiq qilishi bugungi kunda muhim, bu milliy oʻzlikni anglash, milliy mansublikdir. Albatta, har sohada boʻlgani kabi, umumjahon taraqqiyotidan orqada qolish kerak emas. Ammo bunga milliy qiyofamizni qurbon qilish evaziga emas, aksincha, milliy maʻnaviyatimizni asos qilgan holda, taraqqiyot sari yuz tutmoq kerak. Shundagina xalqni xalk, millatni millat sifatida saqlab qolish mumkin.

Hozirgi paytda liboslar sanoati bilan shugʻullanuvchi gʻarbning «Kristian dior», «Versache», «Pol Makkarti», «Shanelʻ» kompaniyalari mahsulotlari dunyo bozorida eng yuqori oʻrinlarni egallaydi. Bugungi kunda shu va shunga oʻxshash kompaniyalar mahsulotlari, turli liboslari juda tezlik bilan urfga aylanayapti. Buning sababi nimada? Buning birinchi sababi, sunʻiy yoʻldoshlar, ommaviy axborot vositalari, internet orqali jahonda paydo boʻlayotgan kiyinish yangiliklari haqida axborotga ega boʻlish. Ikkinchisi, hozirgi paytda erkinlikka intilish hamda madaniyatlarning oʻzaro yaqinlashuv jarayoni bilan bogliq.

Bugungi yoshlarimiz esa juda qiziquvchan, yangilikka oʻch. Ular har bir voqea – hodisani eʻtiborsiz qoldirmaydilar. Ayniqsa, dunyoda paydo boʻlayotgan modalar hamisha ularning diqqat markazida. Toʻgʻrisi, baʻzi yoshlarimiz qaysi joyda qanday kiyimni kiyish kerakligi, oʻzining boʻy – basdiga nima yarashishini oʻylamaydilar ham. Yoshlarimiz kiygan kiyimlari ularning muomalasi, yurish – turishi, hatti – harakatlari, oʻzini tutishi, ogʻizlaridan chiqayotgan soʻzlariga ham taʻsir etmay qolmaydi. Afsuski, buning mohiyatini tushunmagan baʻzi ota – onalar esa farzandlariga kiyinish madaniyatidan oʻgit berish oʻrniga aynan ularning oʻzlari farzandlariga gʻarbona, yarimyalongʻoch kiyimlarni kiyishni tavsiya etish orqali farzandidan «zamonaviy» boʻlishni talab etayotganlari afsuslanarlidir.

Faqat modada kiyinish kishining zamonaviylikini bildirmaydi. Zamonaviylik, avvalo, insonning ichki va tashqi qiyofasining zamonga uygʻunlashishi demakdir. Shu maʻnoda har bir kastyum, libosning oʻz mazmuni bor. Rivojlangan mamlakatlarda oiladan tashqari maktabda, oʻkuv yurtlarida insonning turli davralarda oʻzini tutishi, oʻzi uchun munosib kiyim tanlash borasida maxsus bilimlar beriladi. Bizda bunday bilimlar maktabda «Odobnoma», «Oila psixologiyasi», oliy oʻquv yurtlarida «etika», «estetika» kabi fanlarda umumiy oʻqitiladi.

Bugungi yoshlarimizning g'arb modasiga mukkasidan ketayotgani, ular milliy kiyinishni unuttirdilar, degani emas. O'zbek xalkining milliy kiyimlari hamisha e'zozda, atlas, adras, banoras va beqasam matolar yana urfga kirmokda. Zamonaviylik va milliy uyg'unlik aks etgan andozalarda tikilgan liboslar keng yoyilmokda. Bugun mamlakatimizda va butun jahonda zamonaviy kiyinishning milliy va zamonaviy uyg'unlashgan ko'rinishlari xam rivojlanib bormoqda. Mamlakatimizda istiqloldan so'ng tadbirkorlik, insonning o'z ist'edodini rivojlantirishga qaratilgan imkoniyatlari natijasida yoshlarimiz orasida zamonaviy kiyimlarning tarix, milliylik bilan uyg'unlashgan dizaynerlari etishib chikmoqda. Albatta bu quvonchli hol. Ular bugun bu liboslarni faqat to'yu – tantanalarda emas, ish sharoiti uchun ham moslashtirish niyatida izlanmoqdalar. Bu ham o'zlikni anglash, milliy – ma'naviy tiklanish jarayoni davom etayotgan jamiyatimiz taraqqiyoti va xalqimiz milliy - ma'naviy qiyofasini tiklashdagi muhim qadamdir. Shunday ekan, har birimizning did, farosatimizda sharqona tarbiyaning bo'lishi, tashqi qiyofamizda ham milliylik muhimdir.

«Ommaviy madaniyat»ning bugun butun dunyo bo'ylab tarqalib borayotgan, insonlarning ma'naviyatini o'z maqsadi sari etaklashga urinayotgan ma'naviy tahdidlaridan biri **individualizm** g'oyasidir.

Individualizm lotincha so'z bo'lib, bo'linmas demakdir. Ushbu g'oya negizida shaxsning jamoadagi avtonomiyasi, uning o'z manfaatlarini boshqalardan alohida, hatto ustun ko'yish, o'z qobig'iga o'ralib yashashga asoslangan qarashlari tashkil etadi. «Hozirgi paytda ommaviy bir xillik hukmron bo'lib borayotgan, kishilar dunyoqarashini boshqarish, ularning xulqiga muayyan standart qoliplarni singdirish yo'lidagi urinishlar tabora avj olayotgan va keng miqiyos kasb etayotgan bir paytda individualizm uzining ham nazariy, ham amaliy ko'rinishida ana shu hodisalarga o'ziga xos javob reaksiyasi sifatida namoyon bo'lmoqda».

Individualizm da shaxsning odomoviligini tushunish mumkin. Uning ta'siriga tushgan har qanday yigit - qiz o'z bilgicha yashashga, ko'ngliga nima kelsa, shuni amalga oshirishga harakat qilishga urinadi. U uchun ota – ona, qarindosh - urug', mahalla – ko'yning ahamiyati yo'q, ularning o'z hayotiga aralashishini ham istamaydi. Individualizm ta'siriga tushgan kishi uchun atrofdagilarning hayoti, tashvishi begona. Ular faqat o'z hayoti, o'z tashvishlari bilan band bo'lib, o'z g'alalar hayoti bilan qiziqmaydilar, hatto buni ortiqcha, deb hisoblaydilar va o'z g'alarning ham u uchun qayg'urishini istamaydilar. Bunday odamlarning mavjudligi albatta jamiyatga foyda emas, chunki ma'naviyatida loqaydlik, befarqlik kayfiyati ustun bo'lib o'sgan har bir yigit – qiz o'zini oilada mustaqil tutishga urinadi. O'z fikrini o'zi ma'qullab, har doim o'zini haq, deb biladilar. Bu holat g'arb uchun shaxsiy erkinlik, jamiyatda shaxsning alohida mustaqil individ sifatida namoyon bo'lishi, deb e'tirof etiladi. Ko'pchilik bu holatni ijobiy baholaydi. Shaxsning o'z erki, mustaqil qarashlarga ega bo'lishi yaxshi, albatta. Ammo g'arbda shaxs fikri ustun bo'lgani kabi, sharkda, jamoa fikri ustun turadi. Bu holatni hisobga olsak, individualizm g'oyasi bizning ma'naviy muhit, turmush tarzimiz, milliy an'ana va qadriyatlarimizga tug'ri kelmaydi. Asrlar davomida davom etib kelayotgan ota – onaga hurmat, qon – qarindoshlik rishtalari, mahalla – ko'yga bo'lgan munosabat, mahalla – ko'yga bo'lgan munosabat bizda individualizm qarashlariga zid holat sifatida shaxsning alohida, hech kimni tan olmasligiga izn bermaydi. Bizda shaxsdan shaxs sifatida va undan ko'prok jamoa vakili sifatida namoyon bo'lish talab etiladi. Ammo bugungi kun mafkuraviy jarayonni hisobga olsak, individualizm odamlar, yoshlar qalbini egallab olmaydi, deb ayta olmaymiz. Boshqa buzg'unchi g'oyalar kabi individualizm ham xalqimiz, xususan, yoshlarimiz uchun ma'naviy xatardir. Individualizmdek xatarlarning kuchayib borishi odamlarni o'zi tug'ilib o'sgan yurti va xalqidan bezishiga, ular qalbida vatanparvarlik, yurtga sadoqat tuyg'ularining barham topishiga va eng xatarlisi odamlarni hamma narsaga loqayd bo'lib qolishiga olib keladi. Donishmandlardan biri loqaydlik haqida shunday degan edi: «**Dushmanlardan qo'rqma, nari borsa ular seni o'ldiradi. Do'stlardan qo'rkma, nari borsa ular senga xiyonat qilishi mumkin. Befarq odamlardan qo'rk, ular seni o'ldirmaydi ham, sotmaydi ham, faqat ularning jim va befarq qarab turishi tufayli er yuzida xiyonat va qotilliklar sodir bo'laveradi**».

Individualizm kabi har qanday buzg`unchi g`oyalar er yuzi bo`ylab yoyilib borayotgan ekan, bu holat faqat bitta millat yoki xalq xayoti bilan bog`liq jarayon emas, dunyoning barcha millat va elatlari uchun mafkuraviy xatar, tajavvuzdir. Er yuzidagi har bir sog`lom ma`naviyatli insonlar mavjud buzg`unchi g`oyalar, mafkuralardan o`z millati, xalqini asrashga intiladi.

Turli ma`naviy tahdidlarning ko`payib borishi bugungi kunda dunyoning ba`zi hududlarida katta ma`naviy yo`kotishlarga olib keliyotgani sir emas. Millatning asriy qadriyatlarini, milliy tafakkuri va turmush tarzi izdan chiqayotgani, buning oqibatida inson ma`naviyati bilan bog`lik turli muommolarning kelib chiqayotgani, axlok – odob, oila va jamiyat hayoti, ongli yashash tarzi izdan chiqayotganligini kuzatish mumkin. Shu o`rinda I Karimovning ushbu suzlarini iqtibos tariqasida keltirish maqsadga muvofiq:

«Ma`naviyatimizga karshi karatilgan har kanday xuruj – bu millatimizni millat qiladigan, asrlar, ming yillar davomida ajdodlardan avlodlarga utib kelayotgan o`ziga xos va o`ziga mos xususiyatlarga, milliy g`urur, milliy iftixor tuyg`usiga, bizni doimiy ravishda tadrijiy taraqqiyotga chorlaydigan, shu yo`ldagi barcha asorat va illatlardan xalos bo`lib, ozod va farovon xayot barpo etishdek ezgu maqsadlarimizga katta zarba beradigan mudhish xavf – xatarlarni anglatadi».

Individualizm kabi inson ma`naviyatiga yopishayotgan illatlardan yana biri **egotsentrizm** balosidir. Individualizm qarashlariga yaqin, insonning o`z maqsadlarini hamma narsadan ustun ko`yishi, o`z huzur – halovoti yo`lida hech narsadan tap tortmasligi, nimadan foyda kelsa, shunga mukkasidan ketishlik, o`zi va faqat o`zini o`ylash kayfiyati egotsentrizmga xos holat. egotsentrizm odamzod ma`naviyatidagi illatlardan biri sifatida insoniyatga etkazgan zarari nuqtai nazaridan bu illat jaholat va aqidaparastlikdan aslo qolishmaydi.

Egotsentrizmga berilgan kishi atrof – muhit, ota – ona, qarindosh - urug` va boshqalar bilan munosabatda faqat o`zining shaxsiy manfaati, maqsadini ko`zlab ish yuritadi. O`zgalar dardi, tashvishi uning uchun begona. eng xatarli tamoni, o`z manfaati yo`lida u hatto har qanday pastkashlikdan ham toymaydi. Bunday odamlarda vijdon, burch, mas`uliyat, halollik, vatanparvarlik va yurtga sadoqat tuyg`ulari bo`lishi dargumon. Jamiyatda bunday odamlarning mavjudligi esa xatardan boshka narsa emas.

Egotsentrizm inson ma`naviyatida o`z – o`zidan paydo bo`lib qolmaydi, albatta. To`g`ri tarbiya topgan, xalqning azaliy qadriyat va an`analari ta`sirida tarbiyalangan kishi ma`naviyatida egotsentrizm ildiz otmaydi Xalqning azaliy qadriyatlariga eskilik sarqiti sifatida munosabatda bo`layotgan g`arbning ba`zi yoshlari esa egotsentrizm ta`siriga tushib qolgan, ular uchun oila qurish, farzand tarbiyasi bilan shug`ullanish ortiqcha tashvish. O`z huzur – halovotidan voz kechishni istashmaydi, oila ular uchun hayotdagi to`siq, xalaqit beruvchi, ortiqcha yuk. Natijada, bugun g`arbning ba`zi mamlakatlarida tug`ilish darajasi borgan sari pasayib ketmokda.

Bugun insoniyat ulkan yutuqlarga erishdi. Uning tafakkuri cheksizlik sari intilmoqda. Olis koinotu tubsiz er qa`ridan yangilik axtaradi. Ong va tafakkuri o`sgan sari, afsuski, insonlar ma`naviyatida turli illatlar, o`zgalar hayotini izdan chiqarishga qaratilgan buzg`unchiliklar ham davom etmoqda, degan fikrni mavzumizning boshidayoq ta`kidlab o`tgan edik. Bu haqda fikrimizni davom ettirib, shuni aytish mumkinki, aslida bu qarama – qarshilik, ezgulik va yovuzlik o`rtasidagi azaliy kurash. Inson esa bu ikki qutb o`rtasidagi azaliy kurashning qurbonidir. U allaqachon dunyoning ezguligi va buzg`unchiligi o`rtasidagi bu kurashni anglab etgan, ammo anglab etgani holda, afsuski, uning o`zi bu kurashda faol ishtirokchiga aylangan, bir – birini yo`q qilishga shay, bir – birini tanazzul sari etaklaydi. Inson tamonidan yaratilayotgan buzgunchi goyalar er kurrasini bir emas, bir necha marta yuk kilib tashlashga kodir. Shunday taxlikali, xavf – xatarga to`la dunyoda yashar ekanmiz, avvalombor, inson ekanligimizni, tiriklik biz uchun oliy ne`mat ekanligini chukur anglab etishimiz zarur. Ma`naviyatimizga bo`layotgan har bir xatar, tahdidni ko`raolishimiz va unga nisbatan ogoh bo`lib yashashimiz kerak. I. Karimov aytganidek: **«Ma`naviyatga qarshi qaratilgan har qanday tahdid – o`zidan mamlakat xavfsizligini, uning milliy manfaatlarini, sog`lom avlod kelajagini ta`minlash yo`lidagi jiddiy xatarlardan biriga aylanishi va oxir – oqibatda jamiyatni inqirozga olib kelishi mumkin».**

Insoniyatning buzg`unchi g`oyalari tufayli atrof – muhit, tabiat bulg`angan, nafas olish mushkullashgan. Bugun insoniyat hayoti o`zi yaratgan illatlardan xavf ostida. Mana inson ma`naviyatining buzg`unchiligi oqibati.

Bugun juda ham extiyotkorona qadam qo`ymok kerak. Ayniksa, hali suyagi qotmagan farzandlarimizni yovuz kuchlar hujumidan asrab, avaylab tarbiyalashimiz zarur. Toki, ularning musaffo, murg`ak qalblarida turli buzg`unchiliklar ildiz otmasin. Zero, ular kelajagimiz, bugungi taraqqiyotning ertangi egalaridir. Yoshlar qalbida ezgulikni tarbiyalash ular ma`naviyatining sofligi va milliy ma`naviyatini asrab qolish garovi. O`z milliy ma`naviyati, madaniyatiga ega xalqgina o`zini xalq, millat sifatida saqlab qolaoladi.

Ma`naviy tahdid, “Ommaiy madaniyat”, “ommaviy madaniyat” tamoyillari, ko`ngilxushlik g`oyasi, yarimyalang`ochlik, evropalashtirish, egotsentrizm, individuelizm kiyinish madaniyati.

Mavzu bo`yicha savollar.

1. Tahdid deganda nimani tushunasiz? Ma`naviy tahdid tushunchasiga izoh bering.
2. “Ommaviy madaniyat” va uning tamoyillari haqida nima bilasiz ?
3. Individualizm va egotsentrizm g`oyalari to`g`risida o`z tushunchangizni bayon eting.

Tayanch so`z va iboralar:

- Mafkuraviy immunitet tushunchasi;
- Talaba yoshlar ongida mafkuraviy immunitetni shakllantirish;
- Milliy mafkura ijtimoiy siyosiy va ma`naviy barqarorlikning muhim omili;
- Mafkuraviy xavfsizlikka intilish-ijtimoiy-siyosiy barqarorlik omili;
- Terrorizm tushunchasi;

Munozara uchun savollar:

1. Mafkuraviy immunitet nima?
2. Yoshlar ongida mafkuraviy immunitetni shakllantirish deganda nimani tushunasiz?
3. Mafkuraviy xavfsizlik nimani bildiradi?
4. Terrorizm nima?

Adabiyotlar:

1. O`zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi T; «O`zbekiston», 2003 yil
2. Karimov I. A. O`zbekiston XXI asr bo`sag`asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T. 6-T; «O`zbekiston», 1997 yil 31-40, 125-135, 149-162 bet
3. Karimov I. A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo`q. T.7.-T; «O`zbekiston», 1998 yil 132-158 bet.
4. Karimov I. A. Jamiyat mafkurasi xalqni-xalq, millatni-millat qilishga xizmat etsin. T.7. -T; «O`zbekiston», 1999 yil, 84-102 bet
5. Karimov I. A. Milliy istiqloq mafkurasi-xalq e`tiqodi va buyuk kelajakka ishonchdir. T.8.-T; «O`zbekiston», 2000 yil
6. Karimov I. A. Ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot-pirovard maqsadimiz. T.8.-T; «O`zbekiston», 462-467 bet
7. Karimov I. A. Hushyorlikka da`vat. T.8.-T; «O`zbekiston», 2000 yil 18-31 bet
8. Karimov I. A. «Milliy istiqloq g`oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar» risolasidagi so`z boshi. T.9.-T; «O`zbekiston», 2001 yil 220-224 bet

9. Karimov I. A. Vatanimizning tinchligi va xavfsizligi o'z kuch-qudratimizga, xalqimizning hamjihatligi va bukilmaz irodasiga bog'liq. -T; «O'zbekiston», 2004 yil

10. Karimov I. A. el-yurtga halol, vijdonan xizmat qilish-har bir rahbarning muqaddas burchi. Andijon viloyat halq deputatlari Kengashining navbatdan tashqari sessiyasida so'zlagan nutq «Ishonch», 2004 yil 26 may

11. Karimov. I. A. Qonun va adolat ustuvorligi faoliyatimiz mezonini bo'lsin. Surxondaryo viloyat halq deputatlari Kengashining navbatdan tashqari sessiyasida so'zlagan nutq. «Xalq so'zi», 2004 yil 2 iyun.

12. Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar-T. «Yangi asr avlodi». 2001 yil

8-Mavzu: Tafakkur o'zgarishi va ma'naviy yangilanishda milliy g'oyaning roli. Milliy g'oyani rivojlantirishning institutsional tizimi.

Reja:

1. Mafkuraviy tarbiya tushunchasi.

2. Milliy istiqlol g'oyasini inson qalbi va ongiga singdirish yo'nalishlari.

3. Demokratik huquqiy davlat qurilishida mafkuraning ahamiyati. Taraqqiyotning "O'zbek modeli".

Istiqlol yillari bunday meroslarimizni har tomonlama o'rganib, yangi bosqichlarda rivojlantirish va ulardan jamiyatimiz ehtiyojlari yo'lida keng foydalanish eng muhim vazifalardan bo'lib qoldi. Xususan, o'tmish ma'naviy merosimiz ichida alohida o'rin tutuvchi xalq dostonlari bugungi kunda g'oyaviy-mafkuraviy tarbiyada juda katta ahamiyatga ega.

Kishilar ongi va qalbini makon tutgan g'oya va mafkuralar ta'lim hamda tarbiyasiz shakllanmaydi, jamiyat ravnaqiga, millat va xalqni kelajagiga xizmat qiluvchi qudratli botiniy kuchga aylana olmaydi. Zero, jamiyat mafkurasi, o'tmish bilan hozirgi davr va kelajakni, kechagi kun bilan ertangi kunni bog'lab, tutashtirib, aloqadorligini mustahkamlab turish uchun xizmat qilishga qodir ijtimoiy g'oyalar majmui bo'lib, ularning mohiyatini belgilovchi ustuvor tamoyil, bu jamiyatimiz tabiatiga, millatimiz mentalitetiga xos bo'lgan insonparvarlik tub negizi hisoblanadi. Binobarin, yoshlarimiz ruhiyatiga insonga mehr-muhabbat tuyg'ullarini singdirish jarayonida milliy g'oyaning ana shu tamoyilini ta'lim-tarbiya tizimini bosh maqsadiga aylantirish bugungi kunning dolzarb vazifasidir.

Prezidentimiz I.A.Karimov ta'kidlaganidek, «erkin fuqaro ma'naviyatini, ozod shaxsni shakllantirish masalasi oldimizda turgan eng dolzarb vazifalardandir. Boshqacha aytganda, biz o'z xaq-huquqlarini taniydigan, o'z kuchi va imkoniyatlariga tayanadigan, atrofida sodir bo'layotgan voqea-hodisalarga mustaqil munosabat bilan yondashadigan, ayni zamonda shaxsiy manfaatlarini mamlakat va xalq manfaatlari bilan uyg'un holda ko'radigan erkin, har jihatdan barkamol insonlarni

tarbiyalashimiz kerak» (Ислом Каримов. О`збекистон XXI асрга интилоқда Ташкент. 1999й. 17-18 бетлар.).

Yoshlarni imon-e`tiqodli, milliy g`oyaga sadoqat, bir-birlariga mehr oqibatni, o`z Vataniga, millati, dini, tili, tarixi, madaniyati urf-odatlariga hurmat ruhida tarbiyalash bugungi kun talabidir. Zero, fuqarolarni yangicha tafakkur asosida tarbiyalash orqali milliy g`oya va mafkuraning hayotbaxsh insonparvarlik tomoyillariga, umumbashariy qadriyatlarga mos keladigan xulq-atvorni shakllantirish va kamolga etkazish, ya`ni jamiyatda mehr-muruvvat madaniyatini qaror toptirish mumkin.

Mafkuraviy tarbiya talabaning ma`naviy, ma`rifiy, siyosiy, iqtisodiy bilimlarini oddiygina qabul qilib olishinigina emas, balki ularni ongli ravishda tushunib etishini, bu bilimlardan zamonaviy ijtimoiy hodisalarga mafkuraviy kurashlar voqeligidan kelib chiqib, munosabat bildirish ko`nikmalarini shakllantirishga o`rgatishni ko`zda tutadi. Bu ko`nikmalar talaba dunyoqarashini, bilimlarini milliy istiqlol g`oyasi – Vatan ravnaqi, yurt tinchligi, xalq farovonligi, komil inson, ijtimoiy hamkorlik, millatlararo totuvlik, dinlararo bag`rikenglik (tolerantlik) nuqtai nazaridan sekin-asta boyitib borish bilan ta`minlanadi. Shuning uchun yosh avlodni tarbiyalashda uning dunyoqarashi, bilim darajasi, madaniy va siyosiy saviyasi, xulq-atvori umuminsoniy qadriyatlarga va qonun-qoidalarga mos kelishi eng muhim ahamiyatga ega. Chunki, inson mavqei jamiyat taraqqiyoti bilan bevosita bog`liq bo`lib, shaxs kamolining asosiy manbai jamiyatda, uning faoliyati bilan bog`liq ijtimoiy va oilaviy-maishiy munosabatlar tuzumida ekanligini tarix tajribasi tasdiqlab bergan.

Inson mohiyati masalasini, uning jamiyatda tutgan o`rnini, shaxsning dunyosini ifodalovchi o`zaro uzviy bog`langan e`tiqod (iymon), huquq, burch, diyonat (vijdon), adolat, halollik kabi qadriyatlar orqali to`g`ri idrok qilishi mumkin. Aslida har bir fuqaro hayotdagi o`rnini, mavqeini o`z jamiyati, vatani, tevarak-atrofidagi muhim (oilalar, mehnat jamoasi, mahalla va h.k.) oldidagi burchi va mas`uliyatini ichki his-tuyg`ulari, vijdoni orqali chuqur tushunib olsa, mustaqil fikri bo`lsa ijtimoiy taraqqiyotning muhim omiliga aylanadi. Shunday qilib, **mustaqil fikrlash** - shaxsning bevosita o`ziga bog`liq bo`lgan, uni tashqi muhitning turli ta`sirlariga nisbatan fikr-o`ylari vositasida munosabatda bo`lib, kerak bo`lsa, unga qarshilik ko`rsatish qobiliyatidir.

Mustaqil fikrning yo`qligi, afsuski, ayrim toifalar, xususan oliy va o`rta maxsus ta`lim tizimiga tortilmagan yoshlar, ayollar o`rtasida uchray turadi. Bunday holatda odamlarning buzg`unchi g`oyalar ta`siriga, yot mafkuralar girdobiga tushib qolish xavfi ortib boradi. Shaxsning fikrga qarshi fikr bilan, g`oyaga qarshi g`oya bilan, jaholatga qarshi ma`rifat bilan qarshilik ko`rsata olish imkoniyati torayadi. Bu, aytish mumkinki, yoshlarni mafkuraviy nuqtai nazardan tarbiyalashdagi eng katta muammolardan biridir.

Milliy istiqlol g`oyasini yoshlar qalbi va ongiga singdirishning muayyan tizimi va ustivor yo`nalishlari xaqida talabalarga tushuncha berishda ta`lim-tarbiya va targ`ibot-tashviqotning samarali usul va vositalaridan oqilona foydalanish kerak.

Milliy istiqlol g'oyasini inson qalbi va ongiga singdirish yo'nalishlari:

Birinchisi - ta'lim sohasida:

maktabgacha tarbiya;
umumiy o'rta ta'lim;
o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi;
oliy ta'lim.

Ikkinchisi - ta'lim sohasida:

tarbiya;
oila;
mahalla;
ijtimoiy- ommaviy institutlar;
ma'muriy-siyosiy tashkilotlar;
mehnat jamoasi.

Milliy istiqlol g'oyasi, avvalo, oilada, oila muhitida singadi. Bu jarayon bobolar o'giti, ota ibrati, ona mehri orqali amalga oshadi. Mafkuraviy ta'lim jarayonida quyidagi omillar ustivor ahamiyatga ega bo'ladi. Bular:

Vatan tuyg'usini shakllantirish;
Ona tilimizga muhabbat uyg'otish;
milliy kadryatlarga hurmatni kuchaytirish;
ezgulik timsoli bo'lgan ayolni ulug'lash;
oilaning vatanparvarlik hissini tarbiyalashdagi o'rnini ko'rsatish;
mahallaning demokratiya darsxonasi va o'z-o'zini boshqarish maktabi ekanini tushuntirish va hokazo.

1. Mamlakatimizda bozor munosabatlariga o'tib borilmoqda. U talab va taklif qonunining bir-biriga mos kelishida, ya'ni talabga qarab ishlab chiqarishni tashkil qilish va uning taklifning miqdori, sifatini belgilash ustivorligi ta'minlanish jarayoni yuzaga kelmoqda, samara bermayotgan korxonalarining bekilishi, jamiyatning tabaqalanishi davlatning ishlab chiqarish ustidan hukmronligi, tugashi, aholi o'rtasida ishsizlikni yuzaga kelishi, mulkchilikning turli shakllarini etakchilik qilishi kabi jarayonlar amalga oshirmoqda. Ammo, ularni hal qilishga qaratilgan iqtisodiy mexanizmlar tadbirkorlikni rivojlanishi, mulkiy munosabatlarning rivojlanishi ommaning moddiy ishlab chiqarishdagi faolligining oshuvi, demokratik jarayonlar rivojlanishi va jamiyat hayotini yangi kelgan sharoitga mos ravishda ma'naviy-ma'rifiy yangilash, odamlarni ana shu jarayonlarga moslashuvi bozor munosabatlar shakllanishidan orqada qolmoqda.

2. Qabul qilinayotgan qonunlar, me'yoriy hujjatlar va Prezident farmonlari bilan uning real amalga oshish o'rtasida nomunosiblik mavjud.

Mamlakatimiz taraqqiyoti, uning bozor munosabatlariga o'tishga, halqimiz moddiy farovonligini ta'minlashga qaratilgan juda ko'plab qonunlar, me'yoriy hujjatlar, Prezident farmonlari qabul qilingan. Ammo ularning real amalga oshuvi ehtiyojdan orqada qolmoqda.

3. Boshqaruvning sobiq sovet davridagi ma'muriy buyruqbozlik shaklining tugatilishi bilan bozor munosabatlariga mos ravishda boshqarishga asoslanadigan boshqaruv shaklining yuzaga kelishi o'rtasida nomunosiblik mavjud. Mamlakatimiz bozor munosabatlariga tez o'tib bormoqda. Ammo, boshqaruvning ma'muriy buyruqbozlik shakli xamon ustivorlik qilmoqda. Hamon yuqoridan buyruq berish va pastda esa uni kutish, u bilan faoliyat ko'rsatish davom etmoqda.

4. Jamiyatning demokratiyalashuvi uchun yaratilgan imkoniyatlar, xuquqiy bazalar bilan ularni real hayotga aylanishi o'rtasida nomutanosiblik mavjud. Mamlakatimizda jamiyatni demakratiyalashuvi uchun xuquqiy baza va imkoniyatlar yaratilgan. Ammo, ularning real amalga oshuvchi mavjud ehtiyoj darajasidan orqada qolmoqda.

5. Yaratuvchilik jarayonida zarur bo'layotgan fidoyilik bilan unga beparvolik ruhiyati o'rtasidagi salbiy holat mavjudligi. Bugun har bir fuqaroning o'z moddiy farovonligini o'zi ta'minlashi mumkinligi, bu yo'lda o'zi fidoyilik ko'rsatishi zarurligini to'la tushunib etmayotganligini, yana davlat menga turmush farovonligini yaxshilaydi-degan qarashlarning mavjudligi va yuzaga kelgan bozor munosabatlari vaziyatini tushunib etmaslik unga beparvo bo'lish ruhiyati mavjudligi.

6. Milliy-ma'naviy tiklanish jarayoni bilan millatimiz ruxiyatiga mos kelmaydigan individualizm, boylik va mansabni xar narsadan ustun qo'yish, manmanlik, o'zgalarni nazar-pisand qilmaslik kabi illatlarning shakllanayotganlik jarayoni o'rtasida nomunosiblik kuchayib bormoqda.

7. Millatimiz tarixida ulkan ma'naviy qadriyatlar darajasiga ko'tarilgan ota-onaga mehr-muruvvat, qarindosh urug'chilikka sadoqat, mexr-shavqatlik bo'lish, munosabatlarda samimiylik bo'lish kabi qadriyatlar bilan bugun tobora kuchayayotgan poraxo'rlik, o'z mansabini suistemol qilish, o'zgalar xaqqiga xiyonat qilish kabi jirkanch harakatlarning kuchayishi ota-ona, qarindosh urug'chilik kabi munosabatlaridagi salbiy holatlar o'rtasida nomunosiblik vujudga kelmoqda.

8. Sobiq sho'rolar davrida dunyoqarash qoldiklari bilan shakllanayotgan yangi mustaqillik, milliy manfaat, milliy taraqqiyot kabi dunyoqarash o'rtasida ham nomunosiblik mavjud. Hamon, eski tuzumni qo'msayotgan uni tashviqot qilayotgan, uning manfaatlarini anglayotgan insonlar mavjud. Bu ham nomunosiblikning bir ko'rinishi hisoblandi.

Ana shu nomunosibliklarni tugatishning kuyidagi omillari ham mavjuddir.

Birinchidan. Mamlakat iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy hayotini erkinlashtirish;

Ikkinchidan. Qonunning har qanday manfaatlardan ustivorligini ta'minlash;

Uchinchidan. Bozor munosabatlari talablariga javob beradigan islohotlar, tadbirkorlik, ishbilarmonlik, mulkchilikning turli shakllari kabilarni rivojlanishini jadallashtirish;

Turtinchidan. Davlat xokimiyati faoliyati ustidan xalq nazoratini ta'minlash, uning boshqaruvini o'z qo'lga olishiga erishish, demokratik jarayonlar rivojlanishi uchun keng imkoniyatni vujudga keltirish;

Beshinchidan. Milliy tiklanish jarayonlarini chuqurlashtirish, milliy-ma'naviy salohiyatini o'z zaminlarimiz asosida rivojlantirish, yoshlar ongi va qalbida Vatanparvarlik, millatparvarlik va umuminsoniylik qadriyatlarini mustaxkamlash kabilardir.

Ana shu vazifalarni izchillik bilan amalga oshirish millatimiz va mamlakatimizni yuksak taraqqiyotga olib boruvchi o'zbek «modeli»ning reallik to'la aylanishi imkonini beradi.

Prezidentimiz ta'kidlaganidek, «Biz yangi hayot» yangi jamiyat barpo etish yo'lidagi islohotlarimizni, o'zgartirishlarni kimlargadir yaxshi ko'rinish, kimlardandir sadaqa undirish uchun emas, balki bu ishlarni avvalo xalqimiz manfaatlariga to'la javob bergani uchun amalga oshirmoqdamiz va kelajakda ham bunday qarash va intilishlardan qaytmaymiz.

Prezidentimiz bu kontseptual g'oyasi, milliy istiqlolimizni mustahkamlash, mamlakatimizni taraqqiy qildirishning, uning jahonning rivojlangan mamlakatlari darajasiga ko'tarilishining nazariy va amaliy asosi bo'lib qoladi va halqimizning yaratuvchilikdagi faolligining oshishiga o'zining ta'sirini o'tkazib boraveradi.

Mustaqil O'zbekiston huquqiy demokratik davlat qurilishining o'ziga xos yo'lini, ya'ni jahonda e'tirof etilgan «o'zbek modeli»ni tanlagan. O'tgan yillar ichida har jihatdan qo'lga kiritgan yutuqlarimiz bilan fahrlansak arziydi. Ana shu muvaffaqiyatlarda mustaqil taraqqiyotimizning tub manfaat va maqsadlarini ifodalovchi g'oyalar tizimi - milliy mafkura ham muhim rol' o'ynamoqda.

Zero, har bir davlat, jamiyat o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan vazifani amalga oshirish, barcha ijtimoiy sinflar, tabaqalar, millatlar, turli diniy e'tiqod vakillarini birlashtirish uchun ma'lum bir mafkurani tanlaydi. Insonparvar, demokratik jamiyat va huquqiy davlat o'z faoliyatida jamiyatdagi barcha ijtimoiy kuchlarning umumiy manfaatlarini ko'zda tutib ish ko'radi, oqibatda

muxolif ijtimoiy guruhlar, siyosiy partiyalar o`zaro kurashmaydilar. Negaki, ular jamiyat umummafkurasi asosida ish yuritadilar va demokratiya qoidalariga rioya qilib, har bir masalani o`zaro bahs-munozara, fikrlashuv asosida hal etadilar. Chunki, har qanday davlat va jamiyatda demokratik tartib-qoidalar buzilsa, huquqiy normalar paymol etilsa, u albatta inqirozga yuz tutishini tarix isbotlagan. Jumladan, fashistlar Germaniyasi, Italiya, Sobiq SSSR, Afg`oniston, Iroq bunga yorqin misoldir.

Demokratik huquqiy davlat qurilishida mafkuraning ahamiyati kattadir. Prezidentimiz I.Karimovning asarlarida asoslab berilgan nuqtai nazar va g`oyalar milliy mafkuraning asosi sifatida e`tirof etilmoqda. Ya`ni, bu mafkura xalqimizning tarixini, axloqini, turmush tarzini, qadriyatlarini, falsafasini, badiiy didini, diniy ta`limotlarini o`ziga chuqur singdirgan.

Huquqiy demokratik davlat va erkin fuqarolik jamiyatini barpo etish milliy mafkuradagi asosiy maqsad bo`lib, unga Vatan ravnaqi, yurt tinchligi, xalq farovonligi, komil inson, ijtimoiy hamkorlik, millatlararo totuvlik, diniy bag`rikenglik g`oyalarini insonlar ongiga singdirish bilan erishish mumkin. Buning uchun, avvalo, har bir fuqaroning jamiyatdagi o`z o`rni, huquq va burchlarini chuqur anglashi g`oyat muhim ahamiyatga ega.

Umuman insoniyat tarixiy taraqqiyoti tajribasi, xususan mustaqil O`zbekiston rivojlanishining «o`zbek modeli» teran ilmiy-falsafiy tafakkur natijasidir. Darhaqiqat, ijtimoiy-siyosiy fikrlar tarixida qiyosi bo`lmagan «besh tamoyil»ning ishlab chiqilishi va izchil amalga oshirilishi umuminsoniyat tsivilizatsiyasi taraqqiyotini muhim nazariy xulosalar va amaliy tajribalar bilan boyitishga olib keldi.

Biz bu tamoyillarning yurt tinchligi, Vatan ravnaqi, xalq farovonligi g`oyasi bilan bog`liqlik jihatlarini ko`rib chiqadigan bo`lsak, ularning mavjudligi va rivojlanishidagi ob`ektiv-sub`ektiv omillar hamda shart-sharoitlari birligi yaqqol namoyon bo`ladi.

Birinchidan, iqtisodiyotning siyosatdan ustuvorligi tamoyili, yurt tinchligi, Vatan ravnaqi, xalq farovonligini ta`minlaydigan ijtimoiy-siyosiy omillar tarkibidagi iqtisodiy determinizm g`oyalaridan tubdan farq qiladi. Zero, mustaqillikka erishgandan keyin mamlakat oldida turgan vazifalar tizimi va ularni hal qilish ketma-ketligi nuqtai nazaridan iqtisodiyotni rivojlantirish, birinchi navbatda kun tartibiga qo`yildi. Chunki, iqtisodiyotni mustabid tuzumdan meros qolgan totalitarizm, volyuntarizm, sub`ektivizmga asoslangan hukmron kommunistik g`oya va mafkuraning, siyosiy tizimning iskanjasidan xalos qilmasdan, Vatan ravnaqini, yurt tinchligini, xalq farovonligini ta`minlaydigan demokratik islohotlarni amalga oshirish mumkin emas edi.

Islohotlarning birinchi bosqichida O`zbekistonning milliy tarixiy taraqqiyot xususiyatlarini, demografik-etnografik, madaniy sturukturasini, ishlab chiqarishning mustabid tuzum sharoitida shakllangan tarkibiy tuzilishini hap tomonlama e`tiborga olib, iqtisodiyotni erkinlashtirishdan iborat islohotlar — ijtimoiy-siyosiy munosabatlarni jamiyatning ob`ektiv qonuniyatlari asosida tashkil

qilishi, unda inson omilining rolini oshirish - barqaror rivojlanishning zaruriy sharti edi. Bunda «eng muhim ustuvor masala - bu kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning jadal rivojlanishini har tomonlama qo'llab-quvvatlash, shu asosda aholi bandligini va farovonligini oshirish muammolarini hal etishdan iboridir». (Каримов И. А. Демократик ҳуқуқий давлат, эркин иқтисодиёт талабларини то'лиқ жорий этиш, фуқаролик жамияти асосларини қуриш-фаровон ҳаётимиз гаровидир. Жаиятимизни эркинлаштириш, ислоҳотларни чуқурлаштириш, маънавиятимизни юксалтириш ва халқимизнинг ҳаёт даражасини ошириш – барча ишларимизнинг мезони ва мақсадидир. Т.15. –Т.: О'збекистон, 2007. –Б.199.)

Bu sohada qo'lga kiritilgan muvaffaqiyatlar keyingi yillarning rejalarini tuzish, ularni amalga oshirishning real imkoniyatlarini qidirib topishni taqozo qilmoqda. 2008 yilda «kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yalpi ichki mahsulot tarkibidagi ulushini 48 foizga, 2010 yilga borib esa, 50-52 foizga, xizmat ko'rsatish sohasining salmog'ini tegishli ravishda 45 va 49 foizga etkazish uchun bugun bizda barcha asoslarimiz bor. 2010 yilda yangi tashkil etilayotgan ish o'rinlarini kasanachilik asosida 250 mingtaga etkazish» (Каримов И.А. Инсон манфаатлари устуворлигини таъминлаш – барча ислоҳот ва о'згаришларимизнинг бош мақсадидир. О'збекистон республикаси Президенти Ислон Каримовнинг 2007 йилда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2008 йилда иқтисодий ислоҳотларни чуқурлаштиришнинг энг муҳим устувор йо'налишларига бағ'ишланган Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маърузасидан: «Халқ со'зи», 2008 йил 9 феврал.) ko'zda tutilmoqda.

Umumlashtirib aytganimizda, bozor iqtisodiyoti munosabatlariga tadrijiy-evolyutsion yo'l bilan o'tish jarayonida, yurt tinchligi, Vatan ravnaqi, xalq farovonligi g'oyasini amalga oshirish quyidagi xulosalarga asos bo'ladi: 1) O'zbekistonda jamiyat taraqqiyotining mahalliy shart-sharoitlarini, millat mentaliteti xususiyatlarni e'tiborga olib, bosqichma-bosqich, tadrijiy amalga oshirilishi millat va umuminsoniyat manfaatlariga mos keladi; 2) ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy-ma'naviy sohalar islohotidagi tadrijiylik sustkashlik, inertlik emas, balki yangi jamiyat qurilishining strategik maqsadlaridan kelib chiqqan taktikadir; 3) O'zbekiston tanlagan taraqqiyot yo'li istiqboliga xalqimizning chuqur ishonchi, e'tiqodi va uni amalga oshirishdagi fidoiyligi Vatan hamda millat ravnaqining asosiy kafolatidir; 4) O'zbekistonning bozor iqtisodiyoti munosabatlariga bosqichma-bosqich, tadrijiy yo'l bilan o'tishdagi yutuqlari, tajribalari jahon jamoatchiligining diqqat-e'tiboriga sazavor bo'lmoqda.

G'oyaviy ta'sirlarga qarshi profilaktik ishlarning mazmunini, shakl va uslublarini, muhitning yoshlarga ta'sirini tadqiq qilish zaruriyati quyidagilarni talab qilmoqda:

- g'oyaviy ta'sirlarga qarshi dasturlarni yaratish va amalga oshirishda umumiy tamoyillarga e'tiborga qaratishni;

- g'oyaviy tarbiya jarayonida tizimli va differentsial yondoshuvni;

- barcha jarayonlarni uzviy bog'lovchi monitoring tizimini yaratishni;

- yangi texnologiyalarni jadal qo'llash va tezkorlikda aprobatsiyadan o'tkazishni talab qilmokda.

Ma'lumki, mamlakatimiz fuqarolarining milliy taraqqiyot yo'lidagi bosh g'oyasi-ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot barpo etishdir. Shuningdek, bu g'oya halqimizning azaliy orzu-umidlari-yu, intilishlari, bunyodkorlik faoliyatining mazmun-mohiyatini ham belgilab beradi. Ana shu ezgu g'oyalarni fuqarolar ongi, shuuriga singdirish, ularning e'tiqodiga aylantirishdan ham muhimroq ish yo'q.

Milliy istiqlol g'oyasi va milliy mafkura kontseptsiyasida ham bu masalaga e'tibor qaratilgan. Chunonchi, ushbu qadriyatlarni xalqimiz qalbi va ongiga singdirishning 12 vositasi ko'rsatiladi. Bular: ta'lim va tarbiya; fan va ilmiy muassasalar; madaniyat va madaniy-ma'rifiy muassasalar; adabiyot va san'at; din; jismoniy tarbiya va sport; urf-odat; marosim va bayramlar; oila; mahalla; mehnat jamoalari; siyosiy partiyalar; nodavlat tashkilotlari; ommaviy axborot vositalari;

Mazkur vositalar orqali milliy istiqlol g'oyasi va milliy mafkurani xalqimiz, ayniqsa yoshlar ongiga singdirishda qator ishlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, ta'lim tizimida, adabiyot va san'atga, ommaviy axborot vositalarida bu borada qator ishlar qilinmoqda. Maxsus darslar tashkil etilmoqda, milliy istiqlol g'oyasi, milliy mafkurani targ'ib etish bo'yicha alohida ruknlar tashkil etilmoqda.

Ammo, ularning samaradorlik va foydalik darajasi qay ahvolda? Nima uchun o'tkazilayotgan tadbirlar ko'zlangan maqsadga erishishga imkon bermayati? Ayrim fuqarolarda jamiyatda sodir bo'layotgan o'zgarishlarga nisbatan ijtimoiy qiziqishning sustligi sabablari nimada? Albatta, bu savollarga lo'nda, mantiqan to'g'ri javobni aytish juda qiyin. qolaversa, fikrlar xilmaxilligi mavjud bo'lgan hozirgi davrda, fuqaroda tafakkur erkinligi uchun shart-sharoit yaratilgan bir paytda u yoki bu masala bo'yicha barchaning fikri bir xil bo'lishi mumkin emas.

Shu nuqtai nazardan olib qaraganda, hozirgi paytda milliy istiqlol g'oyasi va milliy mafkurani fuqarolar, ayniqsa yoshlar ijtimoiy ongiga singdirishga halaqit qilayotgan omillar to'g'risida ayrim sube'tiv fikrlarni bayon etishni maqsadga muvofiqdir. Buning ayrim sabablari bor va asosiylari quyidagilardan iborat.

Birinchidan, fuqarolarda, xususan ayrim yoshlarimizda ijtimoiy faollik etishmayapti. Xo'sh, ijtimoiy faollikning o'zi nima? Ijtimoiy faollik-jamiyat fuqarolarining mamlakat va millat oldida turgan strategik maqsadni anglab etishi, uni o'zining individual muddaolari bilan uyg'unlashtirish orqali erishishi lozim bo'lgan etuklik darajasi hamda bu yo'ldagi amaliy harakatni faollashtirish yo'lidagi intilishdir.

Umuman, ijtimoiy taraqqiyotda shaxslarning o'z manfaatlarini qondirish yo'lidagi xatti-harakatlarning ahamiyati bor. Ammo, bunday harakat faqatgina umum davlat va umum milliy manfaatlar bilangina mushtarak bo'lgandagina ko'zlangan maqsadga etishi mumkin. Bu borada hozirgi O'zbekiston jamiyatidagi holatni qoniqarli hisoblangan holda ancha muammolar mavjudligini ham esdan chiqarmaslik kerak.

Ayniqsa, ijtimoiy faollikning etishmaslik holati qator muammolari keltirib chiqarmoqda. Bir narsa ma'lum: Jamiyatning barcha fuqarolari bir darajada ijtimoiy faol bo'lishi mumkin emas. qolaversa, davlatlar o'rtasida ham bu bir xil emas. (masalan, hozir AQSh, Frantsiya, Italiyada aholining 10 foizi ijtimoiy faol hisoblansa, Xitoy va Rossiyada bu raqam 4 foizga tengdir.

O'zbekiston fuqarolarining necha foizi ijtimoiy faol ekanligi xususida qat'iy tarzda bir narsa aytish qiyin. Ammo, aholining ijtimoiy faol qismi asosan yoshlardan iborat ekanligi ma'lum. Agar, biz O'zbekiston aholisining 70 foizga yaqinini 35 yoshgacha bo'lganlar tashkil etishini e'tiborga olsak, unda mamlakatimizda jiddiy rivojlanish uchun shart-sharoitlar etarli ekanligini ko'rishimiz mumkin. Ammo, afsuski, yoshlarimizning barchasini aholining ijtimoiy faol qismiga taaluqli, deyishga jiddiy asoslarimiz yo'q.

Ikkinchidan, milliy istiqlol g'oyasi va milliy mafkurani aholi, ayniqsa, yoshlar ongiga singdirishga halaqit qilayotgan sabablardan yana biri-barcha teng ravishda bu jarayonga

tortilmayapti. Jumladan, agar hozir mamlakatimizda 500 mingdan ortiq o`g`il-qizlar maktab, kasb-hunar kollejlari, litseylarni bitirib chiqayotgan va ularning taxminan 10 foizigina oliy o`quv yurtlarida ta`lim olayotgan bo`lsalar, unda yoshlarning katta qismi milliy istiqlol g`oyasini o`z ongiga tizimli ravishda va maqsadli tarzda singdirish huquqidan mahrum bo`lib qolmoqda. Bu juda muhim muammo. Ta`lim tizimiga jalb etilganlar, odatda, yoshlarning eng ijtimoiy faol qismi hisoblanadi.

Yoshlarning qolgan katta qismiga milliy istiqlol g`oyasi va milliy mafkuraning mazmun-mohiyatini tushuntirish, ularda ushbu qadriyatlarga nisbatan kuchli ishonch-e`tiqodni shakllantirishdan ham muhim muammo yo`qdir.

Uchinchidan, o`zbek xalqiga xos bo`lgan ayrim kamchiliklar, milliy xarakterimiz, mentalitetimizga mos muammolar ham milliy istiqlol g`oyasini keng jamoatchilik o`rtasida ishonch-e`tiqod darajasiga ko`tarishga imkon bermayapti. Roman Rollenning ta`kidlashicha «Haqiqat hamma halqlar uchun yagonadir. Ammo har bir halqning o`z yolg`onlari bor va ularni milliy mentalitet, deb ataydilar», deganida ma`lum haqiqat aholida, ayniqsa yoshlarda tashabbusni va faollikni oshirishga, o`zining individual qobiliyatlarini namoyon etishga qaratilgan urf-odatlarimiz, qadriyatlarimiz borki, ularning mazmun-mohiyatini qaytadan taxlil etish payti keldi. Axir, qadriyatlar va urf-odatlar o`zgarmas emasku! Ular yangilanishi, yangi sifatlar bilan boyishi, boshqa davlat va xalqlarning ilg`or tajribasini ijodiy ravishda o`zlashtirilishi mumkinligini ham esdan chiqarmaslik muhimdir.

To`rtinchidan, milliy istiqlol g`oyasi va milliy mafkurani aholi ongiga mustahkamroq singdirishga sog`lom ehtiyojlarning etishmayotganligi ham ta`sir etmoqda. Sog`lom ehtiyojning yo`qligi esa fuqaroda erishilgan darajadan va mavjud holatdan qoniqish xissini paydo qiladi. Mavjud holatdan qoniqish esa shaxsda o`zini-o`zi rivojlantirish, o`zini-o`zi namoyon etishga rag`bat bermaydi.

Faqat sog`lom ehtiyojgina insonni fikrlashga, moddiy va ma`naviy holatida yangi sifat o`zgarishiga erishishga undaydi. Ayni paytda, sog`lom ehtiyoj insonda tafakkur islohotlarini amalga oshirishga sharoit yaratadi. Shu nuqtai nazardan olganda milliy istiqlol g`oyasining real kuchga aylanishi uchun sog`lom ehtiyojlarni shakllantirishga harakat qilish lozim.

Beshinchidan, biz yuqorida milliy istiqlol g`oyasi va mafkurani aholi ongiga singdirishga safarbar etilgan 12 vositasini sanab o`tdik. qayd etish lozimki, ularning har biri o`ziga xos usul va yo`l bilan tanlangan vazifani bajarishga haqlidir. Ammo, adolat yuzasidan aytish kerakki, ushbu vositalar o`rtasida o`zaro muvofiqlikda ishlash mexanizmi yo`q. Masalan, milliy istiqlol g`oyasini targ`ib etish va uni aholi e`tiqodiga aylantirishda siyosiy partiyalarning o`rni va roli kattadir. Ammo, mavjud besh partiyaning birortasida bu borada tizimli, maqsadli ish olib borilmayapti. Mehnat jamoalarida esa bu masala kun tartibiga jiddiy muammo sifatida qo`yilmagan ham.

Sanoat korxonalari, jamoa xo`jaliklari, ayniqsa nodavlat tashkilotlarida bu narsaga qo`l uchida qaralmoqda.

Albatta, yuqorida bildirilgan fikrlar milliy istiqlol g`oyasini aholi ongiga singdirish yo`lidagi ayrim sub`ektiv mulohazalar xolos.

Erishilgan ayrim yutuqlar, ma`lum siljishlarga qaramasdan bu borada bajarilishi lozim bo`lgan ishlar xajmi va ko`lami kattadir. Xo`sh, milliy istiqlol g`oyasini, milliy mafkurani fuqarolar, ayniqsa yoshlar ongiga kengroq va mustahkamroq singdirish uchun nima qilish qanday ishlarni bajarish lozim?

Hech shubha yo`qki, bu savolga aniq-lo`nda qilib javob beradigan, milliy istiqlol g`oyasini yoshlar ongiga singdirishni to`liq ta`minlaydigan mexanizm, afsuski hozircha yo`q.

Milliy istiqlol g`oyasini fuqarolar ongiga chuqur va mustahkam singdirish va uni e`tiqod darajasiga ko`tarish uchun milliy xarakterimizdagi moslashuvchanlik, ko`r-ko`rona ergashuvchanlik kayfiyatini bartaraf etish muhim deb o`ylaymiz. Bu o`ta muhim masala. Mazkur holat tafakkurdagi

islohotlar va uzgarishlar bilan bog'liqdir. Tafakkur qulligi avvalo ma'naviy boqimandalikning natijasi hisoblanadi.

Boqimandalik aslida yaratuvchanlik, tashabbuskorlik sifatlarini rad etadi. *Shu o'rinda I. Karimovning quyidagi fikrlari juda o'rinlidir. «Ota-bobolarimiz shuhratining soyasiga mahliyo bo'lib yuradigan davrlar endi o'tdi. Bugun jahon bizdan o'z so'zimizni talab qilmoqda, boshqa xalqlar, boshqa millatlar bizga yotsirab, bepisand qaramasligi, balki bizni e'tirof etishi, bizni ehtirom etishi kerak» (I.Karimov jamiyatimiz mafkurasi xalqni-xalq millatni-millat qilishga xizmat etsin)- Toshkent, 1998 yil 25-bet*

Tafakkurdagi o'zgarishning yo'qligi, ma'naviy boqimandalik, hech shubhasiz moslashuvchanlik va murosasizlikka olib keladi. Deylik, bir sinfda 25 ta bola o'qiydi, shundan 20 tasi o'rtacha, 5 tasi esa a'lo o'qiydi. O'qituvchi 5 ta yaxshi o'qiydiganni hurmat qiladi, qolganlariga doimo tanbeh beradi. O'rtacha o'qiydigan 20 ta bola esa yaxshi o'qiydigan 5 taga nisbatan munosabati ijobiy emas. Xo'sh, sababi nimada? Nazarimizda uning sababi-20 tagacha o'qiydigan bolaning bir xil tarzda tafakkur qilish-yu, mavjud sharoitga moslashuvida. Agar biz shu tafakkurni o'zgartirmas ekanmiz, ishda unum bo'lmaydi.

Milliy istiqloq g'oyasi eng avvalo-amaliy harakat. Sharq tafakkuriyotidagi qoida-yomon odamni yaxshi odamga aylantirish, yaxshi odamni esa go'zal insonga aylantirish vazifasi bajarilmas ekan, unda bizning sa'iy-harakatlarimiz samarasiz bo'lib qolaveradi.

O'qilgan kitob, olingan bilim, eshitilgan pand-nasihat va o'git, ko'rilgan yaxshi va ijobiy amallar insonning individual amaliyotga aylanmas ekan, u besamar holatdan boshqa narsa emas deb, tushunish kerak. Darhaqiqat shunday. erkin fikr, ruhiy ozodlik pirovard natijada amaliyot va harakatga aylanishi kerak.

Ammo, afsuski, ayrim hollarda buning aksini ko'ramiz. Masalan, yolg'on gapning gunohligini, o'g'irlikni jinoyat ekanligini, ota-onani hurmat qilish, Vatanni sevish muqaddas burch ekanligini, mehnat intizomiga amal qilish shartligini hamma-bog'cha bolasidan to katta lavozim egalargacha biladi. Biroq uning natijasi? Albatta, milliy istiqloq g'oyasini kishilar ongiga sngdirish o'ta qiyin vazifa. Agar o'rganilgan narsa e'tiqod darajasiga ko'tarilmas ekan uning ta'sir kuchi bo'lmaydi. *e'tiqod-arabchada ishonmoq, amin bo'lmoqni anglatadi. Ya'ni, inson faoliyati uchun ma'naviy asos, yo'l-yo'riq va mo'ljal bo'lib xizmat qiluvchi, aql, iroda vositasida anglangan bilimlar, g'oya va tasavvur ifodasi e'tiqod hisoblanadi. e'tiqod his-tuyg'u. Ya'ni emotsional holat tufayli emas, aksincha, u aql-tafakkur tufayligina sodir bo'ladi.*

E'tiqod insonni tarbiyalaydi, unda qat'iyatni yuzaga keltiradi, sobitqadamlikni shakllantiradi, mavjud holatga munosabatdagi jur'atsizlik, e'tiborsizlik, befarqlik, real holatni o'rganishdagi taxlil etish aql bilan ishlash ko'nikmasining yo'qligi esa e'tiqodsizlikni yuzaga keltiradi.

Eng yomoni, e'tiqodsizlik ikki yuzlamachilikni paydo qiladi. Mustaqillik, millat, Vatan to'g'risida rasmiy idora-yu yig'ilishlarda bir gapirib, norasmiy holatda uning teskarisini ifoda etish-ikki yuzlamachilik va e'tiqodsizlikning o'zidir.

“Muxtasar qilib aytganda, yoshlarimizning ma'naviy olamida bo'shliq vujudga kelmasligi uchun ularning qalbi va ongida sog'lom hayot tarzi, milliy va umummilliy kddriyatlarga hurmat-ehtirom tuyg'usini bolalik paytidan boshlab shakllantirishimiz zarur”. **Islom Karimov.** (*“Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch” asaridan*).

Tayanch tushunchalar: milliy taraqqiyot strategiyasi, strategik imkoniyat, strategik vazifalar, taktika, istiqbol strategiyasi, jahon hamjamiyati, integratsiya, globallashuv, g'oyaviy-mafkuraviy kurash, dunyoning mafkuraviy manzarasi, g'oyaviy tahdid, mafkuraviy immunitet, mafkuraviy profilaktika, g'oyaviy ta'sir, g'oyaviy-mafkuraviy manipulyatsiya, mafkuraviy e'tiqod.

Nazorat savollari:

1. Strategik vazifalarni belgilovchi mezonlar.
2. “O`zbek modeli”ning strategik ahamiyati nimada?
3. O`zbekistonning jahon hamjamiyatiga integratsiyalashish imkoniyatlari va muammolari.
4. O`zbekistonning jahon hamjamiyatidagi mavqeini oshirish omillari.
5. Strategik vazifalarni amalga oshirishni g`oyaviy-mafkuraviy ta`minlash zaruriyati nimada?
6. Strategik vazifalarni amalga oshirishning taktik usullari va vositalarini ko`rsating.

ADABIYOTLAR:

1. O`zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. –T.: 2008.
2. Karimov I. A. Jaiyatimizni erkinlashtirish, islohotlarni chuqurlashtirish, ma`naviyatimizni yuksaltirish va xalqimizning hayot darajasini oshirish – barcha ishlarimizning mezoni va maqsadidir. T.15. –T.: O`zbekiston, 2007. –B.199.
3. Karimov I.A. Inson manfaatlari ustuvorligini ta`minlash – barcha islohot va o`zgarishlarimizning bosh maqsadidir. O`zbekiston respublikasi Prezidenti Islom Karimovning 2007 yilda mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yakunlari va 2008 yilda iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirishning eng muhim ustuvor yo`nalishlariga bag`ishlangan Vazirlar Mahkamasi majlisidagi ma`ruzasidan: «Xalq so`zi», 2008 yil 9 fevral.
4. Karimov I. A. Yuksak ma`naviyat – yengilmas kuch. –T.:“Ma`naviyat”, 2008. –B. 108.
5. Berdyaev N. Duxovniy krizis intelligentsii. SPb., 1909. –S.92.
6. Karimov I. A. Biz kelajagimizni o`z qo`limiz bilan quramiz. T.7. –T.: 1999 –B.373, 374, 379, 381,
7. Milliy istiqlol g`oyasi: asosiy tushuacha va tamoyillar. — T.: O`zbekiston, 2001. –B. 51-52.
8. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining “Milliy g`oya targ`iboti va ma`naviy-ma`rifiy ishlar samaradorligini oshirish to`g`risida”gi Qarori.-«Xalq so`zi». 2006 yil, 26 avgust.
9. Karimov I. A. Ozod va obod vatan, erkin va farovon hayot – pirovard maqsadimiz.T. 8. –T. : O`zbekiston, 2000.
10. Milliy istiqlol g`oyasi: asosiy tushunchalar, tamoyillar va atamalar (qisqa izohli tajribaviy lug`at) -Toshkent, 2002.